

Kirja- keele

TEATAJA

1993–2000 **II**

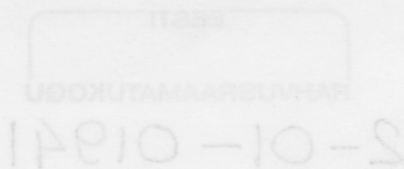
EMAKEELE SELTSI
KEELETOIMKONNA SOOVITUSED

Kirjakeele teataja II 1993–2000

Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitus

Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitus	14
Magistrite keeletoimkonna soovitus	24
Numbrite kirjutamine	27
Eraidi seisva teaduse kirjanduse keeletoimkonna soovitus (Krista Kerge)	38
Tekstiõigu erisused	39
Rõhuliite õigekirjutamine	43
Põhiarvade kirjutamine	47
Õigusaktid ja kuupäevade kirjutamine (Rein Kall, Maire Raadik)	51
Eesti kohanimede õigekirjutamine (Peeter Päll)	54
Väliskohanimede õigekirjutamine (Tiit Ereik)	61
Mõne sõna morfoloogiast	66
Maailma maade nimed ja nende elanike nimetused (Peeter Päll)	83
Rahvaste ja keelte nimetuste õigekirjutamine (Peeter Päll)	106
Vene-eesi ja eesti-vene ümberkirjutamissoovitus	115
Kaupade nimetamine (Maire Raadik)	122
Võõrnimede hääldus (Peeter Päll)	

Emakeele Selts 2000

Koostanud ja toimetanud
Tiiu Erelt ja Maire Raadik

Kaane kujundanud
Reet Eilsen

Trükikoda
Bookmill

© Emakeele Selts 2000
Autoriõigus: tekstide autorid

ISBN 9985-9007-9-0

Emakeele Selts 2000

EESTI

RAHVUSRAAMATUKOGU

2-01-01941

Sisukord

Emakeele Seltsi keeleteoimkonna tegevus aastail 1993–2000 (Tiiu Erelt)	5
Algustäheortograafiast ja jutumärkidest (Tiiu Erelt, Peeter Päll)	14
<i>Magistrant</i> (Jaak Peebo)	24
Numbrite kirjutamine (Tiiu Erelt)	27
Eraldi seisva teksti(osa) lõpumärgist (Krista Kerge)	38
Tekstilõigu eristatavusest (Krista Kerge, Maire Raadik)	39
Rõhuliite õigekiri (Krista Kerge)	41
Põhiarvsõnade käänamine (Tiiu Erelt)	43
Õigusaktid ja kuupäevafraas (Rein Kull, Maire Raadik)	47
Eesti kohanimede õigekirjast (Peeter Päll)	51
Väliskohanimede õigekiri (Peeter Päll)	54
Mõne sõna morfoloogiast (Tiiu Erelt)	61
Maailma maade nimed ja nende elanike nimetused (Peeter Päll)	66
Rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri (Peeter Päll)	83
Vene-estti ja eesti-vene ümberkirjutusreeglid	106
Kaupade nimetamine (Maire Raadik)	115
Võõrnimede häälendus (Peeter Päll)	122

1979. aastal loodi Eesti keeleteoimkonna tegevus aastail 1993–2000 (Tiiu Erelt)

17. juuni 1987 avaldas VÕK, veel EELK Kõnakoostumise soovil

Emakeele Seltsi keeletoimkonna tegevus aastail 1993–2000

Eestis on kollektiivse keelekorraldusorgani – **keelekorralduskomisjoni traditsioon**. See sai alguse 1872. a, kui Eesti Kirjameeste Seltsis tehti esimesed otsused eesti kirjakeele kujundamiseks. 1908–11 saime keelekonverentside otsused Tapalt, Tartust ja Tallinnast, kui neli korda pidasid üheskoos nõu Eestimaa Rahvahariduse Seltsi ja Eesti Kirjanduse Seltsi esindanud keelemehed. 1920. ja 1930. aastail tegutses aktiivselt Eesti Kirjanduse Seltsi keeletoimkond, aidates tollaseid õigekeelsussõnaraamatute autoreid J. V. Veskit ja E. Muuki. 1960. a algas vabariikliku õigekeelsuskomisjoni aeg, mis kestis 1980. aastate keskpaigani. Selle aja sisse mahtus kolm tegutsemisaega: 1960–62, 1972–77 ja 1979–87.

1985. a ilmus Tiiu Erelti ja Henn Saari koostatud raamat „Kirjakeele teataja 1979–1983. Õigekeelsuskomisjoni otsused”. Praegu on Teie ees „Kirjakeele teataja II 1993–2000. Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitusel” – seega tuleks kohe selgitada, miks ei jätkata raamat 1983. aastast, millest selline kümneaastane vahe.

Vabariikliku õigekeelsuskomisjoni (VÕKi) kolmas koosseis töötas pingeliselt üle nelja aasta 1979–1983. Seejärel tegevus vaibus, sest said läbi arutatud nii keelekorralduse ja -õpetuse komisjonilt 1979. a saadud ettepanekud kui ka uued esildised komisjoni liikmetelt. Kõige pakilisemate probleemide kohta olid sellega keeleteadlaste põhiseisukohad ja autoriteetse komisjoni otsused olemas. Need ilmusidki kokkupaniduna raamatuks „Kirjakeele teataja”, mida tulnuks kasutada 1976. a „Õigekeelsussõnaraamatu” lisana. Põhilistes keelekorraldusallikates saadi otsuseid arvestada alles suure hilinemisega: „Eesti keele käsiraamatus” 1997 ja „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999”.

17. juunil 1987 arutas VÕK veel EELK Konsistooriumi soovil piiblinimesid – isiku- ja kohanimede kirjutamist uue testamendi ja

psalmide uues tõlkes. Sellega lõppeski VÕKi tegevuse kolmas periood. 17. detsembril 1993 oli veel üks koosolek, kuid komisjon arutas seal iseennast: mida endaga peale hakata. Otsustati siiski edasi olla – ehk on see millekski hea ja tarvilik.

27. juunil 1993 oli aga Tartus Veski päeval otsustatud luua Emakeele Seltsi keeleteimkond. Valitud oli toimkonna vanem Jaak Peebo, kes 17. detsembril moodustas kaheksaliikmelise toimkonna, kaasates Tiiu Erehti, Krista Kerge, Maire Raadiku ja Peeter Pälli Tallinnast ning Reet Kasiku, Leelo Keevalliku ja Katrin Kerni Tartust – seega arvestades ka Jaak Peebot ennast, neli liiget kummastki linnast. Tallinlastest liikmed on püsinud praeguseni samad, tartlased osalt vaheldunud (J. Peebo ja K. Kern on kogu aja olnud, teistest õppejõududest on osalenud Ellen Uuspõld, Meeli Sedrik, Ellen Niit ja Tiit-Rein Viitso).

Emakeele Seltsi üldkoosolek Veski päeval ja toimkonna tartlastest liikmed kujutasid esseisvat tegevust ning ülesandeid ette kui vajaduse korral kaasarääkimist keeleküsimumustes, nt mõne sõna või sõnarühma õigekeelsuses. 1993. aastaks oli juba näha, et kirjakeel ei püsi enam varasemates rangetes raamides, vaid näitab aina rohkem nii pika aja jooksul kujunenud kui ka uusi muutusi. Küllap kujutleti toimkonda keele valvaja, kaitsja ja hoidjana. Eesti keele instituudi (EKI) keelekorraldajaile jäi sellest väheks, sest teoksil oli keelekorraldussõnaraamat (millest hiljem sai „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999”) ning T. Erehtil raamat „Eesti ortograafia” (sama ka „Eesti keele käsiraamatu” osana). Nad soovisid, et toimkond vaataks läbi kirjakeele norme ja terveid reeglistikke ning annaks soovitusel (või nagu varem öeldi: võtaks vastu otsused).

Emakeele Seltsi keeleteimkonda ei moodustatud esimest korda. Seda oli tehtud ka päris 1960. aastate lõpus, kui vabariikliku õigekeelsuskomisjoni esimene koosseis polnud juba seitse-kaheksa aastat endast elumärki andnud. Tookordne keeleteimkond vaatas 1969–1971 läbi mitu õigekeelsusküsimust, millele vajasid vastust 1976. a õigekeelsussõnaraamatu tegijad. Pärast arutati need siiski veel kord läbi 1972. a tegutsema hakanud VÕKi teises koosseisus, et oleks ikka VÕKi otsused (*stik*-tuletiste aste, tosina võõrsõna kirjakuju mugandamine, sidekriips liit- ja paarisadjektiivides, kümme-konna

sõna ja sõnarühma morfoloogia.) Toimkonna ja VÕKi põhiline, otustaja koosseis oli suures osas sama, sest Eestis ei jätku inimesi mitme keelekomisjoni aktiivseks tööks.

Niisiis tuli Emakeele Seltsi keeleteoimkonnal 1993. a teist korda hakata täitma õigekeelsuskomisjoni tegevuse vaibumise järel keelemaastikule jäänud lünka ning anda keelekorraldajaile abi ja tuge. Hiljem, 1997. a võttis toimkond vabariikliku õigekeelsuskomisjoni ülesanded üle ka ametlikult: selle kohta on komisjoni aseesimeeste Rein Kulli ja Henn Saari kiri Eesti Teaduste Akadeemia juhatusele ja ETA juhatuse otsus. 1996. a kevadest kuni 2000. a kevadeni oli toimkonna vanem Tiiu Erelt, praegu on seda Reet Kasik.

Toimkond on keeleprobleemide arutamisel ja soovitude andmisel tegutsenud enam-vähem samade arusaamade ja põhimõtete kohaselt, milledeni jõudis vabariikliku õigekeelsuskomisjoni kolmas koosseis seitsmekümnendate-kaheksakümnendate vahetusel ja nagu neid on kirjeldanud akadeemik Huno Rätsep kogumikus „Kirjakeele teataja” lk 4–8. Sealses saatesõnas esitatud protsessid – kirjakeele ja murdekeele funktsioonide muutumine, oskuskeele mõju üldkeelele, kirjakeele ja argikeele (kõnekeele) vahekorra keerustumine, stiili erinevuste kujunemine jm – on süvenenud ja laienenud. Varasemast palju ilmsemaks on saanud keelelised erinevused eri põlvkondade ja ühiskonnakihtide vahel.

Kõige suurem muutus on aga olnud üleminek totalitaarsest ühiskonnast demokraatlikku ning sellega koos keelekasutuse demokraatiseerumine. Demokraatia toob paraku kaasa valikud ja nõuab oma peaga mõtlemist. Eesti ühiskonnas on veel palju neid, kes vähemalt keele alal sellega toime ei tule ning kellele paremini sobiksid varasemas vormis käsud-keelud. Eesti keelekorraldus püüab praegu hoida kirjakeele ühtsust ja selgust, arvestada otstarbekaid muutusi, aga pidada lugu ka kirjakeele traditsioonist; võtta küll teistest keeltest meile tarvilikke laene, kuid hoida tugevana ka omaloomet, säilitada oma ja võõra ainese tasakaalu. Ühiskonnale pakutakse kõike seda hea keele soovitusena. Vaba kodaniku peale ei saa pörkida. Vaba inimese keelekasutus on vaba. Võtab aga nähtavasti aega, et vähemalt poliitikule, ajakirjanikele, õpetajaile, ametnikele jne saaksid selgeks keelelise suhtluse normid ja raamid, keelelise korrektsuse ja viisakuse va-

jadus. Keelelises vabaduses peab kätkema kaasvestleja või lugeja austamine. Selle kõige omandamiseks on Eesti ühiskonnal veel pikk tee käia. Praegu ei tehta endale pahatihti selgeks isegi mitte keele kasutamise situatsiooni: kas see on suuline või kirjalik, spontaanne või saab (tuleb) teksti veel korrastada, argine või ametlik, vestlus või ühekõne. Vähemalt nii suuline kui ka trükiajakirjandus pakuvad rohkesti libastumisnäiteid.

Oma liikmete esildiste alusel on toimkond aastail 1994–2000 andnud järgmised **soovitused**, mis kõik sisalduvad käesolevas raamatus:

„Algustäheortograafiast ja jutumärkidest” T. Erelt 1994

„*magistrant : magistrandi : magistranti*” J. Peebo 1994

„Numbrite kirjutamine” T. Erelt 1994

„Rõhuliite õigekiri” K. Kerge 1995

„Põhiarvsõnade käänamine” T. Erelt 1995

„Eesti kohanimed õigekirjast” P. Päll 1996

„Väliskohanimed õigekiri” P. Päll 1996

„Mõne sõna ja tüübi morfoloogiast” T. Erelt 1997

„Maailma maade nimed ja nende elanike nimetused” P. Päll 1998

„Rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri” P. Päll 1998

„Vene-eesti ja eesti-vene tähetabelid” P. Päll 1996 ja 1998

„Kaupade nimetamine” M. Raadik 1998

Väljastpoolt toimkonda on tulnud järgmiste teemade arutamise algatus:

„Eraldi seisva teksti(osa) lõpumärgist” Uno Kuresoo kiri 1995 (soovituse teksti kirjutanud K. Kerge)

„Tekstilõigu eristatavusest” Uno Kuresoo kiri 1995 (soovituse teksti kirjutanud K. Kerge)

„Õigusaktid ja kuupäevafraas” Rein Kulli esildis 1995 (koostöös M. Raadikuga)

„Võõrnimede häälde” Einar Kraudi esildis 1999 (koostöös P. Pälliga; soovituse teksti kirjutanud P. Päll 2000)

Needki neli soovitust sisalduvad siinses kogumikus.

Soovituste järjestus on kronoloogiline.

Peale selle on neil aastail arutluses olnud veel mõned probleemiringid, kus ühised **seisukohad** küll välja selgitati, kuid üldsuse tarvis soovituse teksti ei peetud tarvilikuks avaldada. Need on olnud:

„Eesti tähestikjärjestuse probleeme” P. Päll 24. septembril 1998 (z-i koht tähestikus; v ja w järjestamine; nende tähtede järjestamine, mida eesti tähestikus ei ole, aga mis nimedes võivad esineda)

„Sõna *ombudsman* vastendamine eesti keeles” 24. septembril 1998 (T. Erelt on sellest kirjutanud kogumikus „Keelenõuanne soovitab” II 2000)

„Parandused ukraina-eesti ja valgevene-eesti tähetabelis vene-eesti tabelis tehtud paranduste alusel” P. Päll 24. septembril 1998

„Kohanimelise täiendi kirjutamine” 24. septembril 1998

„Tugevaastmelised seisundivormid” 20. jaanuaril 1999

„Tuletiste välte nõrgenemine” 20. jaanuaril 1999

Viimase kolme probleemiringi kohta küsis toimkondlastelt nõu lõpetamisel olnud „Eesti keele sõnaraamatu ÕS 1999” toimetaja T. Erelt. Kohanimelise täiendi suhtes oldi seisukohal, et väiketähelised liiginimetused peaksid võimalikult kaduma (niisiis mitte ainult läbiarutatud toidukaupade nimetustest), kuid rahvuskuuluvust näitav väiketäht jääb (nt *eesti keel*, *eesti luule*, *eesti jonn*). Botaanika taimenimetuste, zooloogia loomanimetuste ning loomakasvatuse tõunimetuste väiketähelist tava saavad muuta üksnes eriteadlased ise, kuid üldkeeles ei tohiks pidada veaks ka kohanime kirjutamist harilikul kujul (s.o suure algustähega ja häälduspärasamata).

Tugevaastmeliste seisundivormide kohta arvasid toimkondlased (eriti Tiit-Rein Viitso), et selliseid vorme tuleks praegusest rohkem esitada määr sõnadena. Siiski ei olnud vastu ka ÕS 1999 vormistusele, kus III-välteline seisundivorm on eraldi esitatud nimisõna morfoloogiakirjes. Soovitati aga nende kõrval näidata rohkem rööpselt ka II-vältelisi, kuivõrd juba toimkondlaste endi keeletarvitus erines üksiksõnuti suuresti (nt *.kihvas* ja *kihvas*, *.klimpis* ja *klimbis*, *.krampis* ja *krambis*, *.lõksus* ja *lõksus*, *.parves* ja *parves*). Seda on ÕSi toimetaja ka arvestanud.

Tuletistest, mille välde kõnes nõrgenema kipub, olid eriti küsitavatenä arutusel III-vältelistest *us*-nimisõnadest saadud *lik*-omadussõnad (mall *.teadus* > *teaduslik*, mitte *.nakkus* > *nak(k)uslik*, kus nõrgenemine avalduks kirjapildis). Ei pooldatud toimetaja soovi märkida nii III kui ka II välde, seega (*.teaduslik*, (*.*)*vooruslik*, (*.*)*vääruslik* jms. Enamik toimkondlasi uskus, et välde nõrgeneb üksnes

nooremate põlvkondade lõdvemas ja lohakamas häälduses. Toimetaja pole seda usku siiski jaganud ega sõnaraamatus arvestanud.

Mitmel koosolekul on arutatud ka toimkonnale saabunud kirju, et kõigi liikmete seisukohtade ärakuulamise järel kirjutada vastus. Haridusministeeriumi juures töötanud keeleasjade komisjoni soovil oli 17. mail 1995 arutusel kirjakeele normi mõiste ja keeleseaduse rakendusmääruse sõnastamine. Toimkond ütles oma sõna, EKI keelekorraldajad andsid nõu, keeleasjade komisjon viimistles ning valmis dokument „Eesti kirjakeele normi kehtestamise kord”, mis on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 3. oktoobri 1995. a määrusega nr 323 (ilmunud Riigi Teatajas 1995, nr 79; vahelejäädud 3. punkt on lisatud parandusena Riigi Teatajas nr 86).

Pöördumistest oli oluline ka õigustõlkekeskuse kiri, kus küsiti eesti keele instituudi keelekorraldajate arvamust Euroopa Liidu institutsioonide nimetuste kirjutamise kohta. Vastusele alla kirjutanud T. Ereht ja P. Päll selgitasid: „Arvestades seda, et meile esitatud küsimus suure algustähe kasutamise kohta õigustekstis on põhimõttelise tähtsusega ja puudutab Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitusena ellusaadetud reeglistikku, pöördusime Teie kirjale vastamiseks pärast omavahelist arutelu veel Emakeele Seltsi keeleteoimkonna poole.” Õigustõlkekeskuse keeleteoimetajate ja õigustoimetajate seisukohad erinesid põhiliselt selles, et keeleteoimetajad kirjutavad läbiva suurtähega küll nimetused *Euroopa Liit*, *Euroopa Ühendus*, *Euroopa Parlament*, *Euroopa Kohus* jms, kuid polnud nõus kasutama suurtähte juhul, kui konteksti jäävad ainult sõnad *liit*, *ühendus*, *parlament*, *kohus*. Niisamuti soovisid nad kirjutada väikese algustähega arvukate komiteede ja fondide nimetusi, nt *majandus- ja sotsiaalkomitee*, *Euroopa põllumajandussuuniste ja -tagatiste fond* jms. Õigustoimetajad soovisid teksti selguse huvides kirjutada *Liit*, *Ühendus*, *Parlament*, *Kohus*, et kõige olulisemate instantside lühinimetusedki eristuksid muudest tekstis esineda võivatest *liitudest*, *ühendustest*, *parlamentidest* või *kohtutest*.

EKI keelekorraldajate ja ESi keeleteoimkonna ühisvastuses pärast 6. novembri 1997. a arutelu kirjutati järgmist: „Kaalunud nii keeleteoimetajate kui ka õigustoimetajate seisukohta, peab keeleteoimkond õigeks keeleteoimetajate oma, mis arvestab eesti keele õigekirjareeg-

leid ja on järjekindel kõigis osades. Õigustoimetajad ei ole arvestanud, et lause algul ja suulises kõnes kaotavad nad oma näiliselt hea eristusvõimaluse. Teiste keeltega võrdlemisel ei meenuta nad seda, et ainult algustähele toetuv eristusvõimalus puudub täielikult keeltes, kus suurtähti polegi (nt gruusia ja araabia keel), aga ka saksa keeles, kus kõik nimisõnad kirjutatakse suure algustähega. Just täiendi appivõtmine, nagu seda teevad soomlased, on sobiv ja selget teksti võimaldav lahendus. Seda läheb tarvis ainult neil juhtudel, kui tekstis on juttu mitmest komisjonist, mitmest kohtust vm. Teine võimalus on selles tekstis peamise komisjoni, kohtu vm kohta kasutada teksti algul äraseletatud suurtähtlühendit, mis tekstist hästi esile tõuseb.

Kui tekstis on juttu näiteks ainult Euroopa Parlamendist või ainult Euroopa Kohtust, siis lubab kontekst kasutada nende asemel parlament või kohus.

Me ei ole nõus nõukogudeaegse kombe taastamisega, kus keskkomitee ja kommunistlik partei kirjutati väikese tähega, aga see üks ja tähtsaim oli Keskkomitee ja Kommunistlik Partei.

Õigustoimetajate ettepaneku aktsepteerimine tekitaks suure löhe eesti üldortograafia ja õigusteksti ortograafia vahele. Õigustoimetajate ettepanekute olemuse selgitamiseks võiks tuua võrdluse kohanimede õigekirjutusest. Kui tekst räägib Läänemerest ja Punasest merest, siis ei hakka me eristamiseks kasutama Läänemere asemel Meri.”

Samal 6. novembri 1997. a koosolekul oli arutusel veel tõlkija Valli Helde palve uuesti läbi vaadata *jas*-tuletiste ortograafia. Arutlusel nenditi, et tuletised *usjas, tünjas, kepjas* jms tõepoolest ei näe ilmekad välja. Sama probleem on mõne teisegi liite liitumisel, nagu *-lane (kaslased, konlased), -di (põmdi, vurdi, kõldi)* jm.

jas-tuletised esinevad õnneks harva ja on eelkõige keelereeglite lemmiknäiteid. Tekstis saab neid soovi korral kergesti asendada ilmekama sõnaühendi, liitsõna või tuletisega. Väga olulise ja järjekindla ortograafiareegli – kaashäälikuühendis iga häälik ühe tähega – muutmiseks ei ole alust.

4. detsembril 1997 loeti Eesti Pensionäride ja Perede Liidu ning Eesti Karskusliidu protestikirja, et *narkootikumi* sünonüümina on hakatud järelemõtlematult ja vastutustundetult kasutama sõna *mõ-*

nuaine, kuigi tegemist on *meelemürgiga*. Toimkond vastas: „Oleme kirjast esitatud seisukohtadega nõus ja toetame oma võimaluste piires mõiste tähistamist õige sõnaga *meelemürk*.”

Samal 4. detsembril 1997. a koosolekul informeeris T. Erelt toimkonda, et kavatseb uute keemiliste elementide nimetamisel jätkata senist põhimõtet: lähtuda ladinakeelsest nimetusest. Toimkond oli nõus ja 12. detsembril esitas T. Erelt keemia terminoloogia komisjonile nimetused *kuurium*, *lavrentsium*, *nobeelium*, *rutherfordium*, *hahnium*, *dubnium*, *seaborgium*, *bohrium*, *hassium*, *meitneerium*, mis sellisel kujul said nii „Inglise-eesti-vene keemia sõnaraamatusse” 1998 (lk 683–685) kui ka „Eesti keele sõnaraamatusse ÕS 1999”.

12. veebruaril 1998 oli arutusel Eesti Põllumajandusülikooli loomaarstiteaduskonna kiri, milles oli pandud ette taastada veterinaarmeditsiini terminoloogias kreeka tüvest *zoon* ‘loom’ saadud tuletistes *z*-täht. Eesti keele instituudile adresseeritud kirjaga pidi tegelema ESi keeleteoimkond, sest just keeleteoimkonnas (21. I 1970) ja VÕKis (10. V 1972) oli nende kohta otsustatud: „Loobuda väga võõrapärasest sõnakujudest *epizootia* (häälalusnormiga *epizoootia*), *enzootia*, *panzootia* ning minna üle lihtsamatele kujudele *episootia*, *ensootia*, *pansootia*, *ensootia* jne. (vrd. *z* mугanemine samas tüves sõnades *asoteemia*, *asotogeen*, *asiin*, *asoühendid*, *spermatoosoid*, *eosoiikum*, *paleosooline* jne. – omaaegsed *azoteemia*, *azotogeen*, *aziin*, *azoühendid*, *spermatozoid*, *eozoikum*, *paleozooline*).” Keeleteoimkonna praegune koosseis pidas võimalikuks arvestada loomaarstiteadlaste sooviga, kuid juhtis tähelepanu, et sel juhul jääb ka kolm *o*-d (nt *epizootia*, mitte *epizootia* nagu teaduskonna kirjast). Kahjuks põhjustab eriteadlaste selline tahtmine ka ebahütlust muude väljaannega võrreldes (nagu „Eesti entsüklopeedia” ja ÕS 1999).

Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitusel koos selgitustega on avaldatud ajakirjas Keel ja Kirjandus, olenevalt soovitusel adressaadist ja sisust on neid tutvustatud ka ajalehtedes Õpetajate Leht, Sirp jm, Eesti Raadio saates „Keelekõrv”, Emakeele Seltsi keelepäevaldel, õpetajatele ja toimetajatele peetud loengutes ning ettekannetes.

Kokkuvõtteks

Mis on siis Emakeele Seltsi keeleteimkonna osa praeguses Eesti keeleelus? Ta ei ole vigade vabaklaskja, nagu leiab üks osa ühiskonnast. Ta ei ole ka keele kinnihoidja, muutuva keele paigalhoidja, keelepidur, nagu leiab teine osa ühiskonnast. Toimkond kui mitme asutuse keeleteadlaste ühiskogu püüab olla keele tasakaalustaja, s.o nii püsiväärtustest kinnihoidja kui ka uute väljendusvajaduste ja -võimaluste arvestaja ning arendaja, keele suundumuste arvestaja, ühiskonna keeleprobleemide lahendamisele kaasaaitaja.

TIIU ERELT

Algustäheortograafiast ja jutumärkidest

Selgitab TIIU ERELT

27. jaanuaril ja 14. veebruaril 1994 arutas keeleteoimkond esimest probleemi-
ringi – jutumärkide ja suurtähe kasutamist nimede markeerimisel. Mind sundisid
seda arutamist algatama ja eelnõu koostama kaks asjaolu: 1) emakeeleõpetajad,
toimetajad ja teised eesti keele eest hoolt kandvad inimesed on aastaid rääkinud
vajadusest otsida uusi, kergemaid lahendusi jutumärkide ja algustäheortograafias;
2) tegelik nimekasutus on koos ühiskonnaelu muutumisega niivõrd teiseks saa-
nud, et 1976. aasta ÖSi reeglistikust ei leia uue aja nimede kirjutamiseks enam
tuge. (ÖSi algustäheortograafia reeglistiku autorina tuleb mul paraku seda tunnis-
tada).

Nimerühmadest tulid arutusele järgmised: 1) asutuste, ettevõtete, organisat-
sioonide, ühenduste, 2) perioodikaväljaannete, 3) autasude, 4) kaupade ja 5) üks-
siksõidukite nimed. Neid on seni olnud tavaks jutumärgistada ja markeerida kas
läbiva (1, 2, 5 – mall „SSS”) või esisuurtähena (3, 4 – mall „Svv”).

Muudatuse mõte oleks rakendada neiski rühmades kõige üldisemat eesti nime-
malli SSS + väiketäheline liigisõna ees või järel, nagu *Emmaste vald, Hea Lootuse
neem, Suur Munamägi, õpetaja Peeter Pirn, Viie Veski kross*. Sellega väheneks ja
selgineks nimemallide hulk:

„SSS” jääks käibest kõrvale või vähemalt tagaplaanile,

„Svv” jääks pealkirjamalliks (*romaan „Tõde ja õigus”*).

Svv jääks mõne eriala, nt ajaloolaste separaatmalliks (*Madisepäeva lahing*).

Seesugust sihti silmas pidades valmis koostöös Peeter Pälliga eelnõu, mille
keeleteoimkond pärast täpsustamist ja täiendamist 14. veebruaril 1994 heaks kiitis.
Eitavale seisukohale jäi toimkonna liikmetest Krista Kerge, kes pooldab vastupi-
dist suunda: rohkemat suurtähe ja jutumärkide kasutamist. Toimkond palus arva-
must eesti keele instituudi töötajatelt Tiina Leemetsalt ja Sirje Mäearult ning Tartu
ülikooli õppejõududelt Valve-Liivi Kingisepalt, Ellen Uuspõllult ja Ellen Niidult.
Kõik nad olid kirjeldatud muutmissuuna poolt. Toimkond tänab neid täpsustuste
eest.

Alljärgnevas soovitusel tekstis on reeglid kui õpetuse iva trükitud poolpaksus
kirjas, kõik muu on nende reeglite kasutamise õpetus. Tekst ise on taastrükitud
sellisel kujul, nagu see ilmus Keeles ja Kirjanduses 1994, nr 6, lk 367–370. Reeg-
lites ei ole midagi muutunud ka praeguseks, õpetusi olen hiljem täpsustanud ja
näiteid ajakohastanud. Viimane variant on „Eesti ortograafia” 3. trüki 1999 ja
„Eesti keele käsiraamatu” 2. trüki 2000.

Asutused, ettevõtted, organisatsioonid, ühendused

Asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja ühenduste nimetustes võib eristada järgmisi koostisosi:

1) **nimi**, nt *Ilmarine, Esmar, Koop & Pojad, AS Hiiu Vill, Kullasepa Kelder* (restoran), *Alma pood, Musta Kassi* kämping, *Hea Tuju* kauplus, *Mustad Pantrid, Vaesed Rüütlid*, valimisliit *Selg Sirgeks*, võrkpallimeeskonnad *Riida* ja *Volle*;

2) **tüübinimetus**, nagu *muuseum, instituut, tehas* jt, millele tihti eelnevad **täpsustavad sõnad või sõnaosad** (*koduloomuuseum, tehnikainstituut, põllutööriistade tehas*), nt *aktsiaselts* Tallinna Karastusjoogid, *riigiaktsiaselts* *Ilmarine*, *Märjamaa vallavalitsus*, Tallinna *kunstiülikool*, *Illusiooni kino*, *Kalevi üksik-jalaväepataljon, laste- ja noortekoor* *Hellas*;

3) **kohamäärang**, nt *Valgamaa metsamajand, Pärnu koduloomuuseum, Tartu ülikool, Tallinna* peapostkontor;

4) **ülaasutuse, -ettevõtte või -organisatsiooni nimetus**, nt *Eesti Teaduste Akadeemia* Majanduse Instituut (~ majanduse instituut), *RE Eesti Raudtee* Tallinna jaam, *Riigi Politseiameti* Tallinna prefektuur.

1. **Nimi kirjutatakse läbiva suurtähega**. Teda võib eraldada jutumärkidega, aga mitte siis, kui nimi on juba mingil muul viisil esile tõstetud (eraldi real, teise kirjaga).

Näiteks: *Eesti Kontsert*, riigiettevõtte *Eesti Kütus* ~ RE *Eesti Kütus*, aktsiaselts *Järvakandi Klaas* ~ AS *Järvakandi Klaas*, aktsiaselts *LBM, Paal & Piil*, Tallinna linnaettevõtte *Vago* ~ Tallinna LiE *Vago*, aktsiaselts *Kaatsi Kaev*, osaühing *Esmar* ~ OÜ *Esmar*, Värska laulukoor *Leiko*;

Raepank, Krahvi baar, *Suure Tõllu* kauplus, *Hella Hundi* kõrts, *Kirju Kuke* kohvik, *Estonia* teater, *Kuku* raadio, *Kullerkupu* koor, *Õige Tee* partei.

Kontekstist olenevalt võib mõnikord tekkida vajadus markeerida nimi jutumärkidega, seda eriti sekundaarnimede puhul: „*Lembitu*” talvejope (isikunimi ettevõtte nimena), ... suits tõuseb veel vaid „*Vi-*

rust” ja „Kunglast” (maakonnanimi ja pseudomütoloogiline maanimi hotellinimedena).

Tüübinimetuse ees asetsev nimi tuleb panna omastavasse käändesse: mitte Balti Paber AS, vaid *Balti Paberi AS* või *AS Balti Paber*; mitte Kaugotsing AS, vaid *Kaugotsingu AS* või *AS Kaugotsing*.

Üksikut **kohanime** ei saa tavaliselt pidada asutuse või ettevõtte enda nimeks, vaid tegemist on asukoha määranguga. Seega ei asetse kohanimi mitte tüübinimetuse järel, vaid selle ees. Nt mitte kauplus Juuru, vaid *Juuru kauplus*, mitte kohvik Toome, vaid *Toome kohvik*. Iseasi on kohanimed, mis ei seostu asukohaga, nt kauplus *Minsk* ~ *Minski kauplus* (Tallinnas), restoran *Kaunas* ~ *Kaunase restoran* (Tartus), restoran *Aishaniya* ~ *Aishaniya restoran* (*Aishaniya* – hiina k ‘Eesti’).

2. Tüübinimetuse kirjutatakse tavakasutuses väikese algustähega. Väikese algustähega võib kirjutada nimetuses kõik need osised, mis ei ole otseselt nimed (isiku-, koha-, ettevõtetnimed).

Näiteks: *riigikohus*, *riigikontroll*, *riigi patendiamet*, *siseministeerium*, *Tartu linnavalitsus*, *Põlva maavalitsus*, *Tallinna tolliinspektor*, *Eesti sotsiaaldemokraatlik partei*, *Otepää tarbijate ühistu*, *Tapa raudteejaam*, *Nõmme gümnaasium*, *Kopli kunstikeskkool*, *Vara põhikool*, *Narva-Jõesuu postkontor*, *Emmaste rahvamaja*, *Kostivere riigimajand*, *Järveotsa kauplus*, *Magdaleena haigla*.

Asutuse, ettevõtte, organisatsiooni või ühenduse registreeritud täisnimetuses võib selle **ametlikkuse näitamiseks kasutada läbiivat suurtähte**. Dokumentides on tavaks näidata nimetuste ametlikkust nende asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja ühenduste puhul, mis on juriidilised isikud.

Näiteks: *Riigikohus*, *Riigikontroll*, *Riigi Statistikaamet*, *Riigi Tööinspeksioon*, *Kultuuri- ja Haridusministeerium*, *Eesti Rahva Muuseum*, *Eesti Kristlik Kirik*, *Eesti Üliõpilaste Selts*, *Ingerisoomlaste Liit*, *Tartu Linnavalitsus*, *Põlva Maavalitsus*, *Tallinna Tolliinspektor*, *Eesti Sotsiaaldemokraatlik Partei*, ... , *Magdaleena Haigla*.

Eriti tarvilik võib suurtäht olla mõne ainulise nimetuse eristamiseks samakujulisest liiginimetusest: *Eesti Pank* kui ühe panga amet-

lik nimetus (vrd: Raepank ja Hansapank on praegu edukamaid *Eesti panku*), *Eesti Üliõpilaste Selts* kui ühe seltsi nimetus (vrd: Eriti rohkesti tekkis *Eesti üliõpilaste selts*e sajandi algul).

Alati on väiketäheline üks konteksti jääv tüübinimetus: *vallavalitsus*, *tarbijate ühistu*, *raudteejaam*, *postkontor*, *gümnaasium*, *selts*, *liit*, *erakond*, *aktsiaselts*, *riigiettevõtte*, *vallaettevõtte*, *kammerkoor*, *naisansambel* jne.

Läbiva suurtähega on ametlik nimetus *Vabariigi Valitsus*, tavakasutuses *vabariigi valitsus*, *Eesti valitsus*, *valitsus*. Põhiseaduse kohaselt võib asutuse ehk institutsioonina juriidilistes vm ametlikes tekstides käsitada ka *Vabariigi Presidenti* (tavakuju *president* on väikese algustähega, nii nagu ametiisikute nimetustes üldiselt).

3. Allüksuste või allühenduste nimetused kirjutatakse väikese algustähega.

Näiteks: Tartu ülikooli (~ Ülikooli) *filosoofiateaduskond*, sotsiaalministeeriumi (~ Sotsiaalministeeriumi) *ravi- ja hoolekandeosakond*, Rahva Hääle *kultuuri- ja haridustoimetuse*, Liviko *haldusnõukogu*, Eesti Panga *nõukogu*, Riigikogu *keskfraktsioon*, Eesti teaduste akadeemia (~ Teaduste Akadeemia) *meeskoor*, Tallinna muusikakeskkooli (~ Muusikakeskkooli) *sümfooniaorkester*.

4. Võõrkeelses tekstis võib eestikeelse nimetuse tõlkida, nimi jääb tõlkimata. Nimeks loetakse seejuures kõik tüübinimetuse järel kasutatavad nimetuse osised. Nt *Riigivaramet*, ingl *State Property Board*; *riigiettevõtte Eesti Raudtee*, ingl *Eesti Raudtee State Enterprise*, vn *Госпредприятие „Эсму Райдмеэ”*, sks *Staatsbetrieb „Eesti Raudtee”*; *AS Eesti Paberitööstus*, ingl *Eesti Paberitööstus Ltd*, vn *a/o „Эсму Паберумээсмыс”*.

Eesti tekstis võib võõrkeelse tüübinimetuse tõlkida, nimi jääb tõlkimata. Nt *teabeagentuur France Presse*, *filmistuudio 20th Century Fox*, *AS Veikon Kone* (*Veikon Kone Oy*), *aktsiaselts Felix* ~ *Feliksi aktsiaselts* (rootsi keeles *Aktiebolaget Felix*).

Perioodikaväljaanded

Perioodikaväljaannete nimed kirjutatakse läbiva suurtähega: ajalehed *Rahva Hää*, *Oma Saar*, *Eesti Ekspress*, *Õpetajate Leht*, *Liivimaa Kroonika*;

ajakirjad *Keel ja Kirjandus*, *Eesti Loodus*, *Teater. Muusika. Kino*, *Eesti Jurist*, *Elu Pilt*;

muud perioodikaväljaanded: *Eesti Kaubamärgid*, *Loomingu Raamatukogu*, *Kaubalehe Metsaleht*, õpilasalmanahh *Oma Sulega*.

Neid nimesid võib eraldada ka jutumärkidega.

Ladina tähestikuga keeltest võetud nimede algustäheortograafiat ei muudeta, teistest tähestikest transkribeerimisel kohaldatakse oma reeglit: *The Official Gazette of the United States Patent Office*, *Lietuvos rytas*, *Literaturnaja Gazeta*, *Argumentō i Faktō*.

Osa väljaandeid nimetatakse väljaandja ja trükiseliigi järgi ning neil ei ole nime: *Emakeele Seltsi aastaraamat*, *Eesti Geograafia Seltsi aastaraamat*, *Tartu Tähetorni kalender*, *Praha Ülikooli toimetised*.

Autasud

Autasusid nimetatakse enamasti **kirjeldavalt**: *Nobeli rahuauhind*, *Friedebert Tuglase novelliauhind* (autasu väljapannud isiku järgi), *Kristjan Raua kunstipreemia*, *Juhan Liivi luuleauhind*, *Kutuzovi I järgu orden* (isiku järgi, kelle auks on autasu asutatud), *Prantsuse Akadeemia suur romaaniauhind*, *Spordilehe ~ ajalehe Spordileht karikas* (autasu väljapannud asutuse, ettevõtte, organisatsiooni või ühenduse järgi), *Brüsseli maailmanäituse suur hõbemedal*, *Barcelona olümpiamängude kettaheite kuldmedal* (ürituse järgi).

Autasunimed kirjutatakse läbiva suurtähena, liigisõna (orden, medal, auhind, preemia, karikas jms) ja järgumärke väikesega: *Eesti Taassünni auhind*, *Valge Roosi orden* (Soome), *Suka-paela orden*, *Silmapaistvate Teenete orden* (Inglismaa), *Emu Au orden* (NSV Liit), *II liigi I. järgu Vabadusrist*, *Rahu kuldmedal*, *Sirbi ja Vasara medal* (NSV Liit), *Kuldkiiver*, *Kuldnaelkingad*, *Hõbevaas*, *Hõbeflorett*, *Suure Merevaigu auhind ~ Suur Mere-*

vaik, Punase Nelgi auhind, Vändra Karu auhind, Piisoni karikas, Kuldviljapuu rinnamärk.

Kaubad

Kaupade nimed kirjutatakse läbiva suurtähega, liigisõna väikesega: *Fantaasia küpsised, Vikerkaare kommid, Viljaveski leib, Saare sai, Kolme Koka kook, Estonia klaver, kakao Meie Mark, klaasikomplekt Trips-Traps-Trull, liköör Vana Tallinn ~ Vana Tallinna liköör, köögimööbel Kadri.*

Registreeritud kaubamärke kirjutatakse sel kujul, nagu nad on registreeritud: *Ford Transit, Volkswagen Jetta, Opel Kadett Caravan, Volvo 720, BMW 316, Peugeot 106 Rallye, Toshiba T1950, IBM PS/VP, Mercedes-Benz, Daimler Benz, Levi's 501, Salomon Brothers, World Class Gym, Geisha, WordPerfect.* Neid tuleb käänata nagu muid võõrnimesid: *Jonseredi saed, Mercedes-Benzi sõiduaudod, IBMi ~ IBM-i arvutid.*

Kõigil kaupadel ei ole nimesid. Koostisainet, valmistusviis, kuju, otstarvet vms näitavad sõnad ei ole kaubanimed ning neid kirjutatakse nagu üldsõnu: *kaeraküpsised, sidrunijook, soolapulgad, suitsujuust, vigurküünlad, kätekreem, pesuvalgendi, suupisteküpsised.*

Sõidukid

Üksiksõidukite nimed kirjutatakse läbiva suurtähega, liigisõna väikesega: laevad *Botnia Laht* ja *Tormide Rand*, mootorpaadid *Lendav Hollandlane* ja *Onu Villi*, purjekas *Kolm Venda*, võidusõiduaudod *Sinine Leek* ja *Viru Välk.*

Neid nimesid võib eraldada ka jutumärkidega.

PEETER PÄLLI lisakommentaare

Võrreldes varasema asutuse- ja ettevõtenimetuste kirjutamise reeglistikuga on siinses kaks põhilist suundumust:

– jutumärkide tarvitus antakse vabaks, st neid ei pea tarvitama juhtudel, kus seni oli ette nähtud läbiv suurtäht + jutumärgid („SSS”);

– senisest enam soovitatakse väikese algustähe tarvitust olukorras, kus ei ole vaja näidata nimetuse ametlikkust.

Jutumärkide ärajätmise võimalus on põhimõtteliselt suurem muudatus. See on hakanud ajakirjanduses levima ning teatud juhtudel (ettevõtteliigi lühendi kasutamisel) on eesti keele instituudi keelekorraldajad seda võimalust juba mõnda aega mõõnnud (aktsiaselts „*Roheline Konn*”, aga *AS Roheline Konn*). Juba 1976. a. ÕSi lk 882 on näiteid „endisaeagsete asutuste” nimetustest ilma jutumärkideta (märkus 7). Funktsionaalselt ei kahjusta jutumärkide ärajätmine nimetusest arusaamist, sest nimi ise jääb igal juhul läbiva suure algustähega. Seega võrdsustub n-ö elavate ja elutute asjade nimede ortograafia.

Jutumärkide ärajätmisest tuleneb ka väiketähe senisest suurem eelistamine – sellisel juhul tuleb nimetuses paremini esile nimi ise, vrd *riigiaktsiaselts Ilmarine*, *kinnisvarabüroo Eravara*, *koolinoorte huvikeskus Kullo*. Kui nimetuse ametlikkuse näitamiseks kasutatakse läbivat suurtähte, siis nimi ise nii selgesti ei eristu (*Koolinoorte Huvikeskus Kullo*) ja sel juhul on vahel funktsionaalne kasutada ka jutu-märke (*Koolinoorte Huvikeskus „Kullo”*). Nime ja nimetuse mõiste kohta täpsemalt vt 1976. a. ÕS, lk 879.

Asutuste ja ettevõtete nimetuste ortograafias rakendatud põhimõtteid soovitab keeleteoimkond kõikide nimetusaliste puhul, kus seni nõuti läbivat suurtähte koos jutumärkidega. Sama reeglit laiendati ka autasude ja kaupade nimedele, sest senine pealkirjamall „Svv” ei olnud neis kuigi hästi muude nimerühmadega seostatud. Kokkuvõtvaks võrdluseks olgu toodud mõned näited 1976. a. õigekeelsussõnaraamatu lisaosast ning kõrvutatud keeleteoimkonna tänaste soovitusetega:

1976:

1994:

Asutused, ettevõtted jms:

Naha- ja Jalatsitootmiskoondis
„Kommunaar” (*ametlik täisnimetus*)
~ tootmiskoondis „Kommunaar” ~
„Kommunaar” (*harilik lühendis*)
Putkaste Sovhoos (*ametlik nimetus*)
~ Putkaste sovhoos (*lihtsa ehitusega täisnimetus*)

naha- ja jalatsitootmiskoondis
Kommunaar (*tavakasutuses*) ~
Naha- ja Jalatsitootmiskoondis
(„Kommunaar”) (*ametliku nimetusena*)
Putkaste sovhoos (*tavakasutuses*)
~ Putkaste Sovhoos (*nimetuse ametlikkuse näitamiseks*)

Perioodikaväljaanded:

ajaleht „Rahva Hää!”

ajaleht Rahva Hää!

ajaleht „Komjaunimo tiesa”

ajaleht („)Komjaunimo tiesa(”)

Autasud:

„Ema au” orden

Ema Au orden

medal „Sirp ja vasar”

medal Sirp ja Vasar

Kaubad:

kakao „Meie mark”

kakao Meie Mark

liköör „Vana Tallinn” ~

Vana Tallinna liköör ~

„Vana Tallinna” liköör

liköör Vana Tallinn

Üksiksõidukid:

laev „Tormide Rand”

laev Tormide Rand

mootorpaat „Lendav Hollandlane”

mootorpaat Lendav Hollandlane

Teises veerus sobib jutumärgid panna neil juhtudel, kus nad võiksid olla nimede eristamiseks muust tekstist otstarbekad. Reeglistik selliseid juhte otsest ette ei kirjuta, need jäävad sõltuma kontekstist ja kirjutaja soovist. Välja arvatud kaupade ja autasude nimed, on keeleteoimkonna soovitatav reeglistik järginud varemgi kehtinud, kuid ametlikult välja kuulutamata head tava, et seniste reeglite järgimine ei muutu edaspidi veaks. See tähendab, et keeleteoimkonna, kes on edukalt omandanud näiteks 1976. aasta ÕSi reeglid, võib neid soovi korral edasi rakendada. Ta ei eksi milleski olulises käesolevate soovitude vastu, sest viimastes sisalduvad ka võimalused järgida seniseid algustähe juhtumiseid. Ta ei pruugi ü m b e r õppida, kui ta ei taha keeleteoimkonna soovitusi j u u r d e õppida.

Tähelepanelik lugeja märkab, et soovitusesse algustähe ja jutumärkide kasutamise kohta on sisse kirjutatud ka mitmed lõigud, mis kuuluksid pigem keeleravi rubriiki. Toimkond pidas vajalikuks mitmel puhul esile tuua eestipäraseid omastavalisi nimetusmalle: *Kuku raadio*, *Kullerkupu koor* (kantseleilik mall: *raadio Kuku*, *koor Kullerkupp*). Eriti kohanimede puhul tuleks püüda vältida ebaeestipärasest tagaasendit: loomulik on *Mustakivi kauplus* ja *Mustakivi talu*, mitte aga *kauplus Mustakivi* või *talu Mustakivi*. Ka nõue panna tüübinimetuse ees asetsev nimi omastavasse käändesse (*Balti Paberi AS*) või käänata kaubamärke nii nagu muid võõrnimesid tuleneb tegelikust elust, sest hämmastavalt kiiresti on hakanud väiksema keeleharidusega ringkondades levima

seisukoht, nagu ei peaks mõnel juhul (kaubamärgina, registreeritud nimetuse-
na jms) nime üldse käänama, vaid ta tuleb jätta nimetavasse. Mõne aasta eest ei
oleks ühend „Kodak filmid” mõeldavgi olnud, nüüd paraku on selline uusus muut-
mas eesti keele põhimõttelist ehitust.

Asutusenimetuste reeglistiku punkt 4 (tõlkimine) on lisatud samuti puht-
praktilistel kaalutlustel; seni on sageli keelekorraldajailt selle kohta nõu küsi-
tud.

Kahjuks ei ole ka sinne reeglistik täiesti selge ega ammendav, sest keele-
tegelikkus on alati märksa keerulisem ega lase end lõpuni kirjeldada ja reeglis-
tada. Tegelikuses on veel selliseid keelendeid, mida toimkond heal meelel ei
näekski. Ettevõtetnimetuste seas on näiteks väga levinud tüüp, kus nime kui
sellist ei ole ja jutumärkide vahel paikneb puhtakujuline nimetus, mida saaks
teistesse keeltesse tõlkida. Mida ette võtta sellistega nagu (ametlikult) *Munit-
sipaalettevõtte „Anne Katlamaja”, Riigiettevõtte „Riigiarvutuskeskus”, Aren-
dusfirma „Tallinna Tehnoloogiapark”*, seda käesolev reeglistik ei püüagi ütelda,
sest parem, kui need ametlikud nimetused oleksid näiteks *Tartu Anne Kat-
lamaja, Riigiarvutuskeskus, Tallinna Tehnoloogiaparki Arendusettevõtte*. (For-
maalselt oleks muidugi lahendus ka see, kui lugeda jutumärkides olev tõlki-
matuks nimeks.)

Autasude hulgas on eeskätt möödunud aegadel olnud ka selliseid, kus läbiva
suurtähe rakendamine tundub küsitav, näiteks *juubelimedal 50 Aastat Nõukogude
Miilitsat või rahvusvaheline Lenini preemia Rahu Kindlustamise Eest Rahvaste
Vahel (?)*. Siin ei ole ilmselt põhjust rääkida autasu n i m e s t, vaid tegemist on
rohkem pealkirjaga, mistõttu võib rakendada ka vastavat malli: *preemia „Rahu
kindlustamise eest rahvaste vahel”*.

Endiselt jäävad rasketeks küsimusteks piiripealsed seigad, näiteks vajadus teha
vahet perioodiliste ja mitteperioodiliste väljaannete vahel. Piiri on siit keeruline
ka mujale nihutada. Ühest küljest on perioodiliste väljaannete nimetused viimasel
ajal üha sagedamini seotud vastava kaubamärgiga või väljaandva ettevõtte nimega
(*Rahva Hää, Päevaleht*), mistõttu pealkirjamalli rakendamine tekitaks siin uue
vastuolu. Teisest küljest ei kujuta ka hästi ette võimalust pealkirjamallist üldse
loobuda ja kasutada pealkirjadegi puhul üksnes läbivat suurtähte (Felix Vaka *Suu-
red Ninad Murdsid Päid?*). Ilmselt tuleks aga edaspidi loobuda õpilaste õigekirja-
oskuste katsumisel selliste piirjuhtumite absolutiseerimisest, sest need eeldavad
keeleväliseid teadmisi ja sobiksid nõnda pigem viktoriimküsimusteks kui kirjaos-
kuse kontrolliks.

Toimkond ei käsitlenud oma koosolekutel näiteks sordinimede kirjutamist, kuigi
siingi on hakanud läbiv suurtäht levima. Seda arutelu saaks korraldada ilmselt
koos erialateadlastega. Samuti jäid kõrvale üritusenimed.

Keeletoimkonna käesolevad soovitusel võivad esmapilgul tunduda radi-
kaalsed ja ehk võõristavadki, kuid nende põhisuund on kooskõlas paljude kee-
leõpetajate ja -õppijate korduvalt esitatud sooviga saada lihtsamad ja selgepii-
rilisemad algustäheortograafia reeglid. Mõneti võib aru saada näiteks seisuko-

hast, et praegusel „segasel” ajal, mil surve keelele (võõrkeelte mõjud, kirjaoskamatus jne) on iseäranis tugev, oleks ohtlik ette võtta reforme, mis õrnale keeleorganismile äraarvamatult mõjuvad. Kuid võib-olla suurem oht peituks selles, kui me ei märka tegeliku keeletarvituse muutumist ega püüa seda õigel ajal ja läbimõeldult suunata.

Igal juhul on teretulnud kõik arvamused käesolevate soovitude kohta. Nende põhjal sünnib loodetavasti veel parem reeglistik.

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1994, nr 6, lk 370–372.

Magistrant

Emakeele Seltsi keeleteoimkond soovib *magistrant* : *magistrandi* : *magistranti* – ÕSi tüüp nr 67 vaat. (4. novembril 1994.)

Selgitab JAAK PEEBO

Küsimus seda laadi võõrsõnade nimetava käände lõpul olevast *nd*-st või *nt*-st on vaidlusi tekitanud juba varasematelgi aegadel. Näiteks avaldas Ernst Nurm 1969. aasta Keele ja Kirjanduse 7. nr-s oma arvamuse sõna *doktorant* kohta. Uuesti tõusis asi päevakorda paar aastat tagasi, kui sõna *aspirant* peeti millegipärast vajalikuks asendada normivatest sõnaraamatutest puuduva *magistrandiga*. Universitas Tartuensis' es on oma seisukoha seekord teatavaks teinud professorid Huno Rätsep, Paul Alvre, Haldur Õim, Ago Künnap (30. IV 1993), Eduard Vääri (14. V 1993) ja akadeemik Pavel Bogovski (18. VI 1993).

ESi keeleteoimkond lähtub järgmistest kaalutlustest.

Viimases, 1976. aasta õigekeelsussõnaraamatus on *nd*-lõpulisilbi võõrnimisõnu kokku 27 (siin ja edaspidi on arvestamata jäetud liitsõnad, mille põhisõnaks on siin arvesse võetud liitsõnad, *kond*-sõnad ja täielikud homonüümid). Võõrsõnadest on 9 algvormis ühesilbilised (*blond, bänd, fond, grand, pond, raund, sond, stend, vendid*), 10 kahesilbilised (*alund, burgund, girland, kalendid, kompaund, korund, legend, ligand, rotund, sekund*) ja üks neljasilbiline (*eksaminand*). Kõigil neil on *nd* pearõhulise silbi lõpul ja nad on vältevahelduslikud, kuuludes ÕSi käänamistüüpidesse *hall* ja *toon*. Kuus *nd*-lõpulist sõna on nominatiivis kolmesilbilised (*diplomand, dividend, karborund, promovend, tamarind, vagabund*). Nende viimane silp võib olla kas pea- või kaasarõhuline, sest sellelaadiliste kolmesilbiliste võõrsõnade rõhku enam ei normita. Ka need sõnad kuuluvad *hall*-tüüpi ja on seega vältevahelduslikud. On veel astmevahelduseta võõrsõna *roodailend*. *nd*-ga lõppeva silbi vältevahelduslikkus ongi võimalik ainult nendes 26 võõrsõnas ja sõnades *kiriksand* ja *noorsand*, mis on tekkinud põhisõna *isand* lühenemise teel ja millele kirjakeeles on omistatud võõrsõna käänamismall. Olgu veel märgitud, et kolm neist märgivad haridusega seotud isikuid – *diplomand, eksaminand* ja *promovend*.

nd-lõpulisilbi omasõnu (siin kasutatud vastandina mõistele *võõrsõna*) on ÕSis 183. Vormiõpetuslikult jagunevad nad kolme rühma. Ühe moodustavad laadivahelduslikud *nd* : *nn* vaheldusega sõnad, nagu *rand* : *ranna*, *lend* : *lennu*, *sund* : *sunni*. Neid on 30. Teise vormiõpetustüüpi kuuluvad sõnad *suund* ja *käänd*, milles toimub vaheldus *nd* : *n*. Kõik ülejäänud, kokku 151, on astmevahelduseta ühe-

või kahesilbilise algvormiga sõnad, nt *eend, loend, soend, tõend; haavand, lahend, pakend, usund*. Vältevahelduslikke *nd*-omasõnu ei ole.

nt-lõpulise nimetavaga võõrnimisõnade arv eesti keeles on suur – 1976. aasta ÕSis on neid tublisti üle kahesaja. Ühe-, kahe- ja nelja- või enamasilbilised paarühulised *nt*-silbiga sõnad moodustavad neist veidi üle 40% (näiteks *frant, kvint; aktsent, present; akompanement, divertiment*), ülejäänud on peaaegu kõik normimata rõhuga kolmesilbilise nominatiiviga sõnad (näiteks *intsident, pretsedent, sekundant*). Lisaks nimetatule on meil olemas veel mõned kahesilbilised kaasrõhulise teise silbiga sõnad (*diamant, konstant, leitnant, seersant, teemant*). Kõik nad on *nt*: *nd* vältevahelduses nagu *nt*-lõpulised omasõnadki (näiteks *hunt, kont, münt, sant, vänt* jt). *nt*-võõrsõnadest märgivad ülikooli ja haridusega seotud isikuid *abiturient, aspirant, assistent, disputant, dissertant, doktorant, dotsent, intelligent, konsultant, korporant, laborant, oponent, praktikant, retsensent*, vähemal määral mõned teisedki. Üle poole kolmesilbilistest *nt*-võõrsõnadest ongi isikunimetused.

Kui püüame saavutada suuremat ühtsust ja koos sellega keele kergemat õpitavust, ei ole otstarbekas lisada sõnu väikesearvulistesse erandliku muutumisviisiga sõnarühmadesse nagu praegusel juhul *nd*-võõrsõnad. Peaks olema täiesti mõeldav tuua ka *eksaminand, diplomand* ja *promovend* *nt*-sõnade hulka. Vähemalt ei tule nende niisugust kasutamist veaks lugeda. Vastupidine suundumus – *nt*-sõnade muutmise *nd*-listeks – ei ole enamikul juhtudel ilmselt mõeldav.

Meie emakeele normimise algusaegadest peale on vajalikuks peetud võõrlaenu sobitamist eesti keele ehitusse. Morfoloogiliselt on *nt*-võõrsõnad analoogilised meie omasõnadega, *nd*-sõnad kujutavad endast ainult võõrsõnu sisaldavat rühma.

Rahvusvahelised sõnad on eesti keelde tulnud mitut teed pidi, sageli muude võõrkeelte kaudu. Kõik need võivad olla jätnud oma jälje sõnade praegusele kujule, nende seas ka vene keel, nagu on osutanud E. Vääri. Võõrapärased on need sõnad meie jaoks nii või teisiti ja võib-olla pole enam väga oluline, kust need mõjud pärinevad. Mõnel juhul on kindlasti oluline olnud seegi, millest kirjutavad E. Nurm ja P. Bogovski: *nd*- ja *nt*-sõnad lähtuvad ladina keele eri vormidest. *nt*-sõnad peaksid selle järgi märkima aktiivset tegutsejat, taotlejat, *nd*-sõnad passiivset vastuvõtjat, juhivat. Eesti keeles kasutatavate võõrsõnade vaatlemine sellelt seisukohalt näib osutavat kõigepealt seda, et sõnade keelde toomisel ei ole niisugust tähendusvahet sugugi alati arvestatud. Tagantjärele paljusid sõnu ladina keele vormide tähendusest lähtudes ümber normima hakata ei ole nähtavasti mõeldav ega vajalik. Oluliseks saab pidada ainult seda, kuidas nad paremini sobivad eesti keelde.

Puhtpraktilistest kaalutlustest võiks arvesse tulla seegi, et mõne vähese *nd*-sõna meeldejätmise on jõukohane igale haritud inimesele. Mida suurem see arv on, seda raskemaks asi muutub.

Varem ilmunud:
Keel ja Kirjandus 1995, nr 2, lk 113–114.

Lisame meenutuseks tuletust selgitava lõigu Ernst Nurme 1969. a kirjutisest: „Teatavasti pärinevad *nt-* ja *nd-lõpulised* võõrsõnad enamalt jaolt ladina keelest. *nt-lõpuliste* aluseks on aktiivi oleviku kesksõna, näit. *referens*, g. *referentis* (refereriv) – eesti *referent*; *simulans*, *simulantis* (simuleeriv) – *simulant*; samuti *dot-sent*, *korrespondent*, *oponent*, *president*, *revident*, *demonstrant*, *konsultant*, *okupant*, *spekulant* jpt. Seevastu *nd-tuletised* lähtuvad ladina gerundiivist: *examinandus* (see, keda tuleb eksamineerida) – *eksaminand*, *dividendus* (see, mida tuleb jagada) – *dividend*. Niisiis on *nt-tuletistel* aktiivne, *nd-tuletistel* passiivne tähendus. Et *doktooreerima* (saksa *doktorieren*) tähendab ‘doktorikraadi omandama, taotlema’, siis on doktorikraadi taotleja muidugi *doktorant* (*doktorand* tähendaks ‘see, keda tuleb doktooreerida’ – nonsenss!). *nt-lõpulised* on samuti sisult lähedased sõnad *aspirant* ja *dissertant*. Niisiis doktorant.”

Numbrite kirjutamine

Selgitab TIJU ERELT

Numbrite ja arvude kirjutamise juhtnõore sundisid mind kirja panema rohked eesti keele instituudi keelenõuandele esitatud küsimused ning numbrikirjutuse reeglite laialipillatus ja puudulikkus. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna liikmed lugesid soovitusete teksti läbi, tegid parandusi ja täpsustusi ning 4. novembri 1994. a koosolekul kiideti see heaks. Soovitus ilmus Keeles ja Kirjanduses 1995, nr 3, lk 191–195 ning on olnud osa raamatutest „Eesti ortograafia” (kolmes trükis) ja „Eesti keele käsiraamat” (kahes trükis). Olen teksti iga ilmumise eel sättinud ja pean praegu otstarbekaks avaldada see mitte kõige esimesel, vaid seni viimasel, „Eesti keele käsiraamatu” 2. trükis ilmunud kujul. Reeglites ei ole midagi muutunud, aga autorile on tähtsad ka väikesed täpsustused ja näidete ajakohastused.

Kas numbrite või sõnadega?

Tavalises üldkeelses tekstis on kombeks kirjutada arvsõnad 1–10 sõnadega: *Minu vanaisal oli seitse tütart*. Nii on ka liitsõnade koosseisus: *ühetoaline korter, nullpunkt, neljatärnihotell, kolmepunktivise*.

Arvu suurus ei ole siiski ainumäärav. Kui tekstis on palju arve või suuri ja väikesi arve lähestikku, siis kirjutatakse nad kõik numbritega: *Mari on töötanud 6 aastat algkoolis ja 19 aastat keskkoolis – kokku on tal 25 aastat pedagoogistaaži*.

Matemaatika ja statistika tekstis kirjutatakse kõik arvud numbritega.

Mõõtühikulühendite või -tähistega koos kirjutatakse arvud numbritega: *Toa pikkus on 4 m, laius 3 m ja kõrgus 2 m. Piimaliiter maksis 3 kr 10 s* (mitte kolm kr kümme s). *Ööpäeva keskmine temperatuur on 4 °C*.

Ka protsendi- ja paragrahvimärki kasutatakse ainult koos numbritega kirjutatud arvudega: 9% (mitte: üheksa %), *rasvaprotsent* (mitte: rasva- %), *käesolevas paragrahvis* (mitte: käesolevas §-s), § 5 ~ 5. § (mitte: § viis ~ viies §), §-d 6–9 ~ 6.–9. § (mitte: §§ 6–9), §-des 16 ja 18 ~ 16. ja 18. §-s. Harilikult pannakse paragrahvimärk ette ja number järele: § 61 – loetakse põhiarvuna [paragrahv kuuskümmend

üks]. Vähem on kasutusel number ees ja märk järel: 61. § – loetakse järgarvuna [kuuekümmne esimene paragrahv].

Ümmargused arvud 100, 1000, 1 000 000 jms kirjutatakse sõnadesga harilikult siis, kui ei toonitata täpset arvu: *Miitingule kogunes umbes sada inimest* (s.o sadakond, ligi sada või veidi üle saja). Muidugi on numbritega kirjutamine sobimatu piltlikes väljendeis: *Olen sind sada aastat oodanud. Oled minust miljoni valgusaasta kaugusel. Vii talle tuhat tervist!*

Ümmargused arvud kirjutatakse numbritega, kui toonitatakse arvu täpsust: *Ankeedile vastas 100 katseisikut. Õmblusfirma toetas konverentsile sõitjat 1000 krooniga.*

Mõttetu on kasutada arvu kirjutamisel sõna *tuhat* või selle lühendit *tuh.* Nt tuleb kirjutada *7000*, mitte *7 tuhat* või *7 tuh.*

Suuremate arvude puhul on sõnad *miljon*, *miljard* ja nende lühendid sobivad: *5 mln* ehk *5 miljonit* ehk *5 000 000*, *5 mld* ehk *5 miljardit* ehk *5 000 000 000* ehk $5 \cdot 10^9$.

Sõnavahe jätmine

Arvu ja mõõtühiku või selle lühendi või tähise vahel on üks tähekoht vahet: *45 krooni*, *45 kr*, *16 protsenti*, *15 p/s* (pööret sekundis), *250 kW*.

Erandiks on protsendi, kraadi, nurgaminuti ja -sekundi tähise kokukirjutamine: *16%*, *4° sooja*, *39° palavikku*, *nurk A on 56°*, $1^\circ = 60' = 3600''$. Aga lahku: *keskmine temperatuur -6 °C* (Celsiuse kraadi), $+57^\circ F$ (Fahrenheiti kraadi).

Arv ja temale järgnev mõõtühiku lühend või tähis tuleks paigutada samale reale: *Senised kulutused on 2 678 850 kr. Kulutused on kasvanud 4%.*

Kui arvule järgnev mõõtühiku lühend või tähis ei mahu arvuga samale reale, siis tuleks mõõtühiku nimetus järgmise rea alguses sõnaga välja kirjutada:

Senised kulutused on 2 678 850 krooni. Kulutused on suurenenud 4 protsenti.

Numbrite rühmitamine arvus

Viie- ja suuremanumbrilistes arvudes jagatakse numbrid harilikult kolme numbri kaupa rühmadesse lõpust (ühelistest) alates: *6 748 422 krooni*.

Rühmitusmäärgiks on tähekoht vahet, mitte punkt (eriti eksitav on Ameerikast leviv koma). Ainult siis, kui on oht, et tühik võidakse täita numbriga (nt tšekil või vekslil), võib eraldusmäärgiks kasutada punkti.

Numbreid ei rühmitata kooditähistes ja kümnendmurdudes: *isikukood 44204280253, pangakonto 13206421627, ettevõtja registrikood 10223787, $\pi = 3,14159$* .

Sihtnumber kirjutatakse tähti ja numbreid rühmitamata:

EE10920 Tallinn

EE92002 Nurste

Eesti-siseses postis jääb EE ära.

Arvude paigutamine tekstis

Numbritega kirjutatud arvud ei tohiks tekstis sattuda kõrvuti: *Kasum aastal 1993 oli 65 000 kr ehk Kasum oli 1993. aastal 65 000 kr.* (Mitte: *Kasum oli aastal 1993 65 000 kr.*)

Loetletavad arvud tuleb eraldada komaga nagu mis tahes muud loetelu liikmed: *100, 150, 200, 250, 300*. Kümnendmurde sisaldava tes loeteludes tuleb kasutada semikoolonit. Matemaatika ja statistika tekstis on tavaks arvuridadest kirjavahemärgid ka ära jätta.

Lauset võib alustada ka numbritega, kui tekst seda nõuab: *3000 meetri tõkkejooks algab kell kaks. 12 t 47 min on kosmoselaeva õhukütõusmisest juba möödunud.*

Kui tekstis kasutatakse jaotiste numbertähistust, siis ei tohiks jaotise esimene lause alata numbritega. Nt ei sobi: *3.12. 1993. aastal ..* (kus 3.12 on jaotise tähis).

Tekstist arusaamist segab ka see, kui üks lause lõpeb ja teine algab numbritega. Emmas-kummas lauses tuleks muuta sõnade järjekorda: *Näitetruppe osales tänavu 27. 16 neist olid võistlemas ka mullu asemel tuleks kirjutada Tänavu osales 27 näitetruppi. 16 neist olid*

võistlemas ka mullu või Näitetruppe osales tänavu 27. Neist 16 olid võistlemas ka mullu või Näitetruppe osales tänavu 27, kellest 16 olid võistlemas ka mullu.

Põhi- ja järgarvude kirjutamine

Põhiarvud kirjutatakse araabia numbritega: *punktis 2* ehk *p-s 2*, *aastal 1930*, *aastail 1945–1953*, *15 kr* ehk *15 krooni*, *lühilainel 5925 kHz*.

Järgarvud kirjutatakse araabia numbritega, mille järel on punkt, või rooma numbritega: *14. kohal*, *50. sünnipäev*, *Eesti Vabariigi 80. aastapäev*, *1930. aastad*, *1905.–1907. aasta revolutsioon*, *Karl XII, XX sajandil, II osa, XXV olümpiamängud*.

Täpsustav täht järgneb ilma sõnavaheta: *Olevi 26a*, *näide 32c*, *6.a klass* ehk *VIa klass*.

Punkt saab olla ka rooma numbrite järel, kus ta annab tähenduse 'esiteks, teiseks, kolmandaks ..':

I. Ehitusuuringud

II. Krundi eraldamine

III. Kaevetööd

IV. ..

V. ..

Rooma numbrid

1. – I	11. – XI	30. – XXX	400. – CD
2. – II	12. – XII	40. – XL	500. – D
3. – III	13. – XIII	50. – L	600. – DC
4. – IV	14. – XIV	60. – LX	700. – DCC
5. – V	15. – XV	70. – LXX	800. – DCCC
6. – VI	16. – XVI	80. – LXXX	900. – CM
7. – VII	17. – XVII	90. – XC	1000. – M
8. – VIII	18. – XVIII	100. – C	1500. – MD
9. – IX	19. – XIX	200. – CC	1800. – MDCCC
10. – X	20. – XX	300. – CCC	1900. – MCM

Rooma numbrite kirjutamiseks kasutatakse ainult seitset tähte: I, V, X, L, C (ld *centum*), D, M (ld *mille*).

Arvud on moodustatud järgmiselt:

1) tähe kordamine tähendab liitmist, nt III = 1 + 1 + 1 = 3, XX = 10 + 10 = 20;

2) väiksema numbri järgnemine suuremale tähendab liitmist, nt VI = 5 + 1 = 6, CLV = 100 + 50 + 5 = 155;

3) väiksema numbri eelnemine suuremale tähendab, et ta tuleb suuremast lahutada, nt IV = 5 - 1 = 4, CM = 1000 - 100 = 900.

1997. aastal – a. D. ~ anno Domini MCMXCVII

Käände näitamine üksinda seisva arvsõna puhul

Numbritega kirjutatud käändevormilise **põhiarvsõna** käändetunnuse saab lisada alates sisseütlevast:

<i>28sse</i>	<i>28-le</i>	<i>28ks</i>	<i>28ta</i>
<i>28s</i>	<i>28-l</i>	<i>28ni</i>	<i>28ga</i>
<i>28st</i>	<i>28-lt</i>	<i>28na</i>	

Käändetunnuse võib lisada sidekriipsuga või kokkukirjutatuna ilma sidekriipsuta. Väliskohakäänete tunnused *-le*, *-l*, *-lt* tuleks alati kirjutada sidekriipsuga, sest *l* on kirjapildilt liiga lähedane numbriga *l*: *21-le*, *428-l* (mitte: *21le*, *428l*).

Näiteid: *96st* (ehk *96-st*) *lahkus 19. Hääletusprotsent on kasvanud 61ni* (*61-ni*). *15-lt on arvamus saamata. Kaubamaja on lahti kella 20ni* (*20-ni*). (Siiski mitte: *kella 10st 20ni*, vaid: *Kaubamaja on lahti 10–20.*)

Araabia numbritega kirjutatud käändevormilise **järgarvsõna** liite ja käändetunnuse lisamist võib tarvis minna alates ainsuse omastavast ja kõigis mitmuse käändeis:

<i>28nda</i>	<i>28ndasse</i>	<i>28ndale</i>	<i>28ndaks</i>	<i>28ndata</i>
<i>28ndat</i>	<i>28ndas</i>	<i>28ndal</i>	<i>28ndani</i>	<i>28ndaga</i>
	<i>28ndast</i>	<i>28ndalt</i>	<i>28ndana</i>	

1930ndad

1930ndate

1930ndaaid

1930ndatesse ehk 1930ndaisse

..

Käändetunnus või mitmuse tunnus koos *nda*-liitega (nimetava *s*-liidet vaevalt küll on tarvis) lisatakse tüvega kokkukirjutatuna. Muidugi pole ka sidekriipsu kasutamine viga: *28-ndani*, *1930-ndaaid*.

Näiteid: *Jüri tuli maratonil 96ndaks. 1960ndail ja järgnevail aastakümneil. 1960ndatel ja järgnevatel kümnenditel.*

Samal viisil tuleks toimida ka **murdarvu** *ndik*-liitega ja käände või mitmuse tunnusega:

24ndiku ~ 24-ndiku

24ndikku ~ 24-ndikku

24ndikusse ~ 24-ndikusse

..

24ndikud ~ 24-ndikud

Enamasti aga piisab murdarvude käänamisel käändetunnusest: *1/5st* (või *1/5-st*) *ei jätkunud*; *2/3ga* (~ *2/3-ga*) *ei saa alustada*. *3/24ta* (~ *3/24-ta*).

Rooma numbritega kirjutatud käänevormilise **järgarvsõna** käände või mitmuse tunnuse võib lisada sidekriipsu abil või ilma selleta alates ainsuse osastavast: *III-t*, *III-sse*, *III-s*, *III-st* (~ *IIIsse*, *IIIs*, *IIIst*), *III-le* .. *III-d*, *III-te* .. (~ *IIIId*, *IIIte* ..).

Näited: *Louis XIV valitsusaeg*, *Ivan IV-st ~ IVst sai alguse* .. , *andis Hispaania valitseda oma pojale Felipe II-le*, *XIX-st ~ XIXst alates*, *küsitleti XI klassides ja testiti X-tes ~ Xtes ning XI-tes ~ XItes*.

Käände näitamine sõnaühendis oleva arvsõna puhul

Kui **põhiarvsõna on nimetavas**, siis teda laiendav nimisõna on osastavas: *15 kuud, 27 lehekülge, 11 km (= kilomeetrit), 5% (= protsenti).*

Põhiarvsõna ülejäänud käänete ja järgarvsõna kõigi käänete puhul langevad arvsõna ja nimisõna kääne kokku: *16 (= kuueteistkümnes) peatükis, 16. (= kuueteistkümnendas) peatükis* – mõlemad sõnaühendi liikmed on seesütlevas.

Seepärast: **sõnaühendis selgub kääne nimisõnast ja arvsõna kääned ei ole vaja osutada.**

Põhiarvsõnade näiteid: *Käsilehed tuleb paljundada 42 kuu-
laja jaoks (ehk 42 kuulajale). Kutsutud 210 inimesest tulid pool-
led. Murdesõnavara saadi 15 külast 20 inimeselt. Kodumajandite
osatahtsus on kasvanud 6,5%st 10,9%ni. 70 cm-st seelikuks ei
jätku.*

Järgarvsõnade näiteid: *7. aprillil 1994. aastal, 8. kohale, Võru
maantee 16. kilomeetrit, enne 1. maid, V peatükist, 8.b ehk VIIIb
klassis.*

Väär	Õige
27-st osalisest	27 osalisest
1-he pileti	ühe pileti
11-ndas klassis	11. klassis ~ XI klassis
VI-s peatükis	VI peatükis
14-s valemis	14. valemis ~ valemis 14

Kui sõnaühendit moodustavad arvsõna ja nimisõna asuvad lau-
ses **teineteisest kaugel**, siis tuleb osutada ka arvsõna käändetunnus:
*Kursus peetakse 16-s 45 minuti pikkuses osas. 23-l erakonna liik-
mel. 25-le endisest Jugoslaaviast saabunud põgenikule.*

Kui numbritega kirjutatud arvsõna käändest võib valesti aru saa-
da, siis on parem kirjutada see sõnadega: *Kuutkümmend ~ kuutkü-
met krooni ma ootama ei jää* (vrd: 60 krooni ma ..). *Kaht(e)teist-*

(kümmend) ~ kaht(e)teistkümmet vihasta meest ei ole enam laua taha oodata (vrd: 12 vihasta meest ei ole ..).

Numbrid koos ne- ja line-omadussõnaga

Liitsõna esiosaks oleva numbriga võib järelosaga liita sidekriipsu abil või kirjutada kokku: 40-vatine ~ 40vatine lamp, 18-tunnine ~ 18tunnine peatus, 55-meetrine ~ 55meetrine vagu, 1,6-liitrine ~ 1,6liitrine mootor.

Kui tähe *l* ja numbriga *l* kirjapildi lähedus võib eksitada, siis on parem panna sidekriips: 2,1-liitrine, 251-leheküljeline.

Vrd lahku: 40 mln eküüne laen (s.o neljakümne miljoni eküüne), 18 mld kroonine võlg (kaheksateistkümmne miljardi kroonine).

Lühendi või tähise kasutamisel sidekriipsu pole vaja panna: 40 W lamp (40vatine ~ 40-vatine lamp), 270 km vahemaa (270kilomeetrine ~ 270-kilomeetrine vahemaa), 50% hinnaalandus (50protsendine ~ 50-protsendine hinnaalandus), 30° kuumus (30kraadine ~ 30-kraadine kuumus).

Kirjutusviis jääb samaks ka juhul, kui liitsõnale eelneb määrsõnaline laiend (kuni, ligi, ligemale, ligikaudu, peaaegu ~ peagu, umbes): kuni 300(-)kilomeetrine vahemaa ~ kuni 300 km vahemaa, ligi 19(-)protsendine hinnatõus ~ ligi 19% hinnatõus, ligikaudu 50(-)millimeetrine hälve ~ ligikaudu 50 mm hälve, umbes 350(-)kroonine vahe ~ umbes 350 kr vahe.

Kuupäevade, aastaarvude ja kellaegade kirjutamine

Kuupäeva kirjutamise võimalusi:

20. aprillil 1994. a	2. märtsil 2000. a
20. aprill 1994	2. märts 2000
20. IV 1994	2. III 2000
20.04.1994	02.03.2000
20.4.94	2.3.2000

Rahvusvahelise standardiga ettenähtud viisidest on meil eelistatav 1994-04-20; 2000-03-02

Aastaarvude kirjutamise võimalusi:

1994. aastal

1994. a

aastal 1994

aastail 1994–1997, 1994–97

aastad 1908–1918, 1908–18

Johannes Aavik (1880–1973)

1920.–1930. aastad

1920ndail

1920. aastail (vrd sõnaga *kahekümnendail aastail*)

1905.–1907. a sündmused

1994.-95. õa, 1994/95. õa

(Kirjutusviis '94 on väljapoole õigekeelsust jääv kujundustava.)

Kellaaja ja ajavahemiku kirjutamisel eraldatakse tunnid, minutid ja sekundid üksteisest punktiga, kümnendiksekundid komaaga:

kell 19.30

algab 8.00 ja lõpeb 9.15

6.18.24 (6 t 18 min 24 s)

2.36,15 (2 min 36,15 s)

Rahvusvahelises standardis on tundide ja minutite vahel mõlemalt poolt kokkukirjutatav koolon:

6:18.24

Üldkeele tekstis kasutatakse järgmisi lühendeid: *s* – sekund, *min* – minut, *t* – tund, *p* – päev, *ööp* – ööpäev, *näd* – nädal, *k* – kuu, *a* – aasta. Rahvusvahelisi lühendeid *h* – tund ja *d* – ööpäev seal harilikult ei tarvitata.

Jaotiste nummerdamine

Üks võimalusi raamatute, artiklite, juhendite jm teksti liigendamisel on järgmine rahvusvaheline süsteem.

Põhijaotised	I astme alljaotised	II astme alljaotised	III astme alljaotised
1			
2 -----	2.1		
3	2.2		
4	2.3 -----	2.3.1	
5	2.4	2.3.2 -----	2.3.2.1
	2.5	2.3.3	2.3.2.2
	2.6	2.3.4	
	2.7		
	2.8		

Põhijaotised nummerdatakse araabia numbritega 1st alates. Iga põhijaotise sees nummerdatakse samal viisil, jättes tähise sisse ka põhijaotise numbri. I astme alljaotise sees alustatakse jälle uut nummerdust, jättes tähise sisse selle alljaotise numbri jne. Numbrites vahel on punkt, sõnavahet ei ole.

Kui jaotise tähis on oma kohal jaotise algul, siis on tähise lõpus punkt: 2.3.2. *Valla eelarve*. Kui tähise järele jäetakse harilikult sõnavahet suurem vahe, siis pole punkti tarvis: 2.3.2 *Valla eelarve*

Kui jaotise tähist kasutatakse sellele osutades tekstis, siis tähise lõpus punkti ei ole: *Nagu jaotises 2.3.2 osutatud, algab valla eelarveaasta 1. aprillil. Valla eelarveaasta algab 1. aprillil (vt 2.3.2). Punkti 2.3.2 kohaselt algab valla eelarveaasta 1. aprillil.*

Eesti teksti liigendamisel on tavalised veel järgmised nummerdused:

Esimene osa

I peatükk

1.

1)

a) või a.

- IV. (osa)
§ 18. (paragrahv)
(2) (lõige)
1) (punkt)
a) (alapunkt)

Eraldi seisva teksti(osa) lõpumärgist

Kirjas Emakeele Seltsi keeleteoimkonnale (2. IV 1995) palus õpetaja Uno Kuresoo anda toimkonna põhjendatud seisukoht kahes küsimuses. Esiteks: „Koolides valitseb segadus punkti panemise või ärajätmise suhtes pealkirja järel. Mitmel aastal järjest on lõpukirjandi teemade teatamisel raadiost loetud ette ka punkt pealkirja järel. See on pannud teisiti õpetanud koolmeistrid piinlikku olukorda ning tekitanud ebameeldivaid vaidlusi. Tänavu said koolid juhendi emakeele riikliku lõpueksami korraldamise kohta, milles on toodud ka näide kirjandi vormistamise kohta ja sealgi on pealkirja järele pandud punkt: Eksamikirjand. Pealkiri.”

KRISTA KERGE sõnastas 17. mail 1995 toimunud arutluse põhjal toimkonna soovitusi.

Kas panna pealkirja järel punkt või mitte, on osa laiemast probleemist: kas ja mil määral kasutada lõpumärki siis, kui tekst või tema osa – lause(d), sõna või fraas kui pealkiri, allkiri, pöördumine, tervitusväljend, esiletõst, silditekst vms – seisab üksi või eraldi real.

„Eesti keele grammatika” lisaosa „Kiri” rõhutab 393. leheküljel: „Tänapäeval on valdavaks saanud tava KIRJUTADA LÕPUPUNKT AINULT JOOKSVAS TEKSTIS”, s.o kasutada teda kui „.. neutraalset eraldusmärki lausete vahel”. Isegi rohkem kui ühest lausest koosnevais pealkirjades (nt *Vahemärgid eraldi. Punkt*) „.. saab lõpupunkt ära jääda”.

Tähenduslikult koormatud vahemärgid (küsi- ja hüüumärk), samuti mõtte- ja katkepunktid on pealkirja järel tarvilikud, tulemata enamasti arvesse muudel loetletud juhtudel. Kirja alustava pöördumise lõpetab eesti traditsioonis hüüumärk (vt samas, lk 397).

Ehkki siin viidatud õigekeelsusallikas ei ole ultimatiivne, on tänapäevaseks nimetatud tava koolis õpetamine loomulik ja vajalik. Nagu üheselt normimata juhtudel ikka, pole põhjust eraldi real seisva pealkirja järele sattunud punkti hindemaaluga veaks lugeda.

Varem ilmunud:
Keel ja Kirjandus 1996, nr 2, lk 114.

Tekstilõigu eristatavusest

Uno Kuresoo teine probleem oli taandrida: „Teine probleem on seotud tekstilõikude märkimise ja taandreaga. Siingi on tekkinud segadus, on mitu tarvitamisviisi: a) kõiki tekstilõike alustatakse taandega; b) taandrida ei kasutata ühegi tekstilõigu puhul; c) esimeses tekstilõigus taandrida pole, järgnevates on.”

KRISTA KERGE sõnastas 17. mail 1995 toimunud arutluse põhjal toimkonna soovitusel.

Teksti lõikudeks liigendamine on tema kompositsiooni ja sisuseoste selguse aspektist oluline. Iga lõik peab olema kirjas eristatav.

Teksti graafilist lõigustust käsitleb „Eesti keele grammatika” liisaosa „Kiri” 387. leheküljel. Seal väidetakse, et tava lõigu algust taandreaga märkida on „.. silmale selgem kui uuest reast alustamine ilma taandeta. Kompromiss on taande ärajätt esimeselt lõigult pealkirja järel.” Kirjeldatud tava ei ole põhjust eirata ka igapäevaseks muutuv asutikirjas, kuid käsitsi kirjutatud teksti lõigustamisel on taandread vältimatud.

Koolitöös on endiselt tarvilik õpetada nii teksti sisulist liigendamist kui ka iga lõigu taandega alustamist. Masinakirjas on lausteksti taande traditsiooniline pikkus viis tühikut. Igasuguses tekstis võib taane puududa pealkirjale järgneval lõigul. Trükitehniliselt on lõike võimalik eraldada mitmesuguste kujunduslike võtetega. Näiteks piisab tähistatud/numereeritud lõikude vahekauguse sobivas proportsioonis suurendamisest jms.

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1996, nr 2, lk 114.

MAIRE RAADIKU lisakommentaare

Oma tookordse soovitusel tegemisel lähtus keeleteimkond eelkõige kooliõpetuse vajadustest. Pole tõesti kahtlust, et koolis on siiani tarvilik õpetada nii teksti

sisulist liigendamist kui ka iga lõigu taandega alustamist. Käsitsi kirjutatud tekst, kus lõigud taandega eraldamata, on raskesti loetav.

Kuid mida teha seekõrval arvutikirjaga? Praegusajal tipib suur osa inimesi oma tekstid ise arvutisse, olles endale ühtaegu nii masinakirjutajaks kui ka korrektoriks, ning vajab seetõttu ka täpseid (ning ajakohaseid) juhiseid teksti töötlemiseks.

Arvutikirjas on traditsioonilist taanet hakatud asendada lõikude vahele jäetava tühja reaga. Peale selle, et tühi rida sobib täitma taande funktsioone, hõlbustades teksti liigenduse jälgimist, on sedasi lahku löödud lõike (ehk plokkke) ka mugav käidelda – kopeerida, ümber tõsta jne.

Ilmselt oleks ikkagi otstarbekas **anda senise tavapärase taanetega lõigustuse kõrval ka teksti plokkidena esitamise võimalus**, ja jätta kirjutajate (v.a käsitsi kirjutamisel) enda otsustada, kumba nad eelistavad:

1) jaotada tekst lõikudeks, mis algavad taandega;

2) jaotada tekst plokkideks, mida üksteisest eraldab tühi rida (mis asendab taanet ja täidab selle ülesannet).

Kuivõrd plokk on sama mis lõik – ja lõiku ennast enam ei lõigustata –, **tuleks ploki sees hoiduda reavahetusest** (ehk sisestusklahvi vajutamisest, mis viib kursori uue rea algusesse). Uuest reast alustamise mõte on kõita lugeja tähelepanu, ent kui reavahetust ei toeta taane või (plokkide puhul) tühi vaherida, jääb ta sageli silmale märkamata (teksti liigendusest täieliku pildi saamiseks tuleb failis tuua nähtavale reavahetusemärk ¶) ega täida oma eesmärki.

Käsitsi kirjutamisel tuleks endiselt pidada soovitatavaks taanetega lõigustust. „Eesti keele grammatika” lisaosa „Kiri” lk 387 kompromissi jätta taane ära pealkirjale järgnevalt lõigult tuleks agä käsitada eeskätt võimaluse, mitte kohustusena – pealkirjale järgnev lõik **ei pea** olema taandeta, kuid **võib olla**. Nii käsitsi kui ka arvuti või kirjutusmasinaga kirjutamisel **on täiesti aktsepteeritav alustada taandega kõiki lõike**, sh pealkirjale järgnev lõik, samuti lõigud, mis algavad pärast selesid, s.o jooniseid, diagramme, graafikuid jm. (Esimese lõigu taandeta kirjutamise võimalust olekski ehk otstarbekas piirata vaid pealkirjaga, mitte laiendada seda seledele jms.) Taande pikkuse annab arvutikirjas ette tabeldusklahv, seega ei pea taandeid tühikuklahvi abil sisse tippima.

Rõhuliite õigekiri

Rõhuliite *-ki/-gi* kirjakuju valitakse olenevalt talle eelneva hääliku üldkvaliteedist: helitu hääliku järel kirjutatakse *-ki*, helilise järel *-gi*. Näiteks *metski, linnudki, šerifki, borški, Andrestki*, aga *maagi, kamingi, olemasolevgi, täbargi, Andreselgi*.

Kriitiline on selle liite õigekiri *ž*-tähe järel. Kuigi täht märgib helitu *š* nõrka vastet, on omaaegse väära foneetilise arusaama tõttu tavaks kirjutada selle järel *-gi* (*garaažgi, beežgi, montaažgi, bridžgi* jne). See traditsioon soodustab ühtlasi *ž* võõrmõjulist (ja seega vi-gast) helilist hääldust.

Nimetatud põhjustel on *ž* puhul soovitatav rakendada rõhuliite õigekirja üldreeglit, s.o kirjutada *oranžki, bridžki, beežki, maneežki, garaažki, mulaažki, ruužki, sakvuajaažki* jne. Nii eestlastele kui ka muulastele tuleks edaspidi õpetada ainult üldreeglit.

Traditsioonilise *-gi* kasutamist *ž* järel ei loeta veaks, st kirjakeele tavaga harjunud inimestel ei ole kohustust ümber õppida.

Heaks kiidetud 17. mail 1995.

Selgitab KRISTA KERGE

Alates 1980. aastaist on peetud vastuvaidlematuks, et *ž* kõlab eesti keeles helitult. Siin kõneks võetud õigekirjalahendus *ž+ki* on seetõttu spontaanselt normiks muutumas. Olen ka varem üldreegli pädevusele osutanud (Keeletöö tänane ja tulevik (II): mis ja miks. – Keel ja Kirjandus 1994, nr 5, lk 285–286). Sama lahenduse pakub ka koostatav eesti keele käsiraamat. Nüüd on keeleüldsusel olemas autoriteetne kollektiivne soovitus, mis puudutab umbes 30 sõna nimetavat. Toimkond arutas ühtlasi, kas soovitus tekstis kajastada võõrnimesid, mille häälduses/hääldusjuhises *ž* figureerib (*ema Courage, J. Aldridge, Cambridge* jt). Nende originaalhääldus ei ole tavaks: eesti keelt kõneldes ei muudeta hääldusbaasi; hääldus on ligikaudne, et nimi sobiks eesti muutesüsteemi. Kõik see annabki *ki*-le eeliseid, mida kooliõpetuses tasuks arvestada.

Leiti siiski, et lähtekeele vilunud kõneleja puhul ei ole mõeldamatu *-gi* valik, kus *g* sarnaneb häälduselt nt sõnaalgulise klusiiliga. Jälgigem kirjutajate, ennekõike (tõlke)toimetajate eelistusi.

Tiiu Ereht lisas, et võõrnimesed tuleb ette (eriti kirillitsast ümberkirjutusel) ka lõpu-z (nt *Almaz*). Seda hääldatakse *s*-ina, mistõttu ainumõeldav on liita kirjas *-ki*.

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1996, nr 2, lk 115.

Põhiarvsõnade käänamine

Emakeele Seltsi keeleteimkonnale on tulnud küsimusi põhiarvsõnade käänamise kohta. Seetõttu arutas toimkond oma 21. detsembri 1995. a koosolekul Tiiu Ereli esildise alusel arvsõnade käändtüüpe ja soovitab käänata järgmiselt. (Kuigi mitmus on üsna haruldane, on see igaks juhuks esitatud.)

	-teist[kümmend]	
Nim	viisteist[kümmend]	viieteistkümned
Om	viieteist[kümne]	viieteistkümnete
Os	viitteist[kümmend]	viieteistkümneid
	~ viitteistkümmet	
Sisseütl	viieteistkümmesse	viieteistkümmnetesse
		~ viieteistkümmneisse

Senine, 1976. aasta ÕSi norming ei luba omastavas ja osastavas lühemaid kujusid *viieteist* ja *viitteist* (nt „Otsin *viieteist krooni eest* tänaseid ajalehti.” „Mul polnud *viitteist sentigi* käepärast”). Niisamuti pole seni võimalikuks peetud rööpvormi *viitteistkümmet* (nt „Kandidaadil polnud kuskilt hankida *viitteistkümmet puuduvat häält*”).

	-kümmend	
Nim	viiskümmend	viiekümned
Om	viiekümne	viiekümnete
Os	viitkümmend	viiekümneid
	~ viitkümmet	
Sisseütl	viiekümnesse	viiekümnetesse
		~ viiekümneisse

Siingi on uus ainsuse osastava rööpvorm *viitkümmet* (nt „Kandidaadil polnud kuskilt hankida *viitkümmet puuduvat häält*”).

Ainsuse omastavas ja osastavas käänduvad mõlemad arvsõna osad. Seni on nõutud, et ülejäänud käänetes jääks eesosa ainsuse omasta-

vasse. Tegelikus keelekasutuses käändub eesosa tihti kaasa ka teistes käänetes (nt *kahestkümnest riigist, neljakümneks päevaks, mõnedkümned korrad, mitmeidkümned kordi*). See on raskepärane käänamine, mida õpetada ei tuleks, aga kui see tekstis esineb, pole selles midagi taunimisväärselt. Eesosa kaasakäänamisega toonitatakse tugevamalt, kui mitme kümnega on tegemist: *kahestkümnest, neljakümneks, mõnedkümned, mitmeidkümned* (vrd *mõnekümned, mitmekümned*). Neid võib kirjutada ka lahku: *mõned kümned, mitmeid kümneid*.

-sada

Nim	viissada	viiesajad
Om	viiesaja	viiesadade
Os	viitsada[t]	viiesadasid
Sisseütl	viiesajasse	viiesadadesse

Sama tüüpsõna järgi käändub ka *poolsada*.

ÕS 1976 ei näita ainsuse osastava teist vormi *viitsadat, pooltsadat*.

Siingi on seni nõutud, et eesosa peale ainsuse omastava ja osastava teistes käänetes kaasa ei käänduks. Tegelikus keelekasutuses aga teeb ta seda mujalgi: *kolmestsajast kastist, poolelesajale külalisele, paarilsajal sugulasel ja tuttaval, mitmete sadadele inimestele*. See sugustesse rööpvormidesse suhtumine võiks olla samasugune, nagu eespool osutatud. Mitmuse vorme *mõnedsajad, mitmeidsadu* jm sobib kirjutada ka lahku: *mõned sajad korrad, mitmeid sadu kordi*.

Veerandsada käändub nagu tavaline liitsõna, st esiosa ei käändu kaasa üheski käändes (nt *loeng veerandsajale kuulajale, veerandsajalt valijalt saadud hääled*).

poolteist 1,5

Nim	poolteist
Om	poolteise ~ pooleteise
Os	pooltteist
Sisseütl	poolteise (-teise III vältes), poolteisesse ~ pooleteise (-teise III v), pooleteisesse

ÕSi järgi on võimalik ainult tavaline liitsõna käänamine, kus esikohal *pool-* jääb kõigis käänetes muutumatuks (sh osastavas, mis sel juhul langeb nimetavaga kokku).

poolteistkümmend 15

Nim	poolteistkümmend
Om	poolteisekümne ~ pooleteisekümne
Os	pooltteistkümmend ~ pooltteistkümmet
Sisseüt	poolteisekümnesse (<i>-teise-</i> II või III vältes), poolteisessekümnesse ~ pooleteisekümnesse (<i>-teise-</i> II või III vältes), pooleteisessekümnesse

ÕSi järgi on lubatud ainult omastav *poolteisekümne*, osastav *poolteistkümmend*, sisseütlev *poolteisekümnesse* (*-teise-* II vältes).

poolteistsada 150

Nim	poolteistsada
Om	poolteisesaja ~ pooleteisesaja
Os	pooltteistsada[t]
Sisseüt	poolteisesajasse (<i>-teise-</i> II või III vältes), poolteisesesajasse ~ pooleteisesajasse (<i>-teise-</i> II või III vältes), pooleteisesesajasse

ÕSi järgi on lubatud ainult omastav *poolteisesaja*, osastav *poolteistsada*, sisseütlev *poolteisesajasse* (*-teise-* II vältes).

Niisiis on kõik *poolteist-*arvsõnad viimases õigekeelsussõnaraamatus käänamise poolest harilikud liitsõnad. Tegelikus keeletarvitusel *pool-* siiski tihtipeale käändub omastavas ja osastavas, jäädes sisseütlevast alates edasi omastavasse: *pooleteise liitri*, *pooltteist liitrit*, *lahusta pooleteises liitris vees*, *pooleteiseks liitriks*; *pooleteisekümne riivuli*, *pooltteistkümmet riivulit*, *raamatud on pooleteiselkümnel riivulil*, *pooleteisekskümneks riivuliks*; *pooleteisesaja sõduri*, *poolteistsada[t] sõdurit*, *pooleteiseltsajalt sõdurilt*, *pooleteisesaja sõdurita*. Ei ole põhjust pidada neid rööpvorme vigasteks (vrd sõnade *poolteist* ja *viisteist* käänamist, kus *viis-* on alati käändunud). Võib väita isegi enam: nad on keeletarvitusel sagedamad ja loomuliku-

mad. Vormid, mille esiosa *pool-* on muutumatu, on jäetud ettepoole üksnes seetõttu, et see on senine ainuõigeks peetud norming.

TIIU ERELTL

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1996, nr 2, lk 115–117.

„Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999” on põhiarvsõnade käänamine esitatud selle soovitusel kohaselt. TE

Õigusaktid ja kuupäevafraas

21. detsembril 1995 arutas Emakeele Seltsi keeleteoimkond Rein Kulli esildise alusel kuupäevafraasi kasutamist õigusaktide puhul. Küsimus on selles, millist käibel olevat kasutust – põhivariandid a) 1995. a[asta] 16. novembri määrus/otsus/käskkiri nr ... , b) 16. novembri 1995. a[asta] määrus/otsus/käskkiri nr ... ja c) määrus/otsus/käskkiri nr ... 16. novembrist 1995[. aasta] – pidada keeleliselt õigeks ning soovitatavaks. Kõnealune probleem jaguneb õieti kaheks: 1) kuupäevastus õigusakti rekvisiidina (infoelemendina) dokumendipeas (päises) ja 2) kuupäevastus mingile õigusdokumendile osutamisel teises õigusaktis või muus tekstis.

Kahtlemata on grammatiliselt õigem algsem puhtakujuline pöördjärjestus, s.o aasta–kuu–kuupäev, nagu seda tänapäevani on praktiseeritud ostu-müügilepingutes, nt: „Tallinnas ühe tuhande üheksasaja kaheksakümne seitsmenda[l] (1987.) aasta[l] augustikuu üheksateistkümnendal (19.) päeval”. Paraku on sagedamaks igapäevatarvituseks seesugune arhailine pruuk liiga kohmakas. Pidevas seadusloome- ja täitevtegevuses on vaja ratsionaalsemat tarvitusviisi.

Kui õigusaktide päises võistlevad praegu põhiliselt variandid 1) *Vabariigi Valitsus* | | määrus | | 17. oktoobrist 1995. a | | Nr ~ nr 336, *Vabariigi Presidendi otsus nr 622 17. oktoobrist 1995. a* ja 2) *Riigi Maksuameti käskkiri nr 22 8. mail 1994*, siis õigusakti(de)le viitamisel mõnes teises õigusaktis või mujal (nt ajakirjanduses) konkureerivad praegu kolm tarvitusviisi: 1) 17. oktoobri 1995. a määrus nr 336, 2) valitsuse määrus nr 336 17. oktoobrist 1995[.a] ja 3) valitsuse 1995. a 17. oktoobri määrus nr 336.

Missugust tarvitusviisi eelistada ja soovitada õigusakti päises, jätab keeleteoimkond asjaosaliste (seadusandjate; täitevvõimu esindajate) otsustada. Küll aga on vaja silmas pidada, et kui päises on märgitud nii dokumendi väljaandmise koht kui ka aeg, peavad need käändes ühilduma, st kui väljaandmiskoht on kohakäändes, peab sellega ühilduma ka kuupäev. Seega siis on õige

RIIGI ELAMUAMET (~ ELAMUAMET)

käskkiri nr 54

Tallinnas

16. septembril 1994

(ei ole õige: ... *Tallinnas*)

16. september 1994)

Võimalik on jätta nii koha- kui ka ajamääratlus käänamata, kuid sel juhul peab nimetavakäändelise kohamääratluse järel tingimata olema koma. Seega siis peab olema

TALLINNA LINNAVOLIKOGU || M Ä Ä R U S ||

Tallinn, 15. detsember 1994

nr 21,

mitte aga *Tallinn_ 15. detsember 1994.*

Probleemsem on õigusaktile osutamine. Selge on, et päises olevad rekvisiidid või rekvisiidiosad (väljaandja, õigusakti liiginimetus, number, vajaduse korral ka pealkiri, väljaandmise kuupäev) tuleb viitamisel ühendada süntaktiliselt üheks tervikuks kas seestütleva või omastava käände abil. Seestütleva käände korral (*määrus nr 336 17. oktoobrist 1995*) on tegu indoeuroopaliku malliga, kuna eesti keelele on omane omastavas käändes eestäiend. **Ka ei tohiks numbritega kirjutatud arvud sattuda tekstis kõrvuti, nagu seestütleva käände kasutamise korral juhtub (nr 12 15. oktoobrist).** Omastava käände puhul on kaks võimalust: 1) *17. oktoobri 1995. a määrus nr 336* ja 2) *1995. a 17. oktoobri määrus nr 336*. Neist viimane, pöördjärjestus, on süntaktiliselt põhjendatav (vrd nt *1995. aasta novembrikuu Keel ja Kirjandus*), selle ainuvõimalikuks pidamine aga tekitab tõrkeid, sest kuupäevastust tuleb sageli tarvitada läbisegi nii õigusakti rekvisiidina (kus loomulik on meie traditsiooniline dateerimisjärjestus kuupäev–kuu–aasta) kui ka teisele õigusaktile osutades.

Näiteks:

Vabariigi Valitsuse 28. aprilli 1995. a määrus nr 203

„Vabariigi Valitsuse liikmete asendamine” osaline muutmine ||

Vabariigi Valitsuse määrus 17. oktoobrist 1995. a || Nr 334

või

VABARIIGI VALITSUS || m ä ä r u s || 18. jaanuarist 1995. a nr 25 || Tallinn, Toompea || Vabariigi Valitsuse 18. oktoobri 1993. a määruse nr 316 muutmise

Tarvitada ühel juhul normaal-, kohe samas teisel juhul pöördjärjestust pole kuigi ratsionaalne. Asja kaaludes **pidas ESi keeleteoimkond otstarbekaks säilitada seesugustel juhtudel tänapäevasem järjestus (kuupäev–kuu–aasta)**. Grammatilisi takistusi ei ole, sest kuupäevafraas on käsitatav tervikuna, täiendfraasina. Seesuguseid juhtumeid on näiteks

Vabariigi Valitsuse 14. aprilli 1995. a[asta] määrus nr ... „.....”, Vabariigi Valitsuse 16. oktoobri 1995. a määruse lisas nimetatu,

Riigi Elamuameti peadirektori 3. aprilli 1995. a käskkirjaga nr 21 kinnitatud korteriühistu näidispõhikiri,

Tallinna halduskogu 19. aprilli 1995. a otsusega kehtestatud põhiüürimäärad.

Ajamääratluses võib sõnalise kuunimetuse asemel muidugi olla ka number, näiteks *Vabariigi Valitsuse 14.04.1995. a määrus, Põhja-Tallinna halduskogu 19.04.1995. a otsusega kehtestatud üürimäärad*, niisama nagu numbritega võib kirjutada ka seestütlevalse kuupäevafraasi, nt *Tallinna Linnavalitsuse määrus 26.01.1996 nr 10*.

REIN KULL
MAIRE RAADIK

Õigusterminoloogiakomisjon arutas probleemi oma koosolekul 29. veebruaril 1996. a.

Sedastati, et õigusakti dateeringusse ehk kuupäevastusse kuulub obligatoorselt kolm elementi ehk kuupäevarevisiidi osist: 1) kuupäev selle sõna kitsamas

tähenduses, s.o päeva järjenumber kuus; 2) kuu nimetus või järjenumber; 3) aasta-
number. See, missuguses järjestuses need kuupäevafraasi elemendid paigutuvad
mingile õigusaktile osutamisel mõnes teises õigusaktis või mujal, oleneb otstar-
best ja tekstiliigist.

**Komisjon leidis, et õiguslalases asjaajamises tuleb eelistada tarvitusviisi
17. oktoobri 1995. a määrus/otsus/korraldus/käskkiri.** Täiesti võimalik on ka
pöördjärjestusega mall 1995. a 17. oktoobri määrus/otsus vm, mis on omal kohal
retrospektiivses käsitluses (nt bibliograafiaviidetes jm). Ei pooldatud venepärast
tarvitust määrus/otsus vm 17. oktoobrist 1995.

Varem ilmunud:
Õiguskeel 1996, nr 2, lk 26–28.

Eesti kohanimedede õigekirjast

Emakeele Seltsi keeleteoimkond arutas 23. novembril ja 21. detsembril 1995 Riigi Maa-ameti ja valitsuse kohanimekomisjoni palvel ning Peeter Pälli esilise arusel Eesti kohanimedede normimise küsimusi. Arutuse all oli kaks küsimusteringi: kohanimedede kirja- ja fikseerimine vastavuses kohapeal käibiva nimekujuga ning kohanimedede kokku- ja lahkukirjutamine. 9. oktoobril 1996 tegi keeleteoimkond mõlema soovitusel üksikutes punktides täpsustusi.

Keeleteoimkond rõhutas Eesti kohanimedede normimise algusaegadest kehtinud põhimõtet, et eestikeelseid kohanimesid tuleb kirja panna eelkõige kujul, nagu neid kohapeal tarvitatakse. Kuigi varem on Eesti eri paigus erineval määral nimesid kirjakeelestatud, ei tähenda see murdeliste nimekujude vigaseks lugemist.

Keeleteoimkond on põhimõtteliselt nõus suundumusega kasutada kohanimesid enam nende kohapealsel häälikkujul. Eriti puudutab see Võrumaa kohanimesid, mille kirjakeelestatamine on sageli tegelikku häälikkuju moonutanud (*hürivä* → *Hürova*, *härämäe* → *Härjamäe* ~ *Häramäe*).

Et Eesti põhikaardi koostamisel on praegu käsil Võrumaa lehed, siis andis keeleteoimkond nende kohta järgmised soovitused.

1. Nimede kohapealse häälikkuju edasiandmisel kasutatagu eesti kirjaviisi, sealhulgas järgmiste täpsustustega:

a) vokaalharmoonia säilimisel on eesvokaalid *ä*, *e*, *ö* ja *ü* ning tagavokaalid *a*, *õ*, *o* ja *u*; ühes lihttüves esinevad vaid emmad-kummad (nt *Härmä*, *Sepä*, *Söödä*, *Mürgü*, *Tammõ*, *Holsta*, *Põrstõ*, *Tsutsu*); *i* on neutraalne, esinedes nii ees- kui ka tagavokaalidega (*Tsirgu*, *Niidü*); *o* esineb erandina ka eesvokaalsete nimede järgsilpides (õ asemel: *Käätso*, *Peedo*);

b) kõrgenenud keskkõrgeid vokaale (*ēē* ~ *īī*, *ōō* ~ *ūū*, *öö* ~ *üü*) võib märkida nende kõrgete vastetega: *Tiidlä*, *Suuveere*, *Tüütsmanni*;

c) kõrget (nn venepärast) *õ*-d märgitakse *õ*-ga: *Nõnova*, *Võõlastõ*;

d) nime lõpul esinevat larüngaalklusiili ehk katkehäälikut ei märgita: *Hindsa*, *Määsi*;

e) afrikaadi nõrka vastet märgitakse *ds*-iga: *Madsa*, *Nedsäjä*;

f) palatalisatsiooni üldjuhul ei märgita. Silbialgulise konsonandi puhul võib seda märkida *j*-iga, eriti sõnades ja nimedes, kus see kirjakeele traditsioonile omane. Vokaalidevahelist lühikest palataliseeritud konsonanti võib nt teatmeteostes ja kaartidel siiski märkida ka analoogiliselt „Õigekeelsussõnaraamatus” kasutatud märkimissüsteemiga, st akuudiga konsonandi järel.

Selline märkimisviis ei kuulu eesti tavaortograafiasse. Näiteid: *Mar'a* (tavaortograafias *Marja*), *Kar'a* (tavaortograafias *Karja*), *Ton'a* (*Tonja*), *Hul'aku* (*Hulaku*), *Kol'o* (*Kolo*).

2. Liigisõnade kohapealse, kirjakeelest erineva häälikkuju võib säilitada nimetuuma ja liigisõna kokkukirjutuse korral, muul juhul kasutatakse liigisõna kirjakeelset kuju: *Kirbumõts*, *Põdrasuu*, aga *Väherü mets*, *Ragandi soo*.

3. Kohapealsest häälikkujust lähtuvat nime tuleks loodusnimede puhul kindlasti eelistada. Asustusnimede kuju fikseerimisel tuleks arvestada kohalike elanike soove ja säilitada kõige tuntumad kohanimed (nt linnade ja kihelkondade nimed) nende eesti kirjakeelele juurdunud kujul.

4. Olemasolevate kohanimedega parandamine, sh tegeliku hääldusega vastavusse viimine on eriti vajalik juhtudel, kus seni käibivad nimed on normitud eksitavalt (nn kantselleietümoloogiad): *Meenikunna soo* (p.o *Meenikunnu soo*), *Laanemetsa* (algne nimi *Lannamõtsa*) jne.

Eesti kohanimedega kokku- ja lahkukirjutamisel on põhiliseks raskuseks olnud reeglite rakenduspiirkondade ebamäärasus ja vajadus arvestada liigselt keeleväliseid teadmisi (sekundaarnimede puhul). Toimikond asus seisukohale, et kuigi reeglilik muutmine ei ole otsustarbekohane, võiks senised juhised esitada kokkusurutumalt ja sellisel kujul, mis arvestaks praktilisi vajadusi ja võimalusi, eeskätt nimede fikseerimiseks kaartidel jm.

Üldreeglina kirjutatakse kohanimedes liigisõna nimetuumaga **kokku**. Näiteid: *Emajõgi, Munamägi, Põhjalaht, Lasnamägi, Pelgurand, Mõisaküla, Metsakalmistu, Rannavärav, Kivisild, Suveaed, Rohukabjasoo, Tähigenotsumägi, Loodekarjamaa*.

Erinevalt üldreeglist kirjutatakse kohanimede liigisõna nimetuumast **lahku**, kui

1) kohanimi võib samas tähenduses esineda nii koos liigisõnaga kui ka ilma selleta: *Tartu linn (=Tartu), Aakre küla (=Aakre), Räpina alev (=Räpina), Surju mõis (=Surju), Peipsi järv (=Peipsi), Kihnu saar (=Kihnu)*;

2) tegemist on aadressikoha, s.o tänava, maantee, puiestee, väljaku vms nimega: *Allika tänav, Narva maantee, Mere puiestee, Vabaduse väljak, Lossi plats, Suitsu põik, Järve tee*; (kui nime esiosa on muutumatu sõna, siis kirjutatakse sõnaosad ikkagi **kokku**: *Kesktänav, Keskväljak, Umbtänav*);

3) nimetuumaks on käänduv omadussõna: *Suur väin* (seesütlev: *Suures väinas*), *Väike Emajõgi* (vrd *Väikesel Emajõel*), *Vaikne järv* (vrd *Vaiksel järvel*);

4) tegemist on selge sekundaarnimega, s.o teisest kohanimest tuleneva kohanimega: *Pärnu jõgi, Endla järv, Kihnu väin, Muuga laht*.

Nimede sekundaarsust tuleks käsitada sünkroonses tähenduses, st lahku tuleks liigisõna kirjutada eelkõige nendes sekundaarnimedes, mis tulenevad nt külade või olemasolevate talude nimedest. Nimede varasem päritolu jäägu kaalutlusest välja.

PEETER PÄLL

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1997, nr 1, lk 41–42.

Väliskohanime õigekiri

1996. aasta sügisel-talvel peeti Emakeele Seltsi keeleteoimkonna koosolekud, kus arutati koostatavas keelekorraldussõnaraamatus esitatavate väliskohanime õigekirjutust. Alljärgnev on ülevaade neil koosolekutel arutatust.

Ühtekokku peeti sel teemal neli koosolekut: 9. ja 28. oktoobril, 14. novembril ja 19. detsembril 1996. Peale keeleteoimkonna liikmete (Tiiu Erelt, Krista Kerge, Katrin Kern, Ellen Niit, Jaak Peebo, Peeter Päll, Maire Raadik, Meeli Sedrik, Ellen Uuspõld) osalesid koosolekutel veel Tartu ülikoolist Ott Kurs (kolmel koosolekul), Raivo Aunap ja Heino Mardiste (mõlemad kahel korral), Eesti Entsüklopeediakirjastusest Asmu Saar (kõigil kordadel), Urve Tammjärv (kahel korral), Ivar-Anton Karros (2) ja Ebeli Nahkur (1). Maailma maade nimede arutamise koosolekul viibis Aarand Roos välisministeeriumist, kreeka keele asjatundjana osales Janika Päll Tartu ülikoolist. Järgnev on lühikokkuvõte arutatust ja keeleteoimkonna soovitudest.

Keeleteoimkond pidas vajalikuks rõhutada, et väliskohanime kirjutamise põhimõtteid ei muudeta. Käesoleva sajandi algusest alates kinnistunud ja viimati 1983. aastal õigekeelsuskomisjoni poolt fikseeritud reeglid ja põhimõtted on endiselt jõus:

1. Võõrkeelseid isiku-, koha- jm nimesid kirjutatakse üldjuhul nende lähtekeelsel kujul; ladinatähelises keeles pärit nimed kirjutatakse muutmata kujul, muukirjalisest keelest pärit nimed kantakse reeglite järgi üle ladina kirja.

2. Kohanimede hulgas on eranditeks paljud ajalooliselt kujunenud eestikeelsed nimed, sh kirjapildimugandid. Nende hulk põhimõtteliselt keeles enam ei kasva, pigem on võimalik suund originaalile. Seejuures on alati õigekeelsuslikult võimalik ja korrektne kasutada reeglipärast nime ka juhul, kui eestikeelne vaste on olemas.

Keelekorraldussõnaraamatu lisas on kolm eri moodust või vastuvõetavuse astet eestikeelse nimekuju esitamiseks.

1. Eestikeelne nimi on esikohanimi, st teda võib kõigis kontekstides ja ilma piiranguteta eestikeelses tekstis tarvitada. Näiteid: Pariis (*prantsuse* Paris), Riia (*läti* Rīga), Pihkva (*vene* Pskov) jne.

2. Esikohanimi on lähtekeelne, ent eestikeelne nimi on rööpvõimalusena samuti mööndud. Eesti nime kasutamine ei ole

nõudlikumates tekstides enam väga soovitatav, ent veaks teda ei saa pidada. Siia kuuluvad paljud varasemad kirjapildimugandid või harva tarvitust leidnud eestikeelsed naabrusnimed. Näiteid: Argentina (*hispaania*), *ee ka* Argentiina; Kõrgõzstan (*kirgiisi*), *ee ka* Kirgiisia; Porhov (*vene*), *ee ka* Porkva. Mõnel juhul on eestikeelsele nimele lisatud kitsendav märgend, nt Ventspils (*läti*), *ee ajal* Vindavi (st sobib kasutada ajaloolises kontekstis); Antakya (*türgi*), *ee ajal* Antiohhia; Gaza (*Eur*), *ee piib* Assa (st sobib piibli kontekstis).

3. Esikohanimi on lähtekeelne, varem kasutusel olnud eestikeelne nimi ei ole enam korrektne, ta on lisatud üksnes informatsiooni- ja kommunikatsiooniväljaandes. Näiteid: Lesotho (*ingl*), *ee vmo* Lesoto (st kirjapildimugandit Lesoto ei ole enam õige kasutada, samas siiski *ee ajal* Basuutomaa); Madrid (*hispaania*), *ee vmo* Madriid.

Maailma maade nimed

Arutelu aluseks oli maailma maade nimestik (ladinatähealiste keeltega maade osas), nii nagu see sisaldus 1983. aasta õigekeelsuskomisjoni otsuse lisas, ning 1994. a ilmunud teatmik „Maailma maade nimed“. Olulisemad seisukohad olid järgmised.

Maanimele **Gruusia** lisati Ott Kursi soovitusel rööpnimeks Georgia, mis on Eestis ka 1930. aastatel kasutusel olnud. Enamik toimikonna liikmeid pooldas siiski *Gruusia* esikohale jätmist.

Aktsepteeriti esikohanimeks kuju **Holland** (1983. a: *Hollandi*), riigi ametliku nimetusena on eelistatav Madalmaade Kuningriik.

Nimekuju *Kroaatia* peeti vananenuks ja eelistati omakeelsele nimele lähemat kuju **Horvaatia** (horvaadi Hrvatska). Sellega seoses otsustati ka Jugoslaavia vabariigi **Montenegro** nimi, mida peeti ajaloolise traditsiooniga põhjendatavaks erandiks; vahepeal kasutusel olnud idaslaavipärast kuju Tšernogooria (vrd serbia algkuju Crna Gora) peeti vähem soovitatavaks.

Kolumbia puhul otsustati naasta 1983. a otsuse lisas esitatud algkeelse nimekuju **Colombia** juurde, kuigi see jääb *ia*-lõpuliste maanimede üldpildist kõrvale. *Kolumbia* jääb rööpvõimaluseks.

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi tavanimena otsustati soovitada **Suurbritanniat**. *Inglismaa* kohta lisati märkus. Ametlikes tekstides on korrektne lühinimi *Ühendkuningriik*.

Toetati algkeelseid nimekujusid **Myanmar**, **Rwanda** ja **Zaire**; viimasest on nüüd saanud Kongo Demokraatlik Vabariik.

Turkmeenia puhul soovitatakse algkeelset nimekuju **Türkmenistan**, niisamuti on rahva nimetus *türkmeenid*.

Lähtudes Tallinna tehnikaülikooli professori Andres Taklaja kirjast peeti **Venemaa** ametliku nimetuse tõlkena soovitatavaks kuju *Venemaa Föderatsioon* (vt tabeli märkusi), Taklaja pakutud *Rossia* arvati siiski võõrapäraseks.

Pealinnanimede osas lepitati erinevalt 1983. a nimestikust tavapärase nimekujudega **Bukarest** (reeglipärane nimi București), **Helsingi** (Helsinki), **Kopenhaagen** (København) ja **Lissabon** (Lisboa). Kuuba pealinna soovitatakse kasutada eeskätt algkeelisel kujul **La Habana**, 1994. a teatmiku *Havanna* jääb rööpvõimaluseks.

Venemaa haldusüksuste nimed

Põhiliselt arutati Venemaa vabariikide ja muude autonoomsete üksuste nimetamist. Lühinimede osas eelistati *ia*-lõpulisi vorme Inguššia, Karatšai-Tšerkessia, Korjakkia, Tšetšeenia, Udmurtia. Arvestades vabariikide eneste soove omakeelse nime esiletõstmiseks soovitati järgmisi nimekujusid: Baškortostan ehk Baškiiria, Sahha ehk Jakuutia, Tatarstan ehk Tatarimaa ning Tõva (varem Tuva, vastavalt ka rahvas *tõvalased*). Eraldi juhiti tähelepanu sellele, et Tšetšeenia ametliku nimetuse tõlge vene keelest (Чеченская Республика Ичкерия) on korrektne kujul *Itškeeria Tšetšeeni Vabariik* (vrd ka nt vene Арабская Республика Египет = Egiptuse Araabia Vabariik). Kokkuvõtvalt on vabariikide soovitatavad nimekujud järgmised (sulgudes pealinnanimed on omakeelsed):

Lühinimi	Ametlik nimetus	Pealinn
Adõgee	Adõgee Vabariik	Maikop (Mõjekvaphe)
Altai	Altai Vabariik	Gorno-Altaiisk
Baškortostan ehk Baškiiria	Baškortostani Vabariik	Ufa (Öfö)
Burjaatia	Burjaatia Vabariik	Ulaan Üde
Dagestan	Dagestani Vabariik	Mahhatškala
Hakassia	Hakassia Vabariik	Abakan (Agban)
Inguššia ehk Ingušimaa	Inguši Vabariik	Nazran (Näsara)
Kabardi-Balkaaria	Kabardi-Balkaari Vabariik	Naltšik (Nalšök)
Kalmõkkia	Kalmõkkia Halmg Tanghtši Vabariik	Elista (Elst)
Karatšai-Tšerkessia	Karatšai-Tšerkessi Vabariik	Tšerkessk
Karjala	Karjala Vabariik	Petroskoi
Komi	Komi Vabariik	Sõktõvkar
Marimaa	Mari Eli Vabariik	Joškar-Ola
Mordva	Mordva Vabariik	Saransk
Põhja-Osseetia	Põhja-Osseetia Alaania Vabariik	Vladikavkaz (Dzäudžõkäu)
Sahha ehk Jakuutia	Sahha (Jakuutia) Vabariik	Jakutsk (Jakutskaj)
Tatarstan ehk Tatarimaa	Tatarstani Vabariik	Kaasan (Kazan)
Tšetšeenia ehk Tšetšeenimaa	Itškeeria Tšetšeeni Vabariik	Džohhar-Ghala (Dzoxar-Ĝala, endine Groznõi)*
Tšuvaššia	Tšuvaši Vabariik	Tšeboksarõ (Šupaškar)
Tõva	Tõva Vabariik	Kõzõl
Udmurtia	Udmurdi Vabariik	Iževsk (Iž)

* Tšetšeenia pealinna täpne nimekuju tabeli koostamise ajal (1998) oli Dzoxar.

Tähetabelid

Keeletoimkond kaalus mitme mitteladinatähelise keele nimede edasiandmist eesti keeles. Eeskätt otsustati soovitada latinisatsioonitabeleid, mis on vastu võetud ÜRO kohanimekonverentsidel.

1. Araabia nimed. Nimede kirjutamiseks soovitab keeletoimkond kasutada ÜRO 3. kohanimekorralduskonverentsil (1977) heaks kiidetud nn parandatud Beirutitabelit (1971), mis on seni rahvusvaheliselt kõige levinum. Väljaspool dokumente ja teatmeteoseid on möön-

dav diakriitikute ärajätmine. Mitme läänepoolse araabia riigi (eeskätt Alžeeria, Maroko ja Mauritaania) puhul on rahvusvaheliseks tavaks kasutada prantsuspäraselt transkriptsiooni. Paljud araabia maa-de kohanimed on kasutusel traditsioonilisel kujul. Keeletoimkond käsitles ka mitme üksiknime kirjaipilti, pidades mitmel juhul otstarbekaks originaalnime, nt Al-Kuwayt (Kuveidi pealinn), Al-Manāmah (Bahreini pealinn), Banghāzī (Liibüa endine pealinn), Asyūt ja Aswān (linnad Egiptuses). Mugandatud kujul soovitati nt Hartum (Al-Khurṭūm), Jeeriko (Arīḥā), Mediina (Al-Madīnah).

2. Heebrea nimed. Keeletoimkond soovitab ÜRO 3. kohanimekonverentsil (1977) vastuvõetud tabelit, mis on vastavuses Iisraelis 1957. a kehtestatud süsteemiga. Enamik keelekorraldussõnaraamatu lisasse tulevaid kohanimedid on mugandid, sest on tuntuks saanud juba piiblitekstidest. Heebrepäraselt tulevad aga nt linnanimed 'Akko, Ashdod, Ashqelon, Be'ér Sheva', Lod, Teverya.

3. Korea nimed. Soovitatav on kasutada nn McCune'i-Reischaueri süsteemi, mis on rahvusvaheliselt levinuim. Kahe Korea pealinnad on selles süsteemis P'yōngyang ja Sōul. Mõõndavad on veel ka eestipärasest transkriptsioonis nimekujud Phjongjang ja Soul, ent näiteks *Phōnjan* on taunitav, sest on ilmselt venekeelse nime Пхеньян põhjal tekkinud kauaaegne arusaamatus (üheski teises keeles ei ole teada sellele ligilähedastki häälikkuju).

4. Kreeka nimed. Siin oli otsustamine keerukaim, sest paratamatult tekib konflikt uus- ja vanakreeka nimekujude vahel. Arvestades siiski vältimatut suunda keelte omaladinate tunnustamisele ja seda, et mujal maailmas hakatakse üha enam kreeklaste poolt järjekindlalt levitatavat tabelit kasutama, otsustas keeletoimkond soovitada uuskreeka koha- ja isikunimede kirjutamiseks kasutada ÜRO 5. kohanimekonverentsil (1987) heaks kiidetud tabelit (ilmunud Keeles ja Kirjanduses 1993, nr 8, lk 457–467). Vana-Kreeka nimede puhul on endiselt sobiv kasutada 1976. a õigekeelsussõnaraamatus avaldatud kreeka nimede latinisatsiooni tabelit, jättes siiski kõrvale selle nn eesti variandi. Tänapäeva Kreeka kohanimede hulgas jääb kasutusele suur hulk eestipäraselt kirjutatavaid nimesid, samuti on mõned vanakreeka tabeli kohased nimed. Üksiknimesid arutades tegi toimkond parandusi vanakreeka suunas, nt eelistades nimekujusid Delos (uus-

kreeka Dílos), Epeiros (Ípeiros), Kephallenia (Kefallinía), Lesbos (Lésvos), Phokis (Fokís). Uuskreeka nimede latinisatsioonis on soovitatav säilitada aktsendi (rõhu) märkimine, nõnda annab see ühtlasi võimaluse eristada uus- ja vanakreeka nimekujusid.

5. Muud keeled. Keeletoimkond soovitab kasutada ka järgmiste keelte ÜRO kohanimekonverentsidel heaks kiidetud tabeleid: amhari (1972), India keeled (1972, 1977), khmeeri (1972), makedoonia (1977), pärsia (1967) ja tai (1967). India keelte tabelite kasutamine tuleb kõne alla ainult vastavakeelsete nimekujude latiniseerimisel, India ja Pakistani kohanimede puhul kasutatakse tegelikkuses lihtsustatud transkriptsiooni, sageli ka inglispäraseid nimekujusid.

Kõigi eespool märgitud keelte tabelite avaldamine Keeles ja Kirjanduses oleks tehniliselt tülikas, sestap on soovitatav huvilisel pöörduda vastava tabeli saamiseks Emakeele Seltsi keeletoimkonna poole, kes saab jagada nende reeglite ingliskeelseid lähtematerjale. Osa tabeleid tuleb avaldamisele veel enne keelekorraldussõnaraamatut ilmuvast maailma kohanimede teatnikus.

Keeletoimkond juhtis avalikkuse tähelepanu sellele, et Aserbaidžaanis ja Moldovas on üle mindud ladina tähestikule, mistõttu eestikeelses tekstis on õige kasutada vastavaid ladinatähelisi nimekujusid ning nt aserbaidžaanis nimede eesti teksti transkribeerimise tabel (1977) pole enam ajakohane. Aserbaidžaanis tähestikus on täht Əə, mille võib vähenõudlikus tekstis asendada Ää-ga.

Üksiknimede õigekirjutus

Keeletoimkond arutas nimestikku, milles olid välja toodud erinevused võrreldes 1976. aasta õigekeelsussõnaraamatu kohanimelisa-ga. Osa erinevusi on tingitud keelevälisest põhjustest, nt on paljusid linnu ümber nimetatud ja nende varasemaid nimesid ennistatud. Samuti on nüüd õige uute iseseisvate riikide (Ukraina, Valgevene, Armeenias jne) kohtade nimetamisel kasutada nende omakeelseid nimesid, loobudes vahendajakeelsetest. Teine osa erinevusi tugines aga õigekeelsuskomisjoni 1983. aasta otsuses võetud järjekindlale suu-

nale kärpida kirjapildimugandite arvu. Uues kohanimelisas tulevad mugandamata kujul nt Antwerpen (varem Antverpen), Brugge (Brügge), Gujarat (Gudžarat), Kilimanjaro (Kilimandžaaro), Kyōto (Kioto), Nanjing (Nanking), Oostende (Ostende), Shanghai (Šanghai), Shikoku (Šikoku), Tahiti (Tahiiti), Taiwan (Taivan), Toscana (Toskaana), Trieste (Triest), Uppsala (Upsala), Yafo (Jaffa). Rööpnimedena jäävad eestipärased nimekujud nt sellistel juhtudel: Hawaii ehk Havai, Kraków ehk Krakov, Nemunas ehk Neemen, Poltava ehk Poltaava, Sevastopol ehk Sevastoopol, Simferopol ehk Simferoopol, Zaragoza ehk Saragossa, Tevere ehk Tiber, Tian Shan ehk Tjan-Šan, Tula ehk Tuula, Venezia ehk Veneetsia, Wisła ehk Visla.

PEETER PÄLL

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1998, nr 6, lk 411–414.

Mõne sõna morfoloogiast

6. märtsil 1997. a toimus Tartus Emakeele Seltsi keeleteimkonna koosolek, kus kõne all oli mõne sõna ja sõnarühma morfoloogia. Arutamise ajendiks olid Jaak Peebo ülikooliõpiku „Muutkonnad” kirjutamisel ja toimetamisel kerkinud küsimused. Et raamatu toimetaja Tiiu Erelt on ka teoksil oleva uue normatiivse kirjakeelesõnaraamatu toimetaja, siis olid need küsimused ühtlasi selle sõnaraamatu tegijate kahtluskohad. Otsustati teha mõned muutused sõnade vältes, käänamises ja pööramises – kõik sellised, et senine norming on ikka õige, tema kõrval oleks **aga rööpselt võimalik veel teine**. Koosolekust võtsid osa toimkonna liikmed Krista Kerge, Katrin Kern, Ellen Niit, Jaak Peebo, Maire Raadik, Meeli Sedrik, Ellen Uuspõld ja Tiiu Erelt.

1. e-omadussõnade välde.

Kõik toimkonna liikmed pooldasid uue sõnaraamatu muudatust, et seni ainult astmevahelduslikuna esitatud omadussõnad *ahne, ihne, kaine, kiire, kärke, terve, tiine* oleksid võimalikud ka astmevahelduseta sõnadena – seega nii *mõte*-tüüpi *ahne* : *.ahne* kui ka *aasta*-tüüpi *.ahne* : *.ahne* jne. Keeletarvitaja teadvuses kuuluvad need kokku muude kahesilbiliste kolmandavärteliste omadussõnadega, nagu *kaame, kirbe, kõrge, lahke, lämbe, pehme*.

2. Ainsuse osastava -t pesa-tüüpi sõnades.

Toimkond toetas uue sõnaraamatu tegijate lahendust anda mõnel uuemal laenul ainsuse osastavas *t*-lõpuline rööpvorm, nt *logo* ja *logot*, *homo* ja *homot*, *mini* ja *minit*, *sumo* ja *sumot*. Grammatiline homonüümia on *pesa*-tüübis suurem kui muudes eesti keele muuttüüpides. Enamasti see vormide äratundmist ja tekstist arusaamist ei sega, aga uute laenude puhul on vormi selgem markeerimine loomulik nähtus. Sellel seisukohal oli ka Johannes Voldemar Veski, kui ta „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus” normis tolleaegsed uued laenud *gala, kilo, kino, koma, kuli, rabi, harakiri* jm ainult *t*-osastavaga. (Vt ka T. Erelt „*Jüri(t)* ja *Türi(t)*” kogumikus „Keelenõuanne soovitab” 1996.)

3. Sõna kahju ainsuse osastav.

Toimkonna liikmetel ei olnud midagi selle vastu, et *tubli*-tüübi kolm erandsõna oleksid ainsuse osastavas ühtmoodi rööpvormide-

ga: nagu *rubla* ja *rublat*, *vedru* ja *vedrut*, nii ka *kahju* ja *kahjut* (Henn Saari ettepanek). Nt: *ei suudetud kahjut ära hoida, miski ei korva tekitatud kahjut. tubli-tüübis erandlik t-ta osastav on jäänuk välteva-helduslikust tüübist kahi : kahju : .kahju* (nagu *ahi : ahju : .ahju*). On päris harilik, et sõna vahetab tüüpi, aga uuel muutmisel jääb alles mõni vana tüübi vorm, siin siis nõrgenenud vältega *kahju*. Osastava selgem markeerimine tüübikohase *t*-ga on loomulik nähtus.

4. Sõnade *politseinik* ja *pealik* käänamine.

J. Peebo soovis mõlemal sõnal anda kaks välte- ja käänamisvõimalust. Kõik toimkondlased olid nõus, et tuletusaluse tüve välte nõrgenemine ja kõnetaktiiliigenduse muutumine *nik*-tuletises *politseinik* on seaduspärane nähtus ning võib käänata kahte moodi: *polit.seinik*, *polit.sei.nikku*, *polit.seinike*, *polit.sei.nikke* (senine norming) või *politseinik*, *politseinikut*, *politseinikute*, *politseinikuid* (uus rööpvõimalus). Sõnade *ümbrik* ja *kolhoosnik* puhul lubas VÕK seda juba 1962. aastal ning ÕS 1976 lisas sõna *sovhoosnik*.

Räägiti taas vajadusest uurida *maastik*- ja *kontsert*-tüübi probleemi. *Nõunikute*, *mitmikute*, *auklikuid* teid, *jändrikuid* mände, *kontserditel*, *teemandeid* jms vorme ei tuleks vähemalt õpilastöodes pidada r a s k e k s veaks.

Vastupidist teed on keelekasutuses läinud sõna *pealik* välde ja käänamine. Senine norming on olnud II-välteline *pealik*, *pealikut*, *pealikute*, *pealikuid*, kuid nii suuliselt kui ka kirjalikult võib tihti kohata III-vältelist *pealik*, *pea.likku*, *pealike*, *pea.likke*. Kuigi kolm toimkonna liiget olid sellise üldtendentsile vastukäiva paralleelsuse aktsepteerimise vastu, otsustati lõpuks seda siiski tunnustada.

5. Verbide *laastama*, *saastama* ja *öördama* pööramine.

22. jaanuaril 1981 tegi vabariiklik õigekeelsuskomisjon leevendava otsuse *õppima*- ja *muutama*-tüübi verbide vahekorra kohta, kuid samasugust otsust on vajanud ka mõned praegu *hakkama*-tüübis olevad verbid, mis tugevasti tendeerivad *muutama*-tüüpi. Kõik toimkonna liikmed pooldasid uue sõnaraamatu käsikirjas tehtud muudatust, et peale astmevaheldusliku pööramise oleks kolmel sõnal õige ka astmevahelduseta pööramine: *.laastama : laastata* ja *.laastada; .saastama : saastata* ja *.saastada; .öördama* 'peale kaebama, üles andma' : *öörata* ja *.öördada*. Kahe esimesega samasugune häälik-

koosseis on sõnal *.taastama* ja seda pööratakse ainult astmevahelduseta (*.taastada*, *.taastades*).

6. Sõna *korsten* välde ja käänamine.

K. Kerge ettepanekul otsustati aktsepteerida seda sõna kirjakeeles ka vältevahelduslikuna, s.o *korsten* : *.korstna* : *korstent* nagu *aken*. II-vältelised vormid on laialt levinud kogu Eestis. Muidugi on endiselt õige ka kõigis vormides III-välteline *.korsten* : *.korstna* : *.korstnat* nagu *.vaagen* või *.poogen*.

On huvitav meenutada, et vabariiklik õigekeelsuskomisjon arutas selle sõna käänamist 1972. aastal. Tookord soovisid paralleelsust Paul Alvre, Elmar Elisto, Tiiu Erelt, Rein Kull ja Ernst Nurm, tugevasti seisis vastu Arnold Kask, ülejäänud kõhklesid rööpvormide vajalikkuses. Selle struktuuriga sõnad on kirjakeeles III-vältelised ja usuti, et konsonandikobar hoiab III välte alles (VÕKi protokollid 21. VI ja 4. X 1972).

7. Sõna *aula* välde ja käänamine.

K. Kerge tegi ettepaneku pidada senise *tubli*-tüüpi II-vältelise *aula* : *aula* : *aulat* : *aulade* kõrval õigeks ka *aasta*-tüüpi III-vältelist *.aula* : *.aula* : *.aulat* : *.aulate*. Kaks toimkondlast pooldasid senist normingut, kõik ülejäänud K. Kerge ettepanekut. Kuigi tegemist on kreeka laenuga, analüüsisivat 90% üliõpilastestki selle sõna tuletiseks *au+la*. Sõna on vähemalt paarkümmend aastat seisnud kõigis vältekriitiliste sõnade nimestikes, sh Mati Hindi keskkooliõpikus (I tr 1983).

Sõnaraamatutegijate soovil räägiti taas läbi kaks suurt käändtüüpi.

1. Kolmesilbiliste III-välteliste *lane-*, *line-*, *kene-*, *mine*-liiteliste nimisõnade käänamine.

Nende sõnade kohta on olemas vabariikliku õigekeelsuskomisjoni 12. märtsi 1980. a otsus: „Kolmandavältelistel (omastavas) kolmesilbilistel *ne-* ja *s-*sõnadatel võib mitmuse osastavas olla nii *-si* kui ka *-seid*; vastavalt on kaks võimalust ka *i*-mitmuses.” Peale muude sõnade (*endine*, *aktus*, *põhjus*, *määrus*, *õiglane* jts) hõlmab otsus ka *lane-line-kene-mine*-nimisõnad, nagu *lätlane*, *tööline*, *lõokene*, *löömine*. Selle alltüübi paralleelvorme lubas VÕK ainult reegli terviku

ja selguse pärast, lisades klausli, et *seid*-vormid on „nõudlikumas tekstis vähem soovitatavad”. Uue sõnaraamatu käsikirjas on otsusekohased rööpvormid praegu esitatud, kuid autorid soovisid siiski kuulda toimkonna arvamust nende tegeliku kasutuse kohta.

E. Niit tutvustas üliõpilasuuringut kahtlusaluste vormide moodustamise kohta. Ei ole selgepiirilist vahet, et selles allrühmas kasutataks *seid*-vorme vähem kui muudel III-vältelistel kolmesilbilistel *ne*- ja *s*-sõnadel. *si*- ja *seid*-vormi vahekorid kõigub üksiksõnuti tugevasti, sagedatel sõnadel on üldiselt *seid*-vormi rohkem. E. Niit ja teised õppejõududest toimkondlased kinnitasid, et see VÕKi otsuse osa ei ole keelekasutusega vastuolus. Nooremale põlvkonnale ei ole vormid *.lätlaseid*, *ar.meenlaseid*, *.tööliseid*, *.lõokeseid*, *.löömiseid* midagi tavatut.

2. muuseum-tüüpi sõnade käänamine (T. Erelt informeeris koosolekul lühidalt, allpool pikemalt).

Täheühendiga V_1V_2C lõppevate sõnade kohta on VÕK teinud otsuse 22. detsembril 1982: „Lubada „Õigekeelsussõnaraamatu” muuseum-tüüpi sõnu (tüüp 49), mille nominatiivi lõppkonsonandi ees on kirjapildis vokaalide ühend, käänata ka *album*-tüübi (tüüp 4) järgi.” Pole olnud põhjust kahelda selle otsuse vajalikkuses üldkasutatavate sõnade nagu *kriteerium*, *ministeerium*, *stipendium*, *akordion*, *pension*, *sümposion*, *muuseum* jms puhul. Kõhklusi oli aga siia muuttüüpi kuuluvate terminite osas, nt keemia, geoloogia, ehituse jm alade sõnad *helium*, *magneesium*, *raadum*, *tritium*, *alluuvium*, *kambrium*, *ordoviitsium*, *atrium*, *trikliinium*, *bastion* jms. T. Erelt informeeris toimkonda, et on uurinud nende sõnade käänamist erialakirjanduses ja küsinud eriteadlaste arvamust. Paralleelsuse lubamine ei ole eriteadlastele vastumeelt.

Teine kõhkluskoht on olnud sõnad, mille siirdumist *album*-käändtüüpi võiks pidurdada fonotaktika. On hulk sõnu, kus joteerumisega tekib fonotaktiliselt raskepärane konsonandikobar, nt *atrium*, *ganglion*, *kambrium*, *kollokvium*, *konsortsium*, *morfium*, *naatrium*, *ordoviitsium*, *prooprium*, *skorpion*, *strontsium* (siingi rohkesti termineid). Nende eraldamine viiks aga üksiksõnuti otsustamisele ning kui proovite siin diftongilist hääldust ja *i* hääldamist *j*-ina või mingi häälikuna *i* ja *j*-i vahepeal, siis vaevalt see ülemäära raske ongi. Iseasi on

sõnad *barüon, donžuan, jaaguar, jaanuar, kaasuar, kakuam, karaul, liineal, nukleon, ookean, panteon, veebruar*, kus uue sõnaraamatu tegijad tõepoolest ei kavatse lisada VÕKi otsuse kohast, aga siiski peagu olematut paralleelsust. Päris välja jäävad sõnaraamatust *kuu-guar* ja *leeguan*, sest neid loomi nimetatakse harilikult vastavalt *puu-ma* ja *iguaan*.

TIHU ERELT

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1997, nr 10, lk 696–698.

„Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999” on kõiki eelloetletud soovitusi arvestatud. TE

Maailma maade nimed ja nende elanike nimetused

Järgnev tabel põhineb väliskohanime kirjutusviisil „Eesti keele sõnaraamatu ÕS 1999” kohanimelisas, mida arutati Emakeele Seltsi keeleteoimkonna koosolekul 1996. aasta sügisel-talvel. 12. veebruari 1998. a koosolekul lisati tabelisse elanikunimetuste ja maanime täiendvormi veerg. Ajatasa hoitava tabeli võib leida Internetist aadressil <http://www.eki.ee/knab/>.

Tärniga on 1. veerus tähistatud mitteisesivad maad või riikide eraldi asetsevavad osad (lühendid: Austrl = Austraalia, Br = Briti, Holl = Holland, LAV = Lõuna-Aafrika Vabariik, Port = Portugal, Pr = Prantsuse, U-Mer = Uus-Meremaa, USA = Ameerika Ühendriigid). Põhinimekujule lisaks esitatakse tilde järel ka muid eesti tekstis kasutatavaid nimekujusid; sulgudes esitatakse nime lähtekuju kohalikus ametikeeles või -keeletes. Põhinimekujuga kokkulangev variant esitatakse seejuures lühendatult, nt Dublin (Baile Átha Cliath, D.). 2. veerus esitatakse üksnes ametliku nimetuse eestikeelne vaste. Mitteladinatäheliste keelte nimed on transkribeeritud ladina tähestikku Eestis kehtivate reeglite järgi, nende puudumisel rahvusvaheliselt enam levinud kujul. Ebakindlate nimekujude järel on küsimärk.

Maa elaniku nimetus 4. veerus esitatakse ainsuse nimetavas. Seejuures on vaja silmas pidada, et elanikunimetused on sageli homonüümne vastavastavaid maad asustava rahva (etnose) nimetusega, nt poolakas, soomlane. Ühemõttelist viidet elanikunimetusele aitab neil juhtudel saavutada pikem sõnaühend, nt Poola elanik, Soome elanik (tuletised poolamaalane, soomemaalane ei ole üldjuhul soovitatavad). Üksikul juhtudel on elanikunimetuse pikem variant, mis tuleneb otseselt maanimest, ühemõtteline, samas kui lühem kuju viitab sageli rohkem etnosele, nt afgaan viitab nii Afganistani elanikule kui ka puštu ehk afgaani keelt kõnelevale rahvale, afganistanlane viitab üksnes riigi elanikule. Üherahvuseliste riikide puhul on vahel ka rahvaliidnimetus kasutusel maa elanike tähenduses, neil juhtudel on see lisatud sulgudes, nt burundilane (~ rundi). Kaheosaliste maanimede (Antigua ja Barbuda jms) puhul on mõnikord võimalik kasutada elanikunimetuseks üksnes esimesest nimest saadud tuletist (antigualane), kui see ei tundu aga võimalik, on sulgudes esitatud kummagi nime tuletised. Vahel ei ole tuletatud elanikunimetuse andmine võimalik, siis on 2. veerus vaid kriips või sulgudes nimetus, mis ei viita ühemõtteliselt vastavale maale (vrd kongolane 'Kongo Vabariigi või Kongo DV elanik').

5. veerus on teadmiseks esitatud üksikul maanime teisendvormid, mida võib eesti tekstis kasutada sünonüümselt vastava kohanime omastavalise (täis)vormiga, vrd Prantsusmaa ehk Prantsuse (valitsus, lipp, sõjavägi jne). Need nimekujud on tekkinud sageli vastavate võõrkeelsete adjektiivide tõlkimisel, mistõttu neid on ka nimetatud käändumatuteks omadussõnadeks. Paljude mitmuslike maanimede puhul on ainsuslik täiend eesti tekstis ainusoovitav, vrd maanimi Komooriid, ent Komoori valitsus.

Maa lühi- või tavanimi	Ametlik nimetus	Pealinn	Elanikunimetus	Maanime täiendvorm
Afganistan (Afghānistān, Afghānestān)	Afganistani Islamiriik ¹	Kabul (Kābul)	afgaan ~ afganistanlane	Afgaani
Albaania (Shqipëria)	Albaania Vabariik	Tirana (Tiranë)	albaanlane	
Alžeeria (Al-Jazā'ir)	Alžeeria Demokraatlik Rahvavabariik	Alžäär (Al-Jazā'ir)	alžeerlane	
*Ameerika Samoa ~ Ida-Samoa (American Samoa, Amerika Samoa) (USA)	Ameerika Samoa	Pago Pago	idasamoalane	
Ameerika Ühendriigid ² ~ Ühendriigid (United States of America)	Ameerika Ühendriigid (USA)	Washington	ameeriklane ~ ühendriiklane	(Ameerika)
Andorra (A., Andorre)	Andorra Vürstiriik ³	Andorra la Vella	andorralane	
Angola	Angola Vabariik	Luanda	angolalane	
*Anguilla (Br)	Anguilla	The Valley	anguillalane	
Antigua ja Barbuda (Antigua and Barbuda)	Antigua ja Barbuda	Saint John's	antiguallane	
*Aomen (Macau) (Hima)	Aomeni erihalduspiirkond	-	aomenlane	
Araabia Ühendmiraadid (Al-Imārāt)	Araabia Ühendmiraadid (AÜE)	Abu Dhabi (Abū Ḥabī)	ühendemiraatlane	
Argentina ~ Argentiina	Argentina Vabariik	Buenos Aires	argentiinlane	
Armeenia (Hajastan)	Armeenia Vabariik	Jerevan	armeenlane	
*Aruba (Holl)	Aruba	Oranjestad	arubalane	
Aserbaidžaan (Azərbaycan)	Aserbaidžaan Vabariik	Baku (Bakı)	aserbaidžaan	
*Ashmore ja Cartier (Ashmore and Cartier Islands) (Austral)	Ashmore'i ja Cartier' saarte ala	-	-	

Austraalia (Austraalia)	Austraalia Liit	Canberra	austraallane
Austria (Österreich)	Austria Vabariik	Viin (Wien)	austerlane
Bahama ~ Bahama saared (The Bahamas)	Bahama Ühendus	Nassau	bahamalane
Bahreini (Al-Bahrayn)	Bahreini Riik	Al-Manāmah	bahreinlane
Bangladesh (Banglādesh)	Bangladeshi Rahvavabariik	Dhaka (Dhākā)	bangladeshlane
Barbados	Barbados	Bridgetown	barbadoslane
Belau ~ Palau	Belau Vabariik	Koror	belaulane ~ palaulane
Belgia (België, Belgique, Belgien)	Belgia Kuningriik	Brüssel (Brussel, Bruxelles)	belglane
Belize	Belize	Belmopan	belize'lane
Benin (Bénin)	Benni Vabariik	Porto-Novo, Cotonou	beninlane
*Bernuda (<i>Br</i>)	Bernuda asumaa	Hamilton	bernuudalane
Bhutan (Druk Yul)	Bhutani Kuningriik	Thimphu	bhutanlane
Boliivia (Bolivia)	Boliivia Vabariik	La Paz (~ La Paz de Ayacucho), Sucre (~ General Sucre)	boliiivlane
Bosnia ja Hertsegoviina (Bosna i Hercegovina)	Bosnia ja Hertsegoviina ⁴	Sarajevo	(bosnia)lane, hertsegoviinlane)
Botswana	Botswana Vabariik	Gaborone	botswanalane (~ tsvana)
*Bouvet' saar (Bouvetøya) (<i>Norra</i>)	Bouvet' saar	-	bouvet'lane
Brasiilia (Brasil)	Brasiilia Liitvabariik	Brasiilia	brasiillane
*Briti India ookeani ala (British Indian Ocean Territory)	Briti India ookeani ala	-	-

*Briti Neitsisaared (British Virgin Islands) Briti Neitsisaarte asumaa Road Town (neitsisaarlane)

Brunei Brunei Darussalami Riik Bandar Seri Begawan bruneilane
Bulgaaria (Bälgarija) Bulgaaria Vabariik Sofia (Sofija) bulgaarlane
Burkina Faso Burkina Faso Ouagadougou burkinalane
Burundi Burundi Vabariik Bujumbura burundilane (~ rundi)
Cabo Verde ~ Roheneemesaared Cabo Verde Vabariik Praia caboverdelane ~ roheneemlane
Colombia ~ Kolumbia Colombia Vabariik Bogotá ~ Santa Fe colombialane ~ kolumblane
de Bogotá

*Cooki saared (Cook Islands) Cooki saared Avarua cooklane

(U-Mer) Costa Rica Costa Rica Vabariik San José costaricalane

Côte d'Ivoire^s ~ Côte d'Ivoire'i Vabariik Yamoussoukro côte-d'ivoire'lane

Elevandiluurannik Elevandiluuranniklane ~ elevandiluuranniklane

Djibouti (Jibūti) Djibouti Vabariik Djibouti djiboutilane

Dominica Dominica Ühendus Roseau dominicalane

Dominikaani Vabariik ~ Dominikaani Vabariik Santo Domingo ~ dominikaanlane

Dominikaani (República Santo Domingo de Guzmán

Dominicana)

Ecuador Ecuadori Vabariik Quito ecuadorlane

Eesti Eesti Vabariik Tallinn eestlane

Egiptus (Mišr) Egiptuse Araabia Vabariik Kairo (Al-Qāhirah) egiptlane

Ekvatoriaal-Guinea Ekvatoriaal-Guinea Vabariik Malabo ekvatoriaalguinealane

(Guinea Ecuatorial)

El Salvador ~ Salvador El Salvadori Vabariik San Salvador salvadorlane

Eritrea (Ērtra) Eritrea Riik Asmara eritrealane

Etiopia (Ityopya)	Etiopia Demokraatlik Liivbariik	Addis Abeba	etiiooplane
*Falklandi (Malviini) saared (Falkland Islands) (<i>Br</i>)	Falklandi saared ja sõtkonnad	Port Stanley	falklandlane
Fidži (Fiji, Viiti)	Fidži Vabariik	Suva	fidžilane
Filipiinid (Pilipinas, Philippines)	Filipiini Vabariik	Manila	filipiinlane
*Fääri saared (Føroyar, Færøerne) (<i>Taani</i>)	Fääri saared	Tórshavn	fäärilane
Gabon	Gaboni Vabariik	Libreville	gabonlane
Gambia (The Gambia)	Gambia Vabariik	Banjul	gambialane
Ghana	Ghana Vabariik	Accra	ghanalane
*Gibraltar (<i>Br</i>)	Gibraltar	-	gibraltarlane
Grenada	Grenada	Saint George's	grenadalane
Gruusia ~ Georgia (Sakharthvelo)	Gruusia ⁶	Tbilisi	grusiin ~ georglane
*Gröönimaa (Kalaallit Nunaat, Gronland) (<i>Taani</i>)	Gröönimaa	Nuuk	gröönlane
*Guadeloupe (<i>Pr</i>)	Guadeloupe'i ja sõtkondade departemang	Basse-Terre	guadeloupe'lane
*Guam (<i>USA</i>)	Guami ala	Agaña	guamlane
Guatemala	Guatemala Vabariik	Guatemala	guatemalalane
Guinea (Guinée)	Guinea Vabariik	Conakry	guinealane
Guinea-Bissau (Guiné-Bissau)	Guinea-Bissau Vabariik	Bissau	guineabissaulane
Guyana ~ Guajaana	Guyana Vabariik	Georgetown	guyanalane ~ guajaanlane
		Guatemala	

Haiti (Haiti, Dayti)	Haiti Vabariik	Port-au-Prince	haitilane
*Heard ja McDonald (Heard and McDonald) (<i>Austrl</i>)	Heardi ja McDonaldi saarte ala	-	-
Hiina (Zhongguo)	Hiina Rahvavabariik (HRV)	Peking (Beijing)	hiinlane
Hispaania (España)	Hispaania Kuningriik	Madrid	hispaanlane
Holland ⁷ ~ Madalmaad (Nederland)	Madalmaade Kuningriik ~ Hollandi Kuningriik	Amsterdam, Haag ('s-Gravenhage)	hollandlane
*Hollandi Antillid (Nederlandse Antillen)	Hollandi Antillid	Willemstad	~ madalmaalane (antillane)
Honduras	Hondurase Vabariik	Tegucigalpa	honduraslane
*Hongkong (Xianggang) (<i>Hiina</i>)	Hongkongi erihalduspiirkond	-	hongkonglane
Horvaatia (Hrvatska)	Horvaatia Vabariik	Zagreb	horvaat
*Ida-Timor (Timor Leste, Timor Loro Sae) (<i>ÜRO halduse all</i>)	Ida-Timor	Dili	idatimorlane
Iirimaa ~ Iiri (Éire, Ireland)	Iirimaa	Dublin (Baile Átha Cliath, D.)	iirlane
Iisrael (Yisra'el, Isrā'īl)	Iisraeli Riik	Tel Aviv, <i>faktiliselt</i> Jeruusalemm (Yerushalayim, Al-Quds)	iisraellane
India (Bhārat)	India Vabariik	New Delhi	indialane
Indoneesia (Indonesia)	Indoneesia Vabariik	Jakarta	indoneeslane
Iraak ('Irāq)	Iraagi Vabariik	Bagdad (Baghdād)	iraaklane
Iraan (Īrān)	Iraani Islamivabariik	Teheran (Tehrān)	iraanlane

Island (Island)	Islandi Vabariik	Reykjavik	islandlane
Itaalia (Italia)	Itaalia Vabariik	Rooma (Roma)	itaallane
Jaapan (Nihon)	Jaapan	Tokyo ~ Tokio	jaapanlane
Jamaica	Jamaica	Kingston	jamaicalane
*Jan Mayen (Norra)	Jan Mayen	-	janmayelane
Jeemen (Al-Yaman)	Jeemeni Vabariik	Šan 'a'	jeemenlane
Jordania (Al-Urdun)	Jordania Hašimiidi Kuningriik	'Ammān	jordaanlane
Jugoslaavia (Jugoslavia)	Jugoslaavia Liitvabariik	Belgrad (Beograd)	jugoslaavlane
*Jõulusaar (Christmas Island)	Jõulusaare ala	Flying Fish Cove	jõulusaarlane
(Austra)			
*Kaimanisaared (Cayman Islands)	Kaimanisaarte asumaa	Georgetown	kaimanlane
(Br)			
Kambodža (Kâmpŭchéa)	Kambodža Kuningriik	Phnom Penh (Phnum Pénh)	kambodžalane
Kamerun (Cameroun, Cameroon)	Kameruni Vabariik	Yaoundé	kamerunlane
Kanada (Canada)	Kanada	Ottawa	kanadalane
Kasahstan (Kazakhstan)	Kasahstani Vabariik	Astana	kasahh ~ kasahstanlane
Katar (Qatar)	Katari Riik	Ad-Dawhah	katarlane
Kenya ~ Keenia	Kenya Vabariik	Nairobi	kenyalane ~ keenialane
Kesk-Aafrika Vabariik (République centrafricaine)	Kesk-Aafrika Vabariik (KAV)	Bangui	keskaafriklane
Kiribati	Kiribati Vabariik	Bairiki/Tarawa	kiribati
Komoorid ~ Komoori saared (Comores, Al-Qamar)	Komoori Islamiitvabariik	Moroni	komoorlane komoori

Kongo DV ^s ~ Kongo-Kinshasa (République démocratique du Congo)	Kongo Demokraatlik Vabariik	Kinshasa	(kongolane)
Kongo Vabariik ~ Kongo-Brazzaville (République du Congo)	Kongo Vabariik	Brazzaville	(kongolane)
*Kookossaared ~ Keelingi saared (Cocos Islands) (<i>Austra</i>)	Kookossaarte ala	Home Island	kookossaarlane
*Korallimere saared (Coral Sea Islands) (<i>Austra</i>)	Korallimere saarte ala	-	-
Kreeka (Ellás)	Kreeka Vabariik	Ateena (Athína)	kreeklane
Kuuba (Cuba)	Kuuba Vabariik	La Habana ~ Havana	kuubalane
Kuveit (Al-Kuwayt)	Kuveidi Riik	Al-Kuwayt	kuveitlane
Kõrgõzstan ~ Kirgiisia	Kirgiisi Vabariik	Biskek	kirgiis ~ Kõrgõzstanlane
Küpros (Kýpros, Kíbris)	Küprose Vabariik	Nikosia (Lefkosia, Lefkoşa)	küproslane
Laos (Lao)	Laose Demokraatlik Rahvavabariik (LDRV)	Viangchan	laoslane (~ lao)
Leedu (Lietuva)	Leedu Vabariik	Vilnius	leedulane
Lesotho	Lesotho Kuningriik	Maseru	lesotholane (~ sotho)
Liberia (Liberia)	Liberia Vabariik	Monrovia	libeerlane
Liechtenstein	Liechtensteini Vürstiriik	Vaduz	liechtensteinlane
Liibanon (Lubnān)	Liibanoni Vabariik	Beirut (Bayrūt)	liibanonlane

Liibüa (Liibyah)	Suur Liibüa Arabia Sotsialistlik Rahvadžamahirija	Tripoli (Tarabulus)	liibüalane
Luksemburg (Luxembourg, Luxemburg, Lëtzebuerg)	Luksemburgi Suurhertsogiriik	Luxembourg	luksemburglane
Lõuna-Aafrika Vabariik (South Africa, Suid-Afrika, Sewula Afrika, Afrika-Borwa, Ningizumu Afrika, Afrika- Dzonga, Afrika Tshipembe, Mzansi Afrika)	Lõuna-Aafrika Vabariik (LAAV)	Pretoria, Kaplinn (Cape Town, Kaapstad)	lõuna-aafriklane Lõuna-Aafrika
Lõuna-Korea (Hanguk)	Korea Vabariik	Sõul ~ Soul	lõunakorealane
Läti (Latvija)	Läti Vabariik	Riia (Riga)	lätlane
*Lääne-Sahara (<i>Maroko</i>)	Lääne-Sahara	-	läänesaralane
*Macquarie saared (Macquarie Islands) (<i>Austrl</i>)	Macquarie saared	-	macquarielane
Madagaskar (Madagasikara, Madagascar)	Madagaskari Vabariik	Antananarivo	madagaskarlane
Makedoonia (Makedonija)	Makedoonia Vabariik ⁹	Skopje	makedoonlane
Malaisia (Malaysia)	Malaisia	Kuala Lumpur	malaislane
Malawi (Malawi)	Malawi Vabariik	Lilongwe	malawilane
Maldiviid (Dhivehiraajje)	Maldivi Vabariik	Male (Maale)	maldivilane
Mali	Mali Vabariik	Bamako	mallilane
Malta	Malta Vabariik	Valletta	maltalane
*Marioni ja Prints Edwardi saar (Marion Island and Prince Edward Island, Marion Eiland en Prins Edward Eiland) (LAAV)	Marioni ja Prints Edwardi saar	-	-

Maroko (Al-Maghrib)	Maroko Kuningriik	Rabat (Ar-Ribāt)	marokolane
Marshalli Saared (Marshall Islands, Aelõn In Maje)	Marshalli Vabariik	Uluga/Majuro	maršallilane
*Martinique (<i>Pr</i>)	Martinique'i departemang	Fort-de-France	martinique'lane
Mauritaania (Mūrītāniyā, Mauritanie)	Mauritaania Islamivabariik	Nouakchott (Nuwākshūt, N.)	mauritaanlane
Mauritius (M., Maurice)	Mauritius Vabariik	Port Louis	mauritiislane
*Mayotte (<i>Pr</i>)	Mayotte'i territoriaalühendus	Dzaoudzi	mayotte'lane
Mehhiko (México)	Mehhiko Ühendriigid	México ~ Ciudad de México	mehhiklane
Mikroneesia (Micronesia)	Mikroneesia Liiduriigid	Palikir	mikroneeslane
Moldova ~ Moldaavia	Moldova Vabariik	Chişinău	moldovlane ~ moldaavlane
Monaco	Monaco Vürstiriik	Monaco	monacolane ~ monegask (-id)
Mongoolia (Mongol Uls)	Mongoolia	Ulaanbaatar	mongol ~ mongoollane
*Montserrat (<i>Br</i>)	Montserrat asumaa	Plymouth	montserratlane
Mosambiik (Moçambique)	Mosambiigi Vabariik	Maputo	mosambiiklane
Myanmar ~ Birma	Myanmari Liit	Yāngon	myanmariplane ~ birmalane
Namiibia (Namibia)	Namiibia Vabariik	Windhoek	namiibilane
Nauru (Naoero)	Nauru Vabariik	Yaren	naurulane
*Neitsisaared, USA (Virgin Islands of the United States)	Ühendriikide Neitsisaared	Charlotte Amalie	(neitsisaarlane)
Nepal (Nepāl)	Nepali Kuningriik	Katmandu (Kāṭhmāḍaum)	nepallane

Nicaragua	Nicaragua Vabariik	Managua	nicaragualane
Nigeeria (Nigeria, Nijeriya)	Nigeeria Liitvabariik	Abuja	nigeerlane
Niger	Nigeri Vabariik	Niamey	nigerlane
*Niue (<i>U-Mer</i>)	Niue	Alofi	niuelane
*Norfolk (<i>Austrl</i>)	Norfolki saare ala	Kingston	norfolklane
Norra (Norge, Noreg)	Norra Kuningriik	Oslo	norrallane
Omaan ('Umān)	Omaani Sultanriik	Masqaţ	omaanlane
Papua Uus-Guinea	Paapua Uus-Guinea	Port Moresby	(uusguinealane)
(Papua New Guinea)	Iseseisvusriik		
Pakistan (Pakistān)	Pakistani Islami Vabariik	Islamabad	pakistanlane
Panama (Panamā)	Panama Vabariik	Panamā	panamalane
Paraguay	Paraguay Vabariik	Asunción	paraguaylane
Peruu (El Perŭ)	Peruu Vabariik	Lima	perulane
*Pitcairn (<i>Br</i>)	Pitcairn ja sõtkonnad	Adamstown	pitcairlane
Poola (Polska)	Poola Vabariik	Varssavi	poolakas
		(Warszawa)	
Portugal	Portugali Vabariik	Lissabon (Lisboa)	portugallane
*Prantsuse Guajaana	Guajaana departemang	Cayenne	(guajaanlane)
(Guyane française)			
*Prantsuse Lõunaalad	Prantsuse Lõunaalad	Port-aux-Français	-
(Terres australes françaises)			
*Prantsuse Polüneesia	Prantsuse Polüneesia ala	Papeete	(polüneeslane)
(Polynésie française,			
Polynesia farani)			
Prantsusmaa (France)	Prantsuse Vabariik	Paris (Paris)	prantslane
*Puerto Rico (<i>USA</i>)	Puerto Rico Ühendus	San Juan	puertoricolane
			Prantsuse

Põhja-Korea (Chosön)	Korea Rahvademokraatlik Vabariik (KRDV)	P'jöngyang ~ Pjöngjang	põhjakorealane
*Põhja-Mariaanid (Northern Mariana Islands) (<i>USA</i>)	Põhja-Mariaani Ühendus	Chalan Kanoa / Garapan	põhjamariaanlane Põhja-Mariaani
*Réunion (<i>Pr</i>)	Réunioni departemang	Saint-Denis	réunionlane
Rootsi (Sverige)	Rootsi Kuningriik	Stockholm	rootslane
Rumeenia (România)	Rumeenia	Bukarest (Bucureşti)	rumeenlane
Rwanda ~ Ruanda	Rwanda Vabariik	Kigali	rwandalane (~ ruanda)
Saalomoni Saared (Solomon Islands)	Saalomoni Saared	Honiara	saalomonilane
*Saint Helena (<i>Br</i>)	Saint Helena asumaa ja sõltkonnad	Jamestown	sainthelenalane
Saint Kitts ¹⁰ ja Nevis	Saint Christopheri ja Nevisse Föderatsioon	Basseterre	saintkitslane
Saint Lucia	Saint Lucia	Castries	saintlucialane
*Saint-Pierre ja Miquelon (Saint-Pierre-et-Miquelon) (<i>Pr</i>)	Saint-Pierre'i ja Miqueloni territooriumiühendus	Saint-Pierre	saintpierre'lane
Saint Vincent	Saint Vincent ja Grenadiimid	Kingstown	saintvincentlane
Saksamaa (Deutschland)	Saksamaa Liitvabariik (SLV)	Berliin (Berlin)	sakslane Saks
Sambia (Zambia)	Sambia Vabariik	Lusaka	sambialane
Samoa ~ Lääne-Samoa	Samoa Iseisvusriik	Apia	samoalane ~ läänesamoalane
San Marino	San Marino Vabariik	San Marino	sammariinlane
São Tomé ja Príncipe (São Tomé e Príncipe)	São Tomé ja Príncipe Demokraatlik Vabariik	São Tomé	säotomé'lane

Saudi Araabia (As-Su'udiyah)	Saudi Araabia Kuningriik	Ar-Riyād	saudiaraablane
Seišellid (Sesel, Seychelles)	Seišelli Vabariik	Victoria	seišellilane
Senegal (Sénégal)	Senegali Vabariik	Dakar	senegallane
Sierra Leone	Sierra Leone Vabariik	Freetown	sierraleonelane
Singapur (Singapore, Singapura, Xinjiaapo, Chinkappūr)	Singapuri Vabariik	Singapur (Singapore)	singapurlane
Slovakkia (Slovensko)	Slovaki Vabariik	Bratislava	slovakk
Sloveenia (Slovenija)	Sloveenia Vabariik	Ljubljana	sloveni
Somaalia (Soomaaliya, Aš-Sūmāl)	Somaalia Demokraatlik Vabariik	Muqdisho	somaallane
Soome (Suomi, Finland)	Soome Vabariik	Helisingi (Helsinki, Helsingfors)	soomlane
Sri Lanka (Shrī Lankā, Ilankai)	Sri Lanka Demokraatlik Sotsialistlik Vabariik	Colombo (Kolamba)	sriiankalane
Sudaan (As-Sūdān)	Sudaani Vabariik	Hartum (Al-Khurūm)	sudaanlane
Suriname	Suriname Vabariik	Paramaribo	surinamelane
Suurbritannia ~ Inglismaa ¹⁾ ~ Ühendkuningriik	Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik	London	britt (britid) ~ inglane ~ ühendkuningriiklane
(United Kingdom)			
Svaasimaa (eSwatini, Swaziland)	Svaasimaa Kuningriik	Mbabane, Lobamba	svaasi ~ svaasiinlane
*Svalbard ~ Teravmäed (Norra)	Svalbard	Longyearbyen	svaldarlane ~ teravmäelane
Süüria (Sūriyā)	Süüria Araabia Vabariik	Damaskus (Dimashq)	süürlane
Šveits ~ Helveetsia (Schweiz, Suisse, Svizzera, Svizra)	Šveitsi Konföderatsioon	Bern (B., Berne, Bern)	šveitslane ~ helveetslane

Zimbabwe	Zimbabwe Vabariik	Harare	zimbabwelane
Taani (Danmark)	Taani Kuningriik	Kopenhagen (København)	taanlane
Tadžikistan (Tadžikiston)	Tadžikistani Vabariik	Dušanbe	tadžikk ~ tadžikistanlane
Tai (Thai)	Tai Kuningriik	Bangkok (Krung Thep)	tailane
Tansaania (Tanzania)	Tansaania Ühendvabariik	Dodoma	tansaanelane
Togo	Togo Vabariik	Lomé	togolane
*Tokelau ~ Tokelau saared (<i>U-Mer</i>)	Tokelau	Fakaofu	tokelaulane
Tonga	Tonga Kuningriik	Nuku'alofa	tongalane
Trinidad ja Tobago (Trinidad and Tobago)	Trinidad ja Tobago Vabariik	Port of Spain	trinidadlane
Tšaad (Tšad, Tšād)	Tšaadi Vabariik	N'Djamena	tšaadlane
Tšehhi ¹² ~ Tšehimaa (Česká republika)	Tšehhi Vabariik	Praha	tšehh
Tšiili (Chile)	Tšiili Vabariik	Santiago	tšiillane
Tunesia (Tünus)	Tunesia Vabariik	Tunis (Tünus)	tuneeslane
*Turks ja Caicos (Turks and Caicos Islands) (<i>Br</i>)	Turksi ja Caicose saarte asumaa	Cockburn Town	(turkslane, caicoslane)
Tuvalu	Tuvalu	Vaiaku/Funafuti	tuvalu
Türgi (Türkiye)	Türgi Vabariik	Ankara	türklane
Türkmenistan ~ Turkmeenia	Türkmenistan	Ašgabat	türkmeen ~ türkmeen ~ türkmenistanlane
Uganda	Uganda Vabariik	Kampala	ugandalane
Ukraina	Ukraina	Kiiev (Kiiv)	ukrainlane

Ungari (Magyarország)	Ungari Vabariik	Budapest	ungarlane
Uruguay	Uruguay Idavabariik	Montevideo	uruguaylane
Usbekistan (Uzbekiston)	Usbekistani Vabariik	Taşkent (Toškent)	usbekk ~ usbekistanlane
*Us-Kaledoonia (Nouvelle-Calédonie) (Pr)	Us-Kaledoonia ja sõltkondade ala	Nouméa	uskaledoonlane
Us-Meremaa (New Zealand, Aotearoa)	Us-Meremaa	Wellington	usmeremaalane
Valgevene (Belarus)	Valgevene Vabariik	Minsk	valgevenelane
*Wallis ja Futuna (Wallis et Futuna) (Pr)	Wallise ja Futuna ala	Matā'utu	(wallislane, futunalane)
Vannatu	Vannatu Vabariik	Vila	vannatulane
Vatikan (Vaticanus, Vaicano)	Püha Tool ~ Püha Aujärg ~ Vatikani Linnrik ¹³	-	vatikanlane
Venemaa ~ Vene (Rossija)	Venemaa Föderatsioon ¹⁴	Moskva	venelane ~ venemaalane
Venezuela ~ Venetsueela	Venezuela Bolivari Vabariik	Caracas	venezuelalane ~ venetsueellane
Vietnam (Việt Nam)	Vietnami Sotsialistlik Vabariik	Hanoi (Hà Nội)	vietnamlane
*Ühendriikide hajasareed ¹⁵ (Minor Outlying Islands) (USA)	Ühendriikide väikesed hajasareed	-	-

Märkusi

1. Oktoobrist 1997 kasutab Kabulis olev valitsus ametliku nimetusena kuju Afganistani Islamiimiraat.
2. Lühendisi *Ameerika*, *ameerika* Ameerika Ühendriikide kohta on soovitatav vähemalt tarbetekstides vältida.
3. Põhiseaduses kasutatav ametlik nimetus on Andorra Orud (*katalaani* Les Valls d'Andorra).
4. Pärast rahuleppe sõlmimist on riigi ametlik nimetus Bosnia ja Hertsegoviina. Riik jaguneb kaheks osaks, mille ametlikud nimetused on Bosnia ja Hertsegoviina Föderatsioon (moslemite ja horvaatide osa) ning Serblaste Vabariik (Republika Srpska, serblaste osa).
5. Maa enda soovil tema nime ametlikes tekstides teistesse keeltesse ei tõlgita.
6. Pärast uue põhiseaduse vastuvõtmist kasutatakse ametlikult üksnes nime Gruusia (ehk Georgia).
7. Holland kitsamas tähenduses märgib kaht provintsi: Lõuna-Holland (*holl* Zuidholland) ja Põhja-Holland (*holl* Noordholland); niisamuti on nimel *Madalmaad* varasemas ajaloos tänapäevasest erinev tähendus.
8. Maist 1997 kannab endine Zaire (*pr* Zaïre) nime Kongo Demokraatlik Vabariik.
9. Makedoonia Vabariik on riigis endas kasutatava ametliku nimetuse tõlge; ÜRO tunnustab riiki nimetuse all „endine Jugoslaavia vabariik Makedoonia”; nime muutmist taotleb Kreeka, kes peab selle kasutamist pretendeerimiseks Kreeka samanimelisele piirkonnale.
10. Saint Kitts on Saint Christopheri saare tavanimi.
11. Inglismaa kitsamas tähenduses märgib Suurbritannia saare osa ilma Šotimaata ja Walesita; nime kasutamine terve riigi kohta on lubatav ajaloolises kontekstis, tänapäevase riigi puhul on see mööndav vaid vähem ametlikes tekstides.
12. Tšehhi(maa) kui riigi lühinimi tuleb lahuse hoida maa kahe ajaloolise osa nimedest, mis on soovitatavad tšehhipärasele kujul Čechy (ka Tšehhi) ja Morava (*ka* Moraavia). Mõlema maaosa saksapäraseid nimesid *Böömimaa* ja *Määrimaa* ei ole soovitatav kasutada muus kui üksnes ajaloolises kontekstis.
13. Diplomaatilises suhtlemises kasutatakse nimetust Püha Tool (*ehk* Püha Au-järg); Vatikani Linnriigiks nimetatakse paavstivõimule otseselt alluvat ala nt Rahvusvahelise Elektersideliidu ja Ülemaailmse Postiliidu dokumentides.
14. Seni kasutatud tõlge *Vene Föderatsioon* on ebatäpne. Venekeelses tekstis tehakse vahet adjektiivide *российский* ('Venemaa, Vene riigiga seotud') ja *русский* ('vene, venelastega seotud') vahel.
15. Need saared (Baker, Howland, Jarvis, Johnston, Kingman, Midway s-d, Palmyra, Sand, Wake) ei moodusta ei eraldi ega tervikuna omaette haldusüksust, vaid kuuluvad USA nn inkorporeerimata saarte hulka Vaikses ookeanis.

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1998, nr 6, lk 414–426.

Hilisemad täpsustused

Maanimede loendit on ajakohastatud seisuga 04.10.2000 järgmiselt:

- Aomeni staatus on muutunud (Hiina erihalduspiirkond).
- Bhutani pealinna nimi on parandatud kujul Thimphu (varem Thimbu).
- Hongkong on taastatud tabelisse Hiina erihalduspiirkonnana.
- Ida-Timori staatus on täpsustatud (ÜRO halduse all), indoneesiakeelne kuju on asendatud tetumikeelsega.
- *Iirimaa* ja *Iiri* nimevariantide järjestus on muudetud (varem Iiri ~ Iirimaa).
- Kasahstani pealinna nimi on Astana (varem Akmola).
- Maldiivide kohalikke nimekujusid on täpsustatud.
- Samoa ametlik nimetus on Samoa Iseseisvusriik (varasemas tabelis Lääne-Samoa Iseseisvusriik).
- Venezuela uus ametlik nimetus on Venezuela Bolívari Vabariik (seni Venezuela Vabariik).

PEETER PÄLL

Rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas oma koosolekutel 4. detsembril 1997 ja 12. veebruaril 1998 riigi klassifikaatorikeskuses koostatud maailma rahvaste ülevaate alusel ja Peeter Pälli esildisel rahvaste, hõimude, keelte ja murrete nimetuste õigekirja.

Keelte ja rahvaste nimetuste õigekirjutuse põhimõtted fikseerusid 1920. aastatel üheaegselt nn käändumatu omadussõna mõiste toomisega eesti keelde. Selle kohaselt kasutatakse keelte ja rahvaste nimetustes väikest algustähte ja eesti kirjaviisi.

1950. aastatel laiendati häälduspärast kirjutusviisi ka murdenimetuste kirjutamisele, nt ungari keele *seekäi murre* jms. Sellest loobuti 1975. aastal, kui kohanimelähteste murdenimetuste puhul soovitati tarvitada kohanimesid nende algkujul ja suure algustähega.

Muus osas ei ole reeglistikku vahepeal muudetud, kuid paljude kaugemate keelte ja rahvaste nimetuste õigekirjutus tekitab praktilises tarvituses jätkuvalt raskusi. Selgeimini ilmneb see vähe tuntud keelte ja rahvaste nimetamisel, kus arvukaid õigekirjamugandeid on raske kokku viia algkujudega. „Eesti nõukogude entsüklopeedia” esimeses väljaandes püüti näiteks indiaani keelte nimetusi võimalikult häälduspärastada, kuigi sealgi jäi mugandamata mitmeid nimekujusid (*Nez Percé* jms). Teises väljaandes on enamiku indiaani keelte nimetuste mugandamisest loobutud, keelenimetused esitatakse „üldkäibival kujul”, sh suure algustähega.

Olles neid raskusi möönnud, soovitab Emakeele Seltsi keeleteimkond siiski põhiliselt senise reeglistiku juurde jäämist. Muu hulgas peetakse oluliseks säilitada erinevus eesti kirjaviisi ja võõrkirjaviisi (nt tsitaatsõnade) vahel selliselt, et võõrkirjaviis võiks esineda üksnes:

- a) nimedes (kirjutatakse suure algustähega);
- b) võõrnimetuletistes (*lane-*, *lik-* jm regulaarliidetega, vajaduse korral kasutatakse ülakoma);
- c) tsitaatsõnades (kirjutatakse kursiivis, käänamisel lisatakse ülakoma järel käändelõpp püstkirjas).

Alljärgnev reeglistik ja soovitused ei muuda otseselt seniseid reegleid ja kasutust, ent pakuvad võimaluse vajaduse korral paindlikumalt esitada keele- ja rahvanimetusi ladinatähelises maailmas enim kasutataval kujul.

Üldreeglina kirjutatakse keelte, rahvaste ja hõimude nimetused väikese algustähega ja häälduspärasel kujul:

keelte nimetused: eesti, inglise, isuri, jaava, jaapani, kõmri, navaho, pandžabi, ruanda, samoa, suulu, tõva, türkmeeni, uiguuri, vepsa, volofi;

rahvaste ja hõimude nimetused: eestlased, inglased, jaavalased, jaapanlased, kõmrid, navahod, pandžabid, ruandad, samoalased, suulud, tõvalased, türkmeenid, uiguurid, vepslased, volofid.

Allreeglid

1. Keelte ja rahvaste nimetamisel võib säilitada nimetuste algkirjapildi, kasutades siiski väikest algustähte. Algkirjapildi annab kas keele ja rahva endanimetus (autonüüm) või nimetus maa kohalikus keeles, erandjuhtudel ka mõni muukeelne nimetus. Kui nimetuse kirjapilt sisaldab võõrtähti või tähti, mis ei hääldu eesti kirjaviisi kohaselt, kasutatakse tsitaatsõnadele omast kursiivi vm esiletõstu. Mungandamata kirjapilt sobib eelkõige eesti tavas juurdumata nimetuste puhul, näiteks enamiku Ameerika indiaani, Austraalia, Paapua jt keelte ja rahvaste puhul:

keelte nimetused: (Ameerika indiaani keeled) *alabama*, *babine*'i, *catawba*, *kansa*, *kiowa*, muinane, *omurano*, *quiché*, *trique*, *txikão*; (Austraalia keeled) *alyawarr*'i, *bandjalang*'i, *gambera*, *manda*, *mariyedi*, *waray*; (Paapua keeled) *bagupi*, *jilim*'i, *kotogüti*, *kwato*, *nobanobi*, *toaripi*, (Aafrika keeled) *ganáde*, *hiechware*, *!o!ung*'i, */xam*'i;

rahvaste ja hõimude nimetused: *alabamad*, *babine*'id, *catawba*'d, *kansad*, *kiowa*'d, *muinaned*, *omuranod*, *quiché*'d, *trique*'d, *txikão*'d, *alyawarr*'id, *bandjalang*'id, *gamberad*, *mandad*, *mariyedi*'d, *waray*'d, *bagupid*, *jilim*'id, *kotogütid*, *kwato*'d, *nobanobid*, *toaripid*, *ganáde*'d, *hiechware*'d, *!o!ung*'id, */xam*'id.

2. Keelerühmituste ja üksikutel juhtudel keelte endi nimetustes sisalduvad kohanimed võivad säilitada oma algkirjapildi, s.o suure algustähe ja algse kirjutusviisi:

keelerühmituste (hõimkondade, keelkondade, rühmade) nimetused: Adamaoua-Oubangui keeled, Altai keelkond, Filipiini keeled, Kaukaasia keeled, Kordofani keelkond, Pamiiri keeled, Uurali keelkond;

keelte nimetused: Coeur d'Alene'i, Erie, Euchre Creeki (indiaani keeled Põhja-Ameerikas).

Märkus 1. Etnonüümiga seotud maanimetid (vrd eesti ja Eesti, läti ja Läti, ungari ja Ungari) ei ole soovitatav selle reegli alla hõlmata.

Märkus 2. Keelemurrete puhul säilitavad kohanimed alati oma algkirjapildi: eesti keele Mulgi, Tartu ja Võru murre, Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti murded, eskimo keele Ida-Arktika, Loode-Alaska ja Põhja-Alaska murre, ungari keele Székely murre; vadja keele Kukkusi murre.

3. lane-liite kasutamist rahva- ja hõimunimetustes on soovitatav piirata eeskätt juhtudega, kus nad on vastavuses mõne kohanimega. Riikkondsusele ehk elukohale viitavad tuletised säilitavad seejuures lähtekirjaviisi nii nagu muud võõrnimetuletised, etnilist (lingvistilist) päritolu märkivad tuletised on tavaks mugandada:

riikkondsuse ehk elukoha järgi saadud nimetused: antigualased, bahamalased, belize'lased, dominicalased, grenadalased, guadeloupe'lased, nicaragualased, pitcairnlased, saintkittslased;

etnilist (lingvistilist) päritolu märkivad tuletised: kataloonlased (vrd Kataloonia) ehk katalaanid, provanslased (vrd Provence), radžastanlased (vrd Rajasthan), sardiinlased (Sardiinia) ehk sardid.

Valik keelte ja rahvaste nimetusi

Loend sisaldab keelte ja neid keeli kõnelevate rahvaste nimetusi eesti keeles kasutamiseks soovitataval kujul. Tilde järel esitatakse rööpkujusid, kasutamiseks mitted soovitatavad on märgendiga *van* (vananenud). Keelenimetuse järel sulgudes on nimetus inglise keeles ning, kui võimalik, ka omakeelne nimetus (autonüüm). Kui nimetuses erineb üksnes algustäht, esitatakse sulgudes üksnes see koos lühendipunktiga. Kaksikkriipsu järel on antud seda keelt kõneleva rahva nimetus ainsu-

se nimetavas, kui selline on kasutusel, ning komaga eraldatult mitmuse nimetava kuju või lõpp. Rea lõpus on nurksulgudes näidatud keelkond ja/või keelerühm, kuhu see keel kuulub. Viimane on üksnes orientiiriks ega pretendeeri lõplikule tõele.

Loend sisaldab keeli, mis 1) on mõnes riigis või piirkonnas ametikeeled, 2) sisalduvad ISO 639 kahe- ja kolmetäheliste keelte loetelus (v.a keelerühmad ja enamik ajaloolisi keelevorme), 3) esinevad eestikeelses kirjanduses (sh sõnaraamatutes). Hääbunud keeled on loendis tähistatud †-ga.

Hääduse (välte, rõhu ja peenenduse) täpsustamiseks kasutatakse „Õigekeelsussõnaraamatu” (1976) märkimisviisi. Nii nagu seal, ei märgita sõna pearõhku mitmesilbilistes sõnades, mille kolmas silp on III vältes või pika vokaaliga. Neil juhtudel – näiteks sõnades *gudžara`tlane*, *hilig`ainoni*, *jukagiiri* – on pearõhk tegelikus kõnes vahelduv, st võib langeda kas esimesele või kolmandale silbile. Täis- häälikutevahelist silbipiiri näitab vajaduse korral sidekriips nimetuse järel nurksulgudes: *geo`rgia* [*ge-o`rgia*].

abasiini (Abaza, a.) || abas`iin, -siinid [Kaukaasia — abhaasi-adõgee]
abhaasi (Abkhaz, apha) || abh`aas, -haasid [Kaukaasia — abhaasi-adõgee]
ada`ngme (A.) || ada`ngme, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]
adõg`ee (Adyghian, adõge) || adõg`ee, -d [Kaukaasia — abhaasi-adõgee]
afari ~ **danakili** (Afar) || afar, -id ~ danakil, -id [afroaasia — kuši]
afgaani vt puštu
afrihili (A.) || — [tehiskeel]
afrikaani (Afrikaans, a.) || afrika`nder, -drid [indoeuroopa — germaani]
`**aimara** ~ **aimar`aa** (Aymara, aimara) || `aimara, -d [Andi]
†**akadi** ~ **babül`oonia-ass`üüria** (Akkadian, lišānum akkadītum)
|| akad, -id [afroaasia — semi]
akoli vt a`tšoli
alam_sorbi (Low Sorbian, dolnoserbska reč) || (vt *sorbi*) [indoeuroopa — slaavi]
alb`aania (Albanian, shqip) || alb`aanlane, -sed [indoeuroopa]
aleuudi (Aleut, a.) || aleuu`t, -uudid [eskimo-aleuudi]
alt`ai ~ **oiroodi van** (A., altaj) || alt`ailane, -sed [Altai — turgi]
ambo (A., ovambo) || ambo, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
a`mhari ~ **amhaara van** (Amharic, amarinya) || a`mhar, -id [afroaasia — semi]
ar`aabia (Arabic, `arabī) || ar`aablane, -sed [afroaasia — semi]
aram`ea (Aramaic, lishana khata) || aram`ealane, -sed [afroaasia — semi]
arapaho (A.) || arapaho, -d [algonkini]
arm`eenia (Armenian, hajeren) || arm`eenlane, -sed [indoeuroopa]
aserbaidžaaani (Azerbaijani, azərbaycan) || aserbaidž`aan, -žaanid
~ aser, -id [Altai — turgi]
a`ssami (Assamese, assamī) || a`ssam, -id ~ a`ssamlane, -sed
[indoeuroopa — India]
ass`üüria vt s`üüria
asteegi vt nahua
atšehi (Achinese, aceh) || atšeh, -id [austroneesia]
a`tšoli ~ **akoli** (Acholi) || a`tšoli, -d ~ akoli, -d [Niiluse-Sahara]
avaari (Avar, a.) || av`aar, avaarid [Kaukaasia — Dagestani]
avadhi (Awadhi) || avadhi, -d [indoeuroopa — India]

- †ave'sta** (Avestan) || - [indoeuroopa — Iraani]
bali (Balinese) || bali, -d ~ balilane, -sed [austroneesia]
balkaari vt **karatš`ai-balkaari**
ba`mbara (B.) || ba`mbara, -d [Nigeri-Kongo — mande]
banda (B.) || banda, -d [Nigeri-Kongo — Adamaoua-Oubangui]
basa (B.) || basa, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]
baski (Basque, euskara) || ba`sk, baskid [eraldi seisev]
baškiiri (Bashkir, baškort) || bašk`iir, -kiirid [Altai — turgi]
bataki ~ **toba-bataki** (Toba-Batak) || batak, -id [austroneesia]
bedža ~ **bedau`je** (Beja) || bedža, -d ~ bedau`je, -d [afroaasia — kuši]
bel`au ~ **pal`au** (Palauan) || bel`aulane, -sed ~ pal`aulane, -sed
 [austroneesia]
belu'tši (Baluchi, balūchī) || belu'tši, -d [indoeuroopa — Iraani]
bemba (B., cibemba) || bemba, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
be`ngali (B., banglā) || be`ngal, -id [indoeuroopa — India]
bho`džpuri (Bhojpuri) || bho`džpuri, -d [indoeuroopa — India]
bhutani vt **dzongkha**
bihaari (Bihari) || bih`aar, -haarid ~ bih`aarlane, -sed [indoeuroopa
 — India]
bikoli (Bikol) || bikol, -id [austroneesia]
birma (Burmese, myanmasa) || birmalane, -sed [hiina-tiibeti —
 Assami-Birma]
bislama (B.) || ⁻¹ [indoeuroopa — romaani]
boji vt **b`ui**
bradži (Braj) || br`adž, bradžid [indoeuroopa — India]
bretooni (Breton, brezhoneg) || bret`oon, -toonid [indoeuroopa — keldi]
bugi (Buginese) || bugi, -d [austroneesia]
bugotu (Bughotu) || bugotu, -d [austroneesia — Melaneesia]
b`ui ~ **boji** (Puyi, bouyei) || b`ui, -d [hiina-tiibeti — tai]
bulg`aaria (Bulgarian, bālgarski) || bulg`aarlane, -sed [indoeuroopa —
 slaavi]
burjaadi (Buryat, burjaad) || burjaa`t, -jaadid [Altai — mongoli]
buruša`ski (Burushask) || buruša`sk, -ša`skid [eraldi seisev]
bu`šmani (Bushman, saan) || bu`šman, -id [khoisani]

¹ Bislama on Vanuatus kasutatav kreoolikeel.

Cooki [*kuki*] **maoori** (Cook Islands Maori) || Cooki maoori, -d
 [austroneesia — Polüneesia]

dajaki (Dayak) || dajak, -id [austroneesia]

danakili *vt afari*

dargi (Dargwa, dargan) || da`rg, dargid [Kaukaasia — Dagestani]

dari (D.) || (-)² [indoeuroopa — Iraani]

delavari (Delaware, lenape) || delavar, -id [algonkini]

dinka (D.) || dinka, -d [Niiluse-Sahara]

divehi *vt maldiivi*

djula (Dyula) || djula, -d [Nigeri-Kongo — mande]

dogri (D.) || dogri, -d [indoeuroopa — India]

dogribi-Karu_järve indiaani (Bear Lake-Dogrib) || dogrib, -id;
 Karu_järve indi`aanlane, -sed [naa-dene]

dzo`ngkha ~ bhutani (D.) || dzo`ngkha, -d ~ bhutanlane, -sed
 [hiina-tiibeti — Tiibeti-Himaalaja]

duala (D.) || duala, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

edo (Bini) || edo, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]

†`**eelami** (Elamite) || `eelamlane, -sed [eraldi seisev]

eenetsi ~ jennisel_samojeedi *van* (Enets, enjtše') || eenets, -id [Uurali — samojeedi]

eesti (Estonian) || ee`stlane, -sed [Uurali — soome-ugri]

efiki *vt ibi`bio*

†**egi`ptuse** (Egyptian) || egi`ptlane, -sed [afroaasia — egiptuse]

ekadžuki (Ekajuk) || ekadžu`k, -džukid [Nigeri-Kongo]

ersa (Erzya, erzjan') || ersa, -d [Uurali — soome-ugri]

eskimo ~ **inuiti** ~ **jupiki**³ (E.) || eskimo, -d ~ inui`t [-u-i`l], -id
 ~ jupik, -id [eskimo-aleuudi]

espanj`ool *vt ladiino*

espera`nto (E.) || - [tehiskeel]

eti`oopia ~ **geezi** (Geez) || - [afroaasia — semi]

eve (Ewe, e.) || eve, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]

eveni ~ lamuudi *van* (Even, e.) || ev`een, evenid [Altai — tunguusi]

² Dari ehk Kabuli pärsia keeleks nimetatakse Afganistanis kasutatavat pärsia kirjakeelt.

³ Inuiti nimetust kasutatakse lääneeskimo, jupiki nimetust idaeskimo keelte ja murrete kohta.

eve`ngi ~ *tunguusi van* (Evenk, evedõ) || *eve`nk*, *eve`ngid* [Altai –
tunguusi]

evo`ndo ~ **jau`nde** (Ewondo) || *evo`ndo*, -d ~ *jau`nde*, -d [Nigeri-
Kongo – bantu]

fangi (Fang) || *fa`ng*, *fangid* [Nigeri-Kongo – bantu]

fanti (F.) || *fanti*, -d [Nigeri-Kongo – kvaa]

fidži (Fijian, fiti) || *fidžilane*, -sed [austroneesia – Melaneesia]

†**foin`iikia** (Phoenician) || *foin`iiklane*, -sed [afroaasia – semi]

foksi ~ **rebase_indiaani** (Fox) || *fo`ks*, *foksid* ~ *rebase_indi`aan-*
lane, -sed [algonkini]

foni (Fon) || *foni*, -d [Nigeri-Kongo – kvaa]

friisi (Frisian, frysk) || *fr`iis*, *friisid* ~ *friislane*, -sed [indoeuroopa –
germaani]

friuuli (Friulian, furlan) || *friuuli*, -d [indoeuroopa – romaani]

fulbe ~ **fulani** (Fula(ni), fulfulde) || *fulbe*, -d [Nigeri-Kongo]

fääri (Faroese, føroyskt) || *f`äärlane*, -sed [indoeuroopa – germaani]

g`aa (Ga) || *g`aa*, -d [Nigeri-Kongo – kvaa]

gaeli (Scots Gaelic, gàidhlig) || *g`ael*, *gaelid* [indoeuroopa – keldi]

gagauusi (Gagauz, g.) || *gaga`uus*, -uusid [Altai – turgi]

gajo (Gayo) || *gajo*, -d [austroneesia]

galeegi (Galician, galego) || *gal`eeg*, -leegid [indoeuroopa – romaani]

galla vt *oromo*

ganda ~ **luga`nda** (G., luganda) || *ganda*, -d [Nigeri-Kongo – bantu]

gbaja (Gbaya) || *gbaja*, -d [Nigeri-Kongo – Adamaoua-Oubangui]

geezi vt *eti`oopia*

giljaki vt *nivhi*

geo`rgia vt *gr`uusia*

g`oa vt *ko`nkani*

goldi vt *nan`ai*

gondi (G.) || *gondi*, -d [draviidi]

†**gooti** (Gothic) || *goo`t*, *goodid* [indoeuroopa – germaani]

gorontalo (G.) || *gorontalo*, -d [austroneesia]

grebo (G.) || *grebo*, -d [Nigeri-Kongo – kvaa]

gr`uusia ~ **geo`rgia** [*ge-o`rgia*] (Georgian, kharthuli) || *grus`iin*,
-siinid ~ *geo`rglane*, -sed [Kaukaasia – kartveli]

grööni (Greenlandic, kalaallisut) || *gr`öönlane*, -sed [eskimo-aleuudi]

- guaran`ii** (Guaraní, avañe`ë) || guaran`ii, -d [ekvaatori]
- gudžarati** (Gujarati, gujarātī) || gudžara`t, -ratid ~ gudžara`tlane, -sed [indoeuroopa — India]
- gvi`štini** (Gwich'in) || gvi`štín, -id [naa-dene]
- haida** (H.) || haida, -d [eraldi seisev]
- haiti kreooli** (Haitian Creole) || haitilane, -sed [indoeuroopa — romaani]
- haka`ssi** (Khakass, hakas) || haka`ss, -ka`ssid [Altai — turgi]
- han`di** ~ ostjaki *van* (Khant, hantō ~ kantōk) || ha`n`t, han`did [Uurali — soome-ugri]
- hausa** (H.) || hausa, -d [afroaasia — Tšaadi]
- hav`ai** (Hawaiian, hawai`i) || hav`ailane, -sed [austroneesia — Polüneesia]
- h`ebrea** ~ **ivrii`t**, -riidi (Hebrew, `ivrit) || juu`t`, juud`id [afroaasia — semi]
- herero** (H., Otjherero) || herero, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
- †**heti** ~ **hetiidi** ~ **hiti** ~ **neši** (Hittite) || h`et`t, hetid ~ hetii`t, -tiidid ~ hi`tt, hitid [indoeuroopa — Anatoolia]
- hiina** (Chinese, zhongwen) || h`iinlane, -sed [hiina-tiibeti — hiina]
- hilig`ainoni** (Hiligaynon) || hilig`ainon, -id [austroneesia]
- himatšali** (Himachali) || himatšali, -d [indoeuroopa — India]
- hindi** (H., hindī) || hindu, -d [indoeuroopa — India]
- hirimotu vt motu**
- hisp`aania** (Spanish, español) || hisp`aanlane, -sed [indoeuroopa — romaani]
- hiti vt heti**
- hmongi** ~ **mi`ao** (Hmong) || hmo`ng, hmongid ~ mi`ao, -d [miao-jao]
- hollandi** (Dutch, nederlands) || hollandlane, -sed [indoeuroopa — germaani]
- horvaadi** ~ kroaadi *van* (Croatian, hrvatski) || horvaa`t, -vaadid [indoeuroopa — slaavi]
- hotentoti vt nama**
- hu`ei** (Hui, h.) || hu`ei, -d [hiina-tiibeti — hiina]
- hupa** (H.) || hupa, -d [naa-dene]
- ibani** (Iban) || iban, -id [austroneesia]
- ibi`bio** ~ **efiki** (Efik-Ibibio, ibibio-efik) || ibi`bio, -d ~ efik, -id [Nigeri-Kongo]

ibo ~ **igbo** (I.) || **ibo**, -d ~ **igbo**, -d [Nigeri-Kongo — kvaal]
idžo (Ijo) || **idžo**, -d [Nigeri-Kongo — kvaal]
iiri (Irish, gaeilge) || `iirlane, -sed [indoeuroopa — keldi]
iloko (Ilocano) || **iloko**, -d [austroneesia]
indon`eesia (Indonesian, bahasa indonesia) || **indon`eeslane**, -sed
 [austroneesia]
i`nglise (English, E.) || i`nglane, -sed [indoeuroopa — germaani]
ingu`ši (Ingush, ghalghaj) || **ingu`šš**, -gu`šid [Kaukaasia — nahhi]
inju`piaki (Inupiak, inupiaq) || **eskimo**⁴, -d [eskimo-aleuudi]
interli`ngua (I.) || - [tehiskeel]
interli`ngue (I.) || - [tehiskeel]
inuiti vt **eskimo**
inu`ktituti (Inuktitut) || **eskimo**⁵, -d [eskimo-aleuudi]
iraani vt **pä`rsia**
i`slandi (Icelandic, islenzk) || i`slandlane, -sed [indoeuroopa — germaani]
isuri (Ingrian, ižoran) || **isur**, -id [Uurali — soome-ugri]
it`aalia (Italian, italiano) || it`aallane, -sed [indoeuroopa — romaani]
itelmeeni ~ **kamtšadali van** (Itelmen, itõnmõ'n) || **itelm`een**,
 -meenid [paleoaasia]
ivr`iit vt **h`eebrea**
jaa`pani (Japanese, nihongo) || **jaa`panlane**, -sed [eraldi seisev]
jaava (Javanese, bahasa jawa) || **jaavalane**, -sed [austroneesia]
jakuudi ~ **sahha** (Yakut, saha) || **jakuu`t**, -kuudid ~ **sahha**, -d
 [Altai — turgi]
j`ao (Y.) || j`ao, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
japi (Yapese) || ja`pp, **japid** [austroneesia — Mikroneesia]
jau`nde vt **evo`ndo**
jenissei_ostjaki vt **keti**
jenissei_samojeedi vt **eenetsi**
jidiši (Yiddish) || **juu`t`**, **juud`id**⁶ [indoeuroopa — germaani]
j`ii ~ **lolo** (I) || j`ii, -d ~ **lolo**, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
yoruba (Y., yoruba) || **yoruba**, -d [Nigeri-Kongo — kvaal]
jukagiiri ~ **oduli** (Yukaghir, odul) || **jukag`iir**, -giirid [paleoaasia]

⁴ Inupiak on üks eskimo keeli; rahvanimetusena ei esine.

⁵ Inuktitut on üks eskimo keeli; rahvanimetusena ei esine.

⁶ Jidiš on üks juutide keeli; rahvanimetusena ei esine.

jukateegi vt maaja

jupiki vt eskimo

juraki_samojeedi vt neenetsi

juudi_ar`aabia (Judeo-Arabic) || juu` t', juud'id [afroaasia — semi]

juudi_pä`rsia (Judeo-Persian) || juu` t', juud'id [indoeuroopa — Iraani]

†**kaavi** (Kawi) || - [austroneesia]

kaba`rdi-tšerke`ssi (Kabardian-Circassian, keberdej-šerdžes) ||
kaba`rd, -ba`rdid; tšerke`ss, -ke`ssid [Kaukaasia — abhaasi-
adõgee]

kabiili (Kabyle) || kab` iil, -biilid [afroaasia — berberi]

kado (Caddo) || kado, -d [kado]

kaja (Kayah) || kaja, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]

kale`ndžini (Kalenjin) || kale`ndžin, -id [Niiluse-Sahara]

kalmõ`ki (Kalmyk, hal`mg) || kalmõ`kk, -mõ`kid [Altai — mongoli]

kamba (K., kikamba) || kamba, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

kamtšadali vt itelmeeni

kannada (K., kannaa) || kannada, -d [draviidi]

kanuri (K.) || kanuri, -d [Niiluse-Sahara]

karaiimi (Karaim, karaj) || kara` iim, -iimid [Altai — turgi]

karakalpa`ki (Kara-Kalpak, karakalpak) || karakalpa`kk, -pa`kid
[Altai — turgi]

karatš`ai-balkaari (Karachay-Balkar, karatšaj-malkar) || karatš` ai,
-d; balk`aar, -kaarid [Altai — turgi]

kareni (Karen) || karen, -id [hiina-tiibeti — Assami-Birma]

kariibi (Carib) || kar` iib, -riibid [kariibi]

karjala (Karelian, karjalan) || karjalane, -sed [Uurali — soome-ugri]

Karu_järve indiaani vt dogribi

kasa`hhi (Kazakh, kazak) || kasa`hh, -sa`hhid [Altai — turgi]

kašmiiri (Kashmiri, kashmīrī) || kašm` iir, -miirid ~ kašm` iirlane,
-sed [indoeuroopa — dardi]

kašuubi (Kashubian) || kaš`uub, -šuubid [indoeuroopa — slaavi]

katalaani (Catalan, català) || katal`aan, -laanid ~ katal`oonlane,
-sed [indoeuroopa — romaani]

ka`tšini ~ **tsinpo** (Kachin, jinghpaw) || ka`tšin, -id ~ tsinpo, -d
[hiina-tiibeti — Assami-Birma]

keti ~ jennisel_ostjaki *van* (Ket) || ke`tt, ketid [paleoaasia]

ke`tsua (Quechua, Qheswa ~ Kechwa) || ke`tsua, -d [Andi]
khamti (Khamti) || khamti, -d [hiina-tiibeti — tai]
khasi (K., khāsī) || khasi, -d [austroaasia — moni-khmeeri]
khmeeri (Khmer, khmêr) || khm`eer, khmeerid [austroaasia —
 moni-khmeeri]
kikuju (Kikuyu, Gĩkũyũ) || kikuju, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
kimbu`ndu vt mbundu
kirgiisi (Kirgiz, kõrgõz) || kirg`iis, -giisid [Altai — turgi]
kiribati ~ tungaru (I-Kiribati) || kiribati, -d [austroaasia — Mikroneesia]
kiriku_slaavi ~ vana_slaavi (Church Slavic) || - [indoeuroopa — slaavi]
kisi (K.) || kisi, -d [Nigeri-Kongo]
kituba vt kongo
komi ~ sürja_komi (K., komi) || komi, -d [Uurali — soome-ugri]
kongo ~ kituba ~ monokutuba (K., kikóngo) || kongo, -d [Ni-
 geri-Kongo — bantu]
ko`nkani ~ g`oa (K., kōnkanī) || ko`nkani, -d ~ g`oa, -d
 [indoeuroopa — India]
kono (K.) || kono, -d [Nigeri-Kongo — mande]
koosa (Xhosa, isiXhosa) || koosa, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
kopti (Coptic) || ko`pt, koptid [afroaasia — egiptuse]
kor`ea (Korean, chosōn-o) || kor`ealane, -sed [eraldi seisev]
korja`ki ~ nōmōlaani van (Koryak, tsavtšvajejōl) || korja`kk, -ja`kid
 [paleoaasia]
korni (Cornish, Kernewek) || ko`rn, kornid [indoeuroopa — keldi]
korsika (Corsican, corsu) || korsiklane, -sed [indoeuroopa — romaani]
kosr`ae ~ kusai`e van (Kosraean) || kosr`ae, -d [austroaasia — Mikro-
 neesia]
kpelle (K.) || kpelle, -d [Nigeri-Kongo — mande]
kreeka (Greek, ellinika) || kree`klane, -sed [indoeuroopa]
kr`ii (Cree) || kr`ii, -d [algonkini]
kriigi vt maskogi
krimmi_tatari (Crimean Tatar, qırım tatar) || krimmi_tatarlane, -sed
 [Altai — turgi]
kr`io (K.) || kr`io, -d [indoeuroopa — germaani]
kroaadi vt horvaadi
kr`uu (Kru) || kr`uu, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]

kumõ'ki (Kumyk, kumuk) || kumõ`kk, -mõ`kid [Altai — turgi]
kurdi (Kurdish, zimanê kurdî) || ku`rd, kurdid [indoeuroopa — Iraani]
kuru`hhi vt oraoni
kusai`e vt kosr`ae
kuten`ai (K.) || kuten`ai, -d [eraldi seisev]
kõmri ~ ue`lsi *van* (Welsh, cymraeg) || kõ`mr, kõmrid [indoeuroopa
 — keldi]
ladiini (Ladin, l.) || lad`iin, -diinid [indoeuroopa — romaani]
ladiino ~ **espanj`ool, -i** (Ladino) || juu`t', juud`id [indoeuroopa —
 romaani]
ladina (Latin, lingua latina) || - [indoeuroopa — itali]
la`hnda ~ **le`hnda** ~ **lääne.pa`ndžabi** (Lahnda) || la`hnda, -d
 ~ le`hnda, -d [indoeuroopa — India]
lahu (L.) || lahu, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
laki (Lakk, lakku) || la`kk, lakid [Kaukaasia — Dagestani]
lamba (L.) || lamba, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
lamuudi vt eveni
l`ao (L., pha xa lao) || l`ao, -d [hiina-tiibeti — tai]
lapi vt saami
leedu (Lithuanian, lietuvių) || leedulane, -sed [indoeuroopa — balti]
le`hnda vt la`hnda
lesgi (Lezgi, lezgi tšal) || lesgi, -d [Kaukaasia — Dagestani]
letseburgi (Luxembourgian, lëtzebuergesch) || le`tsebu`rglane, -sed
 [indoeuroopa — germaani]
liivi (Livonian, līvõd) || l`iivlane, -sed [Uurali — soome-ugri]
li`ngala (L., lingála) || li`ngala, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
lisu (L.) || lisu, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
lolo vt j`ii
loma (L.) || loma, -d [Nigeri-Kongo — mande]
lozi (L., sikololo) || lozi, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
luba (L., chiluba) || luba, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
luga`nda vt ganda
luise`njo (Luiseño) || luise`njo, -d [asteegi-tano]
lulua (Luba-Lulua) || lulua, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
lunda (L.) || lunda, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
l`uo (L., Dholuo) || l`uo, -d [Niiluse-Sahara]

- luš`ei** (Lushai) || luš`ei, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
luužitsi vt sorbi
l`õuna_ndebele (South Ndebele) || l`õuna_ndebele, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
l`õuna_sotho vt sotho
lät`i (Latvian, latviešu) || lä`tlane, -sed [indoeuroopa — balti]
lääne_pa`ndžabi vt la`hnda
lääne_sotho vt tsvana
maaja ~ jukateegi (Maya ~ Yucateco) || maaja, -d ~ jukatee`k, -teegid [penuti — maaja]
madura (Madurese) || madura, -d [austroneesia]
magahi (M.) || magahi, -d [indoeuroopa — India]
mai`thili (M.) || mai`thili, -d [indoeuroopa — India]
maka`ssari (Makasar) || maka`ssar, -id [austroneesia]
maked`oonia (Macedonian, makedonski) || maked`oonlane, -sed [indoeuroopa — slaavi]
malagassi (Malagasy, m.) || malagassi, -d [austroneesia]
mal`ai (Malay, bahasa malaysia) || mal`ailane, -sed [austroneesia]
malajalami (Malayalam, malayālam) || malajalam, -id [draviidi]
malavi vt njandža
maldiivi ~ divehi (Maldivian, divehi) || mald`iivlane, -sed ~ divehi, -d [indoeuroopa — India]
mali`nke (M.) || mali`nke, -d ~ mand`ngo, -d [Nigeri-Kongo — mande]
malta (Maltese, malti) || maltalane, -sed [afroaasia — semi]
ma`ndari (Mandar) || ma`ndar, -id [austroneesia]
mandžu (Manchu, manzhu) || mandžu, -d [Altai — tunguusi]
manipuri (M., manipurī) || manipuri, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
man`si ~ voguli van (M., mān`si) || man`si, -d [Uurali — soome-ugri]
maoori (Maori, māori) || maoori, -d [austroneesia — Polüneesia]
marathi (M., marāṭhī) || maraṭhi, -d [indoeuroopa — India]
mari ~ niidu_mari ~ tšeremissi van (M., (olõk) marij) || mari, -d ~ marilane, -sed [Uurali — soome-ugri]
mar`šal`li (Marshallese, Majeļ) || mar`ša`lllane, -sed [austroneesia — Mikroneesia]
ma`rvari (Marwari) || ma`rvari, -d [indoeuroopa — India]

mas`ai (M., maasai) || mas`ai, -d [Niiluse-Sahara]
maskogi ~ **kriigi** ~ **oja_indiaani** (Creek) || maskogi, -d ~ krii`k,
 kriigid ~ oja_indi`aanlane, -sed [maskogi]
mbundu ~ **kimbu`ndu** (Kimbundu, k.) || mbundu, -d [Nigeri-Kongo
 — bantu]
mende (M., Mende) || mende, -d [Nigeri-Kongo — mande]
mi`ao vt **hmongi**
mi`kmaki (Micmac) || mi`kma`k, -makid [algonkini]
minangkab`au (M.) || minangkab`au, -d [austroneesia]
mohoogi (Mohawk) || mohoo`k, -hoogid [irokeesi]
mokša (Moksha, mokšen') || mokša, -d [Uurali — soome-ugri]
mo`ldova ~ **mold`aavia** (Moldavian, moldoveană) || mo`ldovla-
 ne, -sed ~ mold`aavlane, -sed [indoeuroopa — romaani]
mongo (M.) || mongo, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
mo`ngoli (Mongol, m.) || mo`ngol, -id [Altai — mongoli]
moni ~ **talaingi** (Mon) || moni, -d ~ talai`ng [-la-i`ng], -id [austroaasia
 — moni-khmeeri]
mo`rdva vt **ersa**; **mokša**
more ~ **mossi** (Mossi) || mossi, -d [Nigeri-Kongo]
motu ~ **hirimotu** (M.) || motu, -d [austroneesia — Melaneesia]
mu`st_jala_indiaani (Blackfoot) || mu`st_jala_indi`aanlane, -sed ~
 mu`st_ja`lg, -jalad [algonkini]
mu`stlas_k`eel ~ **romi** (Romany, romani) || mu`stlane, -sed ~
 romi, -d [indoeuroopa — India]
m`äe_mari (Hill Mari, kōrōk-marō) || m`äe_mari, -d [Uurali — soo-
 me-ugri]
mänksi (Manx, gaelg Vanninagh) || män`ks, mänksid [indoeuroopa —
 keldi]
nahua ~ **asteegi** (Nahuatl, n.) || nahua, -d ~ asteek`k, -teegid
 [asteegi-tano]
nama ~ **hotentot`i** (Hottentot) || nama, -d ~ ho`tento`t`t, -tot`id
 [khoisani]
nan`ai ~ **goldi van** (N., naanaj) || nan`ai, -d [Altai — tunguusi]
nasi (Nakhi, naxi) || nasi, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
nauru (Nauruan, naoero) || naurulane, -sed [austroneesia — Mikroneesia]
navaho (Navajo, Diné ~ Naabeehó) || navaho, -d [naa-dene]

ndebele ~ **põhja_ndebele** (N., isindebele) || ndebele, -d ~ mata-bele, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
ndonga (Oshindonga) || ndonga, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
neenetsi ~ **juraki_samojeedi van** (Nenets, njenetsja) || neenets, -id [Uurali – samojeedi]
nepali (N.) || nepallane, -sed [indoeuroopa – India]
neši vt het`i
nevari (Newari) || nevari, -d [hiina-tiibeti – Tiibeti-Himaalaja]
nganassaani ~ **tavgi_samojeedi van** (Nganasan, ngenge`sa) || nganass`aan, -saanid [Uurali – samojeedi]
n`ias (Nias) || n`ias, -id [austroneesia]
niidu_mari vt mari
niue (Niuean) || niue, -d [austroneesia – Polüneesia]
nivhi ~ **giljaki van** (Nivkh, nivgh) || ni`vh, nivhid [paleoaasia]
nja`mvesi (Nyamwezi) || nja`mvesi, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
njandža ~ **tšitševa** ~ **tševa** ~ **malavi** (Nyanja, Chinyanja) || njandža, -d ~ tševa, -d ~ malavi, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
njoro (Nyoro) || njoro, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
nkole (N.) || nkole, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
nog`ai (Nogay, nogaj) || nog`ai, -d [Altai – turgi]
norra (Norwegian, norsk) || norralane, -sed [indoeuroopa – germaani]
nzima (N.) || nzima, -d [Nigeri-Kongo – kvaal]
nupe (N.) || nupe, -d [Nigeri-Kongo – kvaal]
nõmõlaani vt korja`ki
oduli vt jukagiiri
odžibv`ei (Ojibwa, ojibwe) || odžibv`ei, -d [algonkini]
oiroodi vt alt`ai
oja_indiaani vt maskogi
oksitaani (Occitan, o.) || oksitaanlane, -sed [indoeuroopa – romaani]
oraoni ~ **kuru`hhi** (Kurukh) || oraon, -id ~ kuru`hh, -ru`hhid [draviidi]
oria (Oriya, oriya) || oria, -d [indoeuroopa – India]
orja_indiaani vt sleivi
oroki (Orok, ujilta) || orok, -id [Altai – tunguusi]
oromo ~ **galla van** (O., afan oromo) || oromo, -d ~ galla, -d *van* [afroaasia – kuši]

orotši (Oroch) || orotš, -id [Altai – tunguusi]
osei'dži (Osage) || os`eidž, -sei'džid [siuu]
osseedi (Ossetic, iron) || ossee` t, -seedid [indoeuroopa – Iraani]
ostjaki vt han'di
ostjaki_samojeedi vt söl`kupi
pal`au vt bel`au
pampa'nga (Pampangan) || pampa'nga, -d [austroneesia]
pa`ndžabi (Punjabi, panjābī) || pa`ndžab, -id [indoeuroopa – India]
pangasinani (Pangasinan) || pangasinan, -id [austroneesia]
papiame'nto (P.) || - [indoeuroopa – romaani]
pedi ~ pōhja_sotho (P., Sepedi) || pedi, -d ~ pōhja_sotho, -d
 [Nigeri-Kongo – bantu]
permi_komi (Komi-Permyak, komi-permjatskōj) || permi_komi, -d
 [Uurali – soome-ugri]
pilipino vt tagalogi
po`hnp`ei ~ ponape (Ponapean) || p`ohnp`ei, -d ~ ponape, -d
 [austroneesia – Mikroneesia]
poola (Polish, polski) || poolakas, -kad [indoeuroopa – slaavi]
portugali (Portuguese, portugûês) || portugallane, -sed [indoeuroopa – romaani]
pran`tsuse (French, français) || pran`tslane, -sed [indoeuroopa – romaani]
prova'nsi ~ provanssaali⁷ (Provençal, p.) || provan`slane, -sed
 [indoeuroopa – romaani]
puštu ~ afgaani (Pashto, pašto) || puštu, -d ~ afg`aan, -gaanid
 [indoeuroopa – Iraani]
pōhja_ndebele vt ndebele
pōhja_sotho vt pedi
pä`rsia ~ iraani (Persian, fārsī) || pä`rslane, -sed ~ ir`aanlane,
 -sed [indoeuroopa – Iraani]
radžastani (Rajasthani, rājasthānī) || radžastanlane, -sed [indoeuroopa – India]
rapan`ui (R.) || rapan`ui, -d [austroneesia – Polüneesia]

⁷ *Provansi* märgib eelkõige Lõuna-Prantsusmaa idaosa (Provence'i) keelt, oksitaani nimetus (vt ka see) viitab Prantsusmaa lõunaosa keeltele/murretele laiemalt.

raroto'nga (Rarotongan) || raroto'nga, -d [austroneesia — Polüneesia]
rebase_indiaani vt **foksi**
retoromaani (Rhaeto-Romance, romontsch) || retorom`aan, -maa-
 nid [indoeuroopa — romaani]
romi vt **mu`stlas_k`eel**
rootsi (Swedish, svenska) || roo`tslane, -sed [indoeuroopa — germaani]
rua'nda (Rwanda, ikinyarwaanda) || rua'nda, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
rum`eenia (Romanian, română) || rum`eenlane, -sed [indoeuroopa —
 romaani]
rundi (R., ikiruundi) || rundi, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
saami ~ **lapi** (Lapp, sápmi) || s`aam, saamid ~ s`aamlane, -lased
 ~ la`plane, -sed [Uurali — soome-ugri]
sahha vt **jakuudi**
saksa (German, deutsch) || sa`kslane, -sed [indoeuroopa — germaani]
Sam`aaria aram`ea (Samaritan Aramaic) || Sam`aaria aram`ea-
 lane, -sed [afroaasia — semi]
sam`oa (Samoan) || sam`oalane, -sed [austroneesia — Polüneesia]
sandave (Sandawe) || sandave, -d [khoisani]
sango (S., sangho) || sango, -d [Nigeri-Kongo — Adamaoua-Oubangui]
san`skriti (Sanskrit, s.) || - [indoeuroopa — India]
san`tali (S.) || san`tali, -d [austroaasia]
sapoteegi (Zapotec) || sapotee`k, -teegid [oto-mange]
sardi (Sardinian, limba sarda) || sa`rd, sardid ~ sard`iinlane, -sed
 [indoeuroopa — romaani]
sasaki (Sasak) || sasak, -id [austroneesia]
sebu (Cebuano) || sebu, -d [austroneesia]
seiše`lli_kreooli (Seychellese?, seselwa) || seiše`lllane, -sed [indo-
 euroopa — romaani]
sel`kupi vt **söl`kupi**
seneka (Seneca) || seneka, -d [irokeesi]
se`rbia (Serbian, srpski) || se`rblane, -sed [indoeuroopa — slaavi]
se`rbia-horvaadi ~ **serbohorvaadi** (Serbo-Croatian, srpskohrvats-
 ki) || se`rblane, -sed; horvaa`t, -vaadid [indoeuroopa — slaavi]
sereri (Serer) || serer, -id [Nigeri-Kongo]
sibo (S., xibe) || sibo, -d [Altai — tunguusi]
sidamo (S.) || sidamo, -d [afroaasia — kuši]

s`iiami vt t`ai

sindhi (S., *sindhī*) || *sindhi*, -d [indoeuroopa — India]

si`ngali ~ *singaleesi van* (Sinhalese, *siṁhala*) || *si`ngal*, -id
[indoeuroopa — India]

si`uu (Sioux, *lakhóta*) || *si`uu*, -d [siuu]

sleivi ~ **orja indiaani** (Slave(y)) || *sleivi*, -d [naa-dene]

slova`ki (Slovak, *slovenský*) || *slova`kk*, -va`kid [indoeuroopa — slaavi]

sloveeni (Slovenian, *slovensci*) || *slov`een*, -veenid [indoeuroopa — slaavi]

somaali (Somali, *soomaali*) || *som`aallane*, -sed ~ *som`aal*, -maa-
lid [afroaasia — kuši]

song`ai (Songhai) || *song`ai*, -d [Niiluse-Sahara]

soni`nke (S.) || *soni`nke*, -d [Nigeri-Kongo — mande]

soome (Finnish, *suomi*) || *s`oomlane*, -sed [Uurali — soome-ugri]

sorbi ~ **luužitsi** (Sorbian) || *so`rb*, *sorbid* [indoeuroopa — slaavi]

sotho ~ **l`õuna_sotho** ~ **suuto** (Sotho, Sesotho) || *sotho*, -d ~
suuto, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

sranani (Sranantongo, *sranan*) || *surinamelane*, -sed⁸ [indoeuroopa —
germaani]

suahiili (Swahili, *Kiswahili*) || *suahiili*, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

sukuma (S.) || *sukuma*, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

†sumeri (Sumerian) || *sumer*, -id [eraldi seisev]

su`nda (Sundanese, *bahasa sunda*) || *su`nda*, -d [austroneesia]

sunji (Zuñi) || *sunji*, -d [penuti]

susu (S.) || *susu*, -d [Nigeri-Kongo — mande]

suulu (Zulu, *Isizulu*) || *suulu*, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

suuto vt sotho

svaasi (Swati, *siSwati*) || *svaasi*, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

söl`kupi ~ *sel`kupi van* ~ *ostjaki_samojeedi van* (Selkup, *söl`kup*)
|| *söl`ku`p*, -kupid [Uurali — samojeedi]

sürja_komi vt komi

s`üüria ~ **ass`üüria** ~ **`uus_s`üüria** (Syriac) || *s`üürlane*, -sed
~ *ass`üürlane*, -sed [afroaasia — semi]

šaieni ~ **š`eieni** (Cheyenne, *Tsétséhéstáhese*) || *šai`een*, -eenid
~ *š`eien*, -id [algonkini]

⁸ Sranani on Surinames kõneldav kreoolikeel.

- šani** (Shan) || šani, -d [hiina-tiibeti — tai]
šona (Shona, chiShona) || šona, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
šoori (Shor) || š`oor, šoorid [Altai — turgi]
šot`i (Scots) || šo`tlane, -sed [indoeuroopa — germaani]
zande (Z.) || zande, -d [Nigeri-Kongo — Adamaoua-Oubangui]
zenaga (Z.) || zenaga, -d [afroaasia — berberi]
taadi (Tati, t.) || taa`tlane, -sed [indoeuroopa — Iraani]
taani (Danish, dansk) || t`aanlane, -sed [indoeuroopa — germaani]
tabassaraani (Tabasaran, tabasaran tšal) || tabassar`aan, -raanid
 [Kaukaasia — Dagestani]
tadži`ki (Tajik, todžiki) || tadži`kk, -ži`kid [indoeuroopa — Iraani]
tagalogi ~ pilipino (Tagalog, t.) || tagalog, -id ~ tagal, -id [austro-
 neesia]
tahi`ti (Tahitian) || tahi`tilane, -sed [austroneesia — Polüneesia]
t`ai ~ s`iiami van (Thai, t.) || t`ailane, -sed ~ s`iamlane, -sed
 van [hiina-tiibeti — tai]
talaingi vt moni
talõ`ši (Talishi, tolõš) || talõ`šš, -lõ`šid [indoeuroopa — Iraani]
tamašeki vt tuareegi
tamili (Tamil, tamil) || tamil, -id [draviidi]
tatari (Tatar, t.) || tatarlane, -sed [Altai — turgi]
tavgi_samojeedi vt nganassaani
telugu (T., tēlugu) || telugu, -d [draviidi]
temne (T.) || temne, -d [Nigeri-Kongo]
tereno (T.) || tereno, -d [ekvaatori]
tetumi (Tetum) || tetum, -id [austroneesia]
tigr`ee (Tigre) || tigr`ee, -d [afroaasia — semi]
tigri`nja (Tigrinya, tigriña) || tigri`nja, -d [afroaasia — semi]
tiibeti (Tibetan, boigai) || tiibetlane, -sed [hiina-tiibeti — Tiibeti-Himaa-
 laja]
tivi (Tiv) || tivi, -d [Nigeri-Kongo]
tlingiti (Tlingit, lingit) || tlingit, -id [naa-dene]
toba-bataki vt bataki
tokel`au (Tokelauan) || tokel`au, -d [austroneesia — Polüneesia]
to`k-pisini vt `uus_melan`eesia
tonga ~ tšito`nga (T., chitonga) || tonga, -d [Nigeri-Kongo — bantu]

tonga (Tongan) || tongalane, -sed [austroneesia — Polüneesia]
truksi vt **tšuugi**
tsinpo vt ka`**tšini**
tsonga (T., Xitsonga) || tsonga, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
tsvana ~ **lääne_sotho** (Tswana, Setswana) || tsvana, -d [Nigeri-Kongo
 — bantu]
tšagat`ai (Chagatai) || tšagat`ai, -d [Altai — turgi]
tšamo`rro (Chamorro) || tšamo`rro, -d [austroneesia]
tšehhi (Czech, český) || tše`hh, tšehhid [indoeuroopa — slaavi]
tšeremissi vt **mari**
tšerke`ssi vt **kaba`rdi-tšerke`ssi**
tšerok`ii (Cherokee, Tsalagi) || tšerok`ii, -d [irokeesi]
tšetšeeni (Chechen, noxçiyn) || tšetš`een, -šeenid [Kaukaasia — nahhi]
tševa vt **njandža**
tšibtša (Chibchan) || tšibtša, -d [tšibtša]
tšikas`oo (Chickasaw, chikasha) || tšikas`oo, -d [maskogi]
tšini (Chin) || tšini, -d [hiina-tiibeti — Assami-Birma]
tšinuki žarg`oon (Chinook jargon) || - [penuti]
tšipev`ai (Chipewyan) || tšipev`ai, -d [naa-dene]
tšito`nga vt **tonga**
tšitševa vt **njandža**
tšokto (Choctaw) || tšokto, -d [maskogi]
tšua`ngi (Chuang) || tšua`ng, -a`ngid [hiina-tiibeti — tai]
tšuktši (Chukchi, tšavtšõv) || tšuktši, -d [paleoaasia]
tšuugi ~ **truksi** (Trukese, chuuk) || tšuu`k, tšuugid [austroneesia —
 Mikroneesia]
tšuva`ši (Chuvash, tšovaš) || tšuva`šš, -va`šid [Altai — turgi]
tuareegi ~ **tamašeki** (Tamashek, tamasheq) || tuar`eeg, -reegid
 [afroaasia — berberi]
tumbuka (T.) || tumbuka, -d [Nigeri-Kongo — bantu]
tu`ngani (Dungan) || tu`ngan, -id [hiina-tiibeti — hiina]
tungaru vt **kiribati**
tunguusi vt **eve`ngi**
turkmeeni vt **türkmeeni**
tuvalu (Tuvaluan) || tuvalu, -d [austroneesia — Polüneesia]
tv`ii (Twi, Twii) || tv`ii, -d [Nigeri-Kongo — kvaa]

tõva ~ tuva (Tuvian, tõva) || tõvalane, -sed ~ tuvalane, -sed
 [Altai – turgi]
türgi (Turkish, türkçe) || tür`klane, -sed [Altai – turgi]
türkmeeni ~ turkmeeni (Turkmen, türkmen) || türkm`een, -meenid
 ~ turkm`een, -meenid [Altai – turgi]
udehe (Udihe) || udehe, -d [Altai – tunguusi]
udmu`rdi ~ votjaki van (Udmurt, udmurt kõl) || udmur`t, -mu`rdid
 [Uurali – soome-ugri]
ue`lsi vt kõmri
†ugariti (Ugaritic) || ugarit`lane, -sed [afroaasia – semi]
uiguuri (Uighur) || uig`uur, -guurid [Altai – turgi]
ukrai`na (Ukrainian, ukrainska) || ukr`ainlane, -sed [indoeuroopa –
 slaavi]
umbu`ndu (U.) || umbu`ndu, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
u`ngari (Hungarian, magyar) || u`ngarlane, -sed [Uurali – soome-ugri]
urdu (U., urdū) || urdu, -d [indoeuroopa – India]
usbe`ki (Uzbek, o`zbek) || usbe`kk, -be`kid [Altai – turgi]
`uus_melan`eesia ~ to`k-pisini (Neomelanesian ~ Melanesian
 Pidgin, tok-pisini) || ⁹ [indoeuroopa – germaani]
`uus_s`üüria vt s`üüria
v`aa (Wa, va) || v`aa, -d [austroaasia – moni-khmeeri]
vadja (Votic, vadjaa) || vadjalane, -sed [Uurali – soome-ugri]
v`ai (V.) || v`ai, -d [Nigeri-Kongo – mande]
valamo (Walamo) || valamo, -d [afroaasia – kuši]
va`lge_vene (Belorussian, belaruskaja) || va`lge_venelane, -sed
 [indoeuroopa – slaavi]
vana_slaavi vt kiriku_slaavi
var`ai (Waray) || var`ai, -d [austroaasia]
varese_indiaani (Crow) || varese_indi`aanlane, -sed [siuu]
vašo (Washo) || vašo, -d [hoka]
venda (V., Tshivenda) || venda, -d [Nigeri-Kongo – bantu]
vene (Russian, russki) || venelane, -sed [indoeuroopa – slaavi]
vepsa (Veps, vepsan) || ve`pslane, -sed [Uurali – soome-ugri]
vie`tnami (Vietnamese, tiếng viêt-nam) || vie`tnamlane, -sed [austro-
 aasia – vietmuongi]

⁹ Uusmelaneesia ehk tok-pisini on Paapua Uus-Guineas kasutatavaid pidžinkeeli.

voguli vt **man'si**

volapü`k, -i (V.) || - [tehiskeel]

volofi (Wolof) || volof, -id [Niigeli-Kongo]

votjaki vt **udmu`rdi**

ülem_sorbi (High Sorbian, hornjoserbščina) || (vt *sorbi*) [indoeuroopa
— slaavi]

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1998, nr 4, lk 262–272.

Hilisemaid täpsustusi

Keelte ja rahvaste loendis on parandatud mõningaid sõnakujusid: *inuiti* (*eskimo* juures) asemel **inuiti**, *inupiaiki* asemel **injupiaiki**, **oksitaani** ja **provansi** keel on antud eraldi.

Lisaks võib kasutaja tähelepanu juhtida järgmistele asjaoludele.

1. Mõned puht keelte nimetused, mis rahvanimetusena ei esine, on eesti keeles kasutatavad ka ilma põhisõnata *keel*, st nimetavaliselt. Sellised on nt *espanjool*, *esperanto*, *injupiak*, *inuktitut*, *ivriit*, *jidiš*, *kimbundu*, *ladiino*, *luganda*, *pilipino*, *provanssaal*, *sanskrit*, *sranan*, *tšitonga*, *tšitševa*, *volapük*. Eespool olevas loendis on seda laadi nimetused antud sageli omastavaliselt.

2. Keelte ja rahvaste nimetustele ei ole antud kõiki eesti keeles kasutatavaid sünonüüme. Ilukirjanduses ja vahel mujalgi on kasutusel mitmeid rahvaste endanimetusele lähemaid variante: *madjarid* (ungarlased), *apsuad* (abhaaside kohta), *förjalased* (fäärlaste puhul) jne.

PEETER PÄLL

Vene-eesti ja eesti-vene ümbekirjutusreeglid

Tähetabel vene nimede transkribeerimiseks Eesti dokumentides

Emakeele Seltsi keeleteoimkonna
23. novembri 1995. a soovitus

Vene nimede transkribeerimisel asendatakse vene tähed eesti omadega järgmiselt:

tähed märkused; näited

a = a	Андрианов = Andrianov, Калугин = Kalugin
б = b	Бородино = Borodino, Тобольск = Tobolsk
в = v	Волга = Volga, Вавилов = Vavilov
г = g	Григорий = Grigori, Вологда = Vologda
д = d	Дон = Don, Волгоград = Volgograd
¹ e = e	(<i>üldjuhul:</i>) Петропавловск = Petropavlovsk, Сергей = Sergei
² e = je	(<i>sõna algul, samuti vokaali, Ъ- ning ъ-märgi järel:</i>) Егоров = Jegorov, Алексеев = Aleksejev, Васильев = Vassiljev, Подъездов = Podjezdov
¹ ë = jo	(<i>üldjuhul:</i>) Орёл = Orjol, Ёлкин = Jolkin
² ë = o	(<i>ж, ч, ш, щ järel:</i>) Жёлтый = Žoltõi, Пугачёв = Pugatšov
	Märkus. Täht e-ga märgitud e transkribeeritakse nagu e
ж = ž	Жуков = Žukov, Нижний Новгород = Nižni Novgorod
з = z	Зернов = Zernov, Кутузов = Kutuzov
¹ и = i	(<i>üldjuhul:</i>) Исаев = Issajev, Филин = Filin

- ²и = j (sõna algul vokaali ees:)
Иосиф = Jossif
- ¹ий = ii (üldjuhul:)
Новороссийск = Novorossiisk, Вий = Vii
- ²ий = i (kahe- ja enamasilbilise sõna lõpul:)
Горький = Gorki, Долгорукий = Dolgoruki
- ¹й = i (üldjuhul:)
Майоров = Maiorov, Толстой = Tolstoi
- ²й = j (sõna algul vokaali ees:)
Йодное = Jodnoje
- к = k Катя = Katja, Жуковский = Žukovski
- л = l Липецк = Lipetsk, Смоленск = Smolensk
- м = m Мусоргский = Mussorgski, Кострома = Kostroma
- н = n Новгород = Novgorod, Минин = Minin
- о = o Омск = Omsk, Ломоносов = Lomonossov
- п = p Павлов = Pavlov, Степан = Stepan
- р = r Руслан = Ruslan, Игорь = Igor
- ¹с = s (üldjuhul:)
Серов = Serov, Курск = Kursk
- ²с = ss (vokaalide vahel ja sõna lõpul vokaali järel:)
Писарев = Pissarev, Денис = Deniss
Märkus. Liitsõnalise nime järelkomponendi algul oleva с-и võib asendada ühekindse s-iga (Новосибирск = Novosibirsk)
- т = t Титов = Titov, Иркутск = Irkutsk
- у = u Ушаков = Ušakov, Лунин = Lunin
- ф = f Фадеев = Fadejev, Кафтанов = Kaftanov
- ¹х = h (üldjuhul:)
Хабаровск = Habarovsk, Архипов = Arhipov
- ²х = hh (vokaalide vahel ja sõna lõpul vokaali järel:)
Чехов = Tšehhov, Долгих = Dolgihh
Märkus. Liitsõnalise nime järelkomponendi algul olevа х võib asendada ühekindse h-ga (Самоходов = Samohodov)
- ц = ts Цыганов = Tsõganov, Кудрявцев = Kudrjajtsev
- ч = tš Чичиков = Tšitšikov, Гатчина = Gattšina
- ш = š Шишкин = Šiškin, Пушкин = Puškin

щ = štš	Щедрин = Štšedrin, Верецагин = Vereštšagin
ъ	(<i>jääb märkimata:</i>) Подъячев = Podjatšev
ы = õ	Крылов = Krõlov, Мощный = Moštšnõi
1ъ	(<i>üldjuhul jääb märkimata:</i>) Юрьеvec = Jurjevets, Тотма = Totma
2ъ = j	(и <i>ees:</i>) Ильич = Iljitš, Ильинский = Iljinski
э = e	Электрогорск = Elektrogorsk
ю = ju	Южно-Сахалинск = Južno-Sahhalinsk, Тютчев = Tjuttšev
я = ja	Ярославль = Jaroslavl, Брянск = Brjansk, Евгения = Jevgenija, Лидия = Lidija

Märkus. Väljaspool dokumente ja teatmeteoseid võib eesnimede lõpul и järel я asendada a-ga (Евгения = Jevgenia, Лидия = Lidia)

Lisa. Erinevused võrreldes 1976. a „Õigekeelsussõnaraamatus” avaldatud tabeliga:

- 1) с = ss vokaalide vahel ja sõna lõpul vokaali järel (*varem:* .. sõna lõpul rõhulise silbi vokaali järel);
- 2) liitsõnalise nime järelkomponendi algul oleva с-i **võib** asendada ühekordse s-iga (*varem:* asendatakse ühekordse s-iga);
- 3) liitsõnalise nime järelkomponendi algul oleva х **võib** asendada ühekordse h-ga (*varem:* asendatakse ühekordse h-ga);
- 4) я = ja (kõigil juhtudel; *varem:* eesnimede lõpul ия = ia; nüüd lubatav üksnes väljaspool dokumente ja teatmeteoseid).

Tähetabel vene kirillitsas kirjutatud nimede translitereerimiseks ladina tähestikku

Vene nimede translitereerimisel asendatakse vene tähed ladina omadega järgmiselt:

tähed	näited
a = a	Андрианов = Andrianov, Калинин = Kalinin
б = b	Бородино = Borodino, Тобольск = Tobol'sk
в = v	Волга = Volga, Вавилов = Vavilov
г = g	Григорий = Grigorij, Вологда = Vologda
д = d	Дон = Don, Волгоград = Volgograd
e = e	Петропавловск = Petropavlovsk, Сергей = Sergej, Егоров = Egorov, Алексеев = Alekseev, Васильев = Vasil'ev, Подъездов = Pod'ezdov
ë = ë	Орёл = Orël, Ёлкин = Ëlkin, Жёлтый = Žëltyj, Пугачёв = Pugačëv
	<i>Märkus. Täht e-ga märgitud ë transkribeeritakse vastavalt algkujule kas e või ë-ga</i>
ж = ž	Жуков = Žukov, Нижний Новгород = Nižnij Novgorod
з = z	Зернов = Zernov, Кутузов = Kutuzov
и = i	Исаев = Isaev, Филин = Filin, Иосиф = Iosif
й = j	Майоров = Majorov, Толстой = Tolstoj, Йошкар-Ола = Joškar-Ola
к = k	Катя = Katja, Жуковский = Žukovskij
л = l	Липецк = Lipeck, Смоленск = Smolensk
м = m	Мусоргский = Musorgskij, Кострома = Kostroma
н = n	Новгород = Novgorod, Минин = Minin
о = o	Омск = Omsk, Ломоносов = Lomonosov
п = p	Павлов = Pavlov, Степан = Stepan
р = r	Руслан = Ruslan, Игорь = Igor'
с = s	Серов = Serov, Курск = Kursk, Писарев = Pisarev, Денис = Denis, Новосибирск = Novosibirsk
т = t	Титов = Titov, Иркутск = Irkutsk
у = u	Ушаков = Ušakov, Лунин = Lunin

ф = f	Фадеев = Fadeev, Кафтанов = Kaftanov
х = h	Хабаровск = Habarovsk, Архипов = Arhipov, Чехов = Čehov, Долгих = Dolgih, Самоходов = Samohodov
ц = c	Цыганов = Cyganov, Кудрявцев = Kudrjavcev
ч = č	Чичиков = Čičikov, Гатчина = Gatčina
ш = š	Шишкин = Šiškin, Пушкин = Puškin
щ = šč	Щедрин = Ščedrin, Верещагин = Vereščagin
ъ = ”	Подъячев = Pod”jačev
ы = y	Крылов = Krylov, Мощный = Moščnyj
ь = ’	Юрьевец = Jur’evets, Тотьма = Tot’ma, Ильич = Il’ič, Ильинский = Il’inskij
э = è	Электрогорск = Èlektrogorsk
ю = ju	Южно-Сахалинск = Južno-Sahalinsk, Тютчев = Tjutčev
я = ja	Ярославль = Jaroslavl’, Брянск = Brjansk, Мария = Marija, Евгения = Evgenija, Лидия = Lidija

Varem ilmunud: Riigi Teataja Lisa 1996, nr 40, art 259, lk 1447–1450 (haridusministri 8. veebruari 1996. a määrus nr 5 „Ümberkirjutusreeglite kehtestamine”); Riigi Teataja I 1998, nr 31/32, art 427 (Vabariigi Valitsuse 25. märtsi 1998. a määrus nr 66 „Võõrkeelsete isikunimedede ümberkirjutusreeglite kehtestamine”). Samad ümberkirjutusreeglid on esitatud „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999”, „Eesti ortograafia” 3. trükis 1999 ja „Eesti keele käsiraamatu” 2. trükis 2000.

Eesti-vene tähetabel

Emakeele Seltsi keeleteomkonna

8. aprilli 1998. a soovitus

Eestikeelsete nimede (isikunimede, kohanimede, ettevõtetnimede jms) transkribeerimisel venekeelses tekstis asendatakse eesti tähed vene omadega järgmiselt:

tähed märkused; näited

a = а Assamalla = Ассамалла, Aaspere = Ааспере, Maria = Мария

b = б Tabivere = Табивере, Vabriku = Вабрику

d = д Kodila = Кодила, Vändra = Вяндра

¹e = е (*üldjuhul:*)

Venevere = Веневере, Hiiemetsa = Хийеметса

²e = э (*vokaalide järel [v.a i] ja sõna algul:*)

Laeva = Лаэва, Mustvee = Муствез, Esna = Эсна,

Eeriku = Ээрику

f* = ф Filmi = Фильми

g = г Lagedi = Лагеди, Koonga = Коонга

h = х Hargla = Харгла, Lihula = Лихула

¹i = и (*üldjuhul:*)

Tihemetsa = Тихеметса, Pirita = Пирита

²i = й (*i järel, samuti diftongi järelosisena:*)

Iisaku = Ийзаку, Siim = Сийм, Keila = Кейла

ja = я Jakobson = Якобсон, Vajangu = Ваянгу, Kaija = Кайя

je = e Jensen = Енсен, Rojengi = Поенги, Jeeriku = Ээрику

¹jo = йо (*üldjuhul:*)

Joa = Йоа, Ajo = Айо, Joosu = Йоозу

²jo = ъо (*konsonandi järel:*)

Heljo = Хельо

ju = ю Juminda = Юминда, Rajusti = Паюсти

jõ = йы Jõgeva = Йыгева, Kuivajõe = Куйвайыэ, Jõõpre = Йыпре

jä = я Jägala = Ягала, Pühajärv = Пюхярв

jää = яэ Jäärja = Яэрья, Jääger = Яэгер
 jö = йэ Jördi = Йэрди
 jöö = йээ Jöödri = Йээдри, Jöörandi = Йээранди
 jü = ю Jürikäla = Юрикюла, Jürsi = Юрси
 jüü = юй Jüüsiku = Юйзику

Märkus. ja, je, ju, jä, jü *eraldamiseks eelnevast konsonandist tarvitatakse tähte* ь: Ahja = Ахья, Kärje = Кярье, Kaljuste = Кальюсте, Mustjala = Мустьяла, Valgjärve = Валгьярве

k = к Kokora = Кокора, Rakke = Ракке

l = л Lille = Лилле, Paldiski = Палдиски

Märkus. Konsonandi ees ja sõna lõpul on varem l-i isikunimedes edasi antud ka ль-ga, nt Vilde = Вильде, Albert = Альберт. Selline transkribeerimine ei ole reeglipärane ning peenendusmärki sisaldavad nimed tuleb lugeda identseks reeglipäraste transkribeerimise teega: Kõlk = Колк (Kolk), Kõnt = Конт (Kont) jne

m = м Meremäe = Меремяэ, Nõmme = Нымме

n = н Nina = Нина, Kõnnu = Кынну

o = о Oru = Ору, Oonurme = Оонурме, Kaansoo = Каансоо

p = п Parapalu = Парапалу, Kapu = Капу

r = р Rägavere = Рягавере, Erra = Эрра

¹s = с (üldjuhul:)

Sauga = Сауга, Nissi = Нисси, Nursi = Нурси

²s = з (vokaalide vahel:)

Kose = Козе, Lüganuse = Люганузе

Märkus. Liitsõnalise nime sõnaosade piiril olevat s-i võib ka vokaalide vahel transkribeerida tähega с, nt Lohusuu = Лохусуу, Riisoja = Рийсоя, Kasesalu = Казесалу

š* = ш Šahti = Шаhti

z* = з Zoo = Зоо

Märkus. Lõunaestipärastes isikunimedes transkribeeritakse ts-ina häälduv z tähega ц: Zirk = Цирк

ž* = ж Maneeži = Манеэжи

t = т Tartu = Тарту, Küttejõu = Кюттейюу

u = у Udriku = Удрику, Jõesuu = Йьэсуу

v = в	Vaivara = Вайвара, Süvahavva = Сювахавва
õ = ы	Võru = Выру, Õngu = Ынгу, Lõõla = Лыбла
¹ä = я	(<i>üldjuhul:</i>) Pärnu = Пярну, Jõelähtme = Ёйэляхтме
²ä = э	(<i>sõna algul:</i>) Äksi = Экси, Ärina = Эрина
¹ää = яэ	(<i>üldjuhul:</i>) Päärn = Пяэрн, Jõeäär = Ёйэяэр, Otepää = Отепяэ
²ää = ээ	(<i>sõna algul:</i>) Äasmäe = Ээсмэя, Äärma = Ээрма
ö = ё	Pöide = Пёйде, Möldre = Мёлдре, Ördi = Ёрди
öö = ёэ	Söödi = Сёэди, Pöörna = Пёэрна, Jüriöö = Юриёэ, Ööbiku = Ёэбикү
ü = ю	Sürgavere = Сюргавере, Ülemiste = Юлемисте
üü = юй	Küüni = Кюйни, Üüdibe = Юйдике

Märkused

1. Tärniga on tähistatud eesti tähed, mis esinevad üksnes võõrsõnades. Eesti nimistus on selliseid sõnu peamiselt tänavanimedes.
2. Transkribeeritud nimedes esinevat tähte *ë* ei või mingil tingimusel asendada *e*-ga.
3. Kohanimede lahkukirjutatavad liigisõnad võib tõlkida vene keelde, kui tõlkevasted on selged ja juurdunud, nt Pärnu jõgi = река Пярну, Tähe tänav = улица Тяхе. Liigisõna jääb aga tõlkimata ja ta transkribeeritakse nime koosseisu, lisades nime ette üldisema venekeelse liigisõna, **a**) kui liigisõnal kindel tõlkevaste puudub või on teda kasutatud ebaharilikus tähenduses: Voosi kurk = пролив Воози курк, Torila ots = мыс Торила отс, Paslepa viik = залив Паслепа вийк, Mullutu laht = озеро Муллуту лахт (järve nimi); **b**) nimetuuma ja liigisõna kokkukirjutuse korral: Emajõgi = река Эмайыги, Valgejärv = озеро Валгеярв; **c**) asulasiseste aadressikohtade (tänavate, väljakute jms) nimedes, mis sisaldavad muud liigisõna kui *tänav* või *väljak*: Ehitajate tee = улица Эхитаяте теэ, Kooli põik = улица Кооли пыйк, Pärnu maantee =

улица Пярну маантеэ, Torupilli ots = улица Торупилли отс, Vana turg = площадь Вана тург. Viimane reegel on eeskätt dokumentide ja täpsust nõudvate tekstide tarbeks.

4. Võõrkeelsete Eesti kohta- ja isikunimedede transkribeerimisel rakendatakse vastava keele jaoks kehtivaid reegleid: Kreutzwald (saksa keelne nimi) = Крейцвальд, Skåtánäs (rootsikeelne nimi) = Скотанес jne.

Lisa. Erinevused, võrreldes ENSV ÜN Presiidiumi 30.12.1971 kinnitatud juhistega:

1. a = a (kõigil juhtudel; varem: eesnime lõpul ia = ия).
2. ja, je, ju, jä, jü eraldamiseks eelnevast konsonandist tarvitatakse tähte ь (varem lisaklausel: liitsõnalisel nimes, mille teine osis algab ja, je, ju, jä või jü-ga, eraldatakse see eelnevast konsonandist tähega ь: Mustjala = Мустъяла).
3. Muudetud on märkust l-i transkribeerimise kohta ль-ga (see pole ühelgi juhul enam reeglikohane).
4. Liitsõnalise nime sõnaosade piiril olevat s-i **võib** ka vokaalide vahel transkribeerida tähega c (varem: transkribeeritakse c-iga).
5. Lisatud on märkus lõunaeeetilistes nimedes esineva z-i kohta.
6. ¹ää = яэ, ²ää = ээ (varem lisareegel ³ää = я sõna lõpul, nt Отепää = Отепя; samuti kehtis reegel ²ää = ээ sõna, sh liitsõnaosise algul, nt Кuldääр = Кулдээр, kusjuures juhul, kui liitsõnalise nime esimene osis lõpeb e-ga, anti järgnev ää ikkagi edasi яэ abil: Jõeäär = Ёызээр).
7. ö = ё, öö = ёэ (varem lisareegel: sõna algul ö = э, öö = ээ).
8. Täpsustatud on tabeli lõpus esitatud märkusi.

Varem ilmunud:

Riigi Teataja Lisa 1998, nr 177/178, art 683
(haridusministri 18. mai 1998. a määrus nr 6
„Kohanimedede ümberkirjutusreeglite kehtestamine”).

Kaupade nimetamine

Selgitab MAIRE RAADIK

Emakeele Seltsi keeleteoimkond on kaupade nimetamist arutanud 6. novembril 1997 Tartus, 8. aprillil 1998 Tallinnas, 6. mail ja 25. septembril 1998 Tartus. Vajadus vaadata läbi senised kaupade nimetamise põhimõtted on olnud tingitud uueladse keelematerjali rohkusest.

Suurim muudatus seniste reeglitega võrreldes puudutab kohanimelise esiosaga kaubanimetusi, kus on otsustatud loobuda kohanime kirjutamisest väiketähega. See on tegelikult loogiline jätk varasematele samalaadsetele otsustele.

1975. aastal otsustas vabariiklik õigekeelsuskomisjon, et murdenimetustes võib kohanime kirjutada suure algustähega. 1976. a „Õigekeelsussõnaraamat” ei maini enam kohanime väiketähega kirjutamist ürginimeste nimetustes, geoloogiliste lademetete ja setete nimetustes ega piltlikes väljendites.¹ 1997. a ilmunud „Eesti keele käsiraamat” möönab kohanime kirjutamist suure algustähega osa kaupade nimetustes (näited *Camemberti juust*, *Gruyere'i juust*, *Gorgonzola juust*, *Bel Piemonte juust*).

Samast „Eesti keele käsiraamatust” leiame kokku kuus rühma nimetusi, kus siiani on olnud tavaks kirjutada kohanime omastav käänne väikese algustähega sarnaselt käändumatu omadussõnaga (st nagu *ugri keeled*, *katoliku kirik*). Need on: 1) taime-, looma- ja loomatõunimetused, 2) toodete liiginimetused, 3) nähtuste, viiside, meetodite jm liiginimetused, 4) haiguste, ravimite, keemiliste ühendite, värvuste jm liiginimetused, 5) keelkondade, keelerühmade ja keelte nimetused, 6) rahvaste ja hõimude nimetused. Kuigi sinne soovitus on kirjutatud toidukaupade põhjal, peab Emakeele Seltsi keeleteoimkond võimalikuks rakendada samu põhimõtteid, st kohanime kirjutamist suure algustähega 1) mis tahes toodete, samuti 2) nähtuste, viiside, meetodite jm ning 3) haiguste, ravimite, keemiliste ühendite, värvuste jm puhul. Seega võib kohanime kirjutada suure algustähega ka sellistes ühendites nagu *Türgi diivan*, *Soome kelk*, *Hiina köök*, *Rootsi laud*, *Siberi katk*, *Berliini roheline* jm.

Kas soovitus laieneb ka taime- ja loomanimetustele, on vastavate alade eriteadlaste otsustada. Keeleteoimkond ei pea end pädevaks muutma senises botaanika ja zooloogia nomenklatuuris kehtivat reeglit kirjutada taime- ja loomanimetustes kohanimi väikese tähega. Samas on toimekond seisukohal, et kohanime reegli pärast tarvitust neil juhtudel ei tule lugeda eksimuseks eesti õigekeelsuse vastu; üldkeeles võib *Tallinna kilude* eeskujul kirjutada ka *Läänemere kilu*, kuigi esimehe on toote-, teine kalaliik – *Sprattus sprattus balticus*.

¹ P. Päll, Nn. käändumatu omadussõna õigekirjast. – Keel ja Kirjandus 1985, nr 5, lk 274–281.

Keelte ja rahvaste nimetusi on Emakeele Seltsi keeletoiakond arutanud eraldi, lähemalt on sellest kirjutatud Peeter Päll (vt „Rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri” siinses kogumikus). Põhiosas jääb keelte ja rahvaste nimetuste õigekiri samaks, st nad kirjutatakse üldiselt väikese algustähega ja häälduspäraselt, nt *eesti keel*, *panđzabi rahvas*, vrd siiski *Coeur d'Alene'i keel*, *Erie keel* (kohanimede järgi nimetatud indiaani keeled Põhja-Ameerikas).

Toidukaubad, mis on olnud käesoleva soovitusel kirjutamisel aluseks, on tegelikult neid valdkondi, kus vajadus uute reeglite järele on ilmnenu d kõige selgemini. Läbivaatamist ootasid nii kaupade nimetamise põhimõtted üldse kui ka kitsamalt kohanimelise esiosaga kaubanimede õigekiri, kus eriti uuemate nimede puhul on osutunud sageli raskeks seniseid reegleid rakendada. Eesti keele instituudi keelenõustajad soovitasid vahepeal isegi kirjutada küll nt *eesti juust*, *rokfoori juust* (vanemad kinnistunud nimetused), aga sealsamas siiski nt *Ahja juust*, *Brie juust* (uuemad). Seda laadi näidete rohkus pani kaaluma, kas poleks otstarbekam loobuda erandlikust kohanime väiketähega kirjutamisest kõigi toodete liiginimetuste puhul ja allutada nad üldreeglile, mille järgi **kohanimi kirjutatakse suure algustähega ka kohanimelise täiendiga ühendites**. Seega käiks nt *Eesti juust* sama reegli järgi mis *Eesti kroon*, st mõlemad suure algustähega, mitte vastupidi – *eesti kroon* nagu *eesti juust*, nagu praegu mõnikord ekslikult arvatakse.

Seni kehtinud reeglite järgi on suurtäht viidanud valmistus- või asukohale, väiketäht tüübile või liigile. Näiteks *saku õlu* võis olla tehtud nii Sakus kui ka nt Tartus, ja *Saku õlu* võis olla nii *saku* kui ka nt *tartu õlu*. (Praegu tehakse *Saku õlut* Sakus ja *Tartu õlut* Tartus.) Nn käändumatu omadussõna analoogiast tuletatud nõue kirjutada liiki või tüüpi näitav kohanime omastav käänne väikese algustähega ja häälduspäraselt eeldab paraku, et kirjutaja tõesti teab, mida kohanimi näitab. Uue reegli puhul pole vähemalt õigekirja seisukohalt enam oluline, kas *Tartu õlu* on sellenimeline õllesort või näiteks Tartu *Aleksandri õlu*. Eristamiseks üht teisest, võib tarviduse korral alati täpsustada, kas on mõeldud *Tartu-nimelist õlut*, *Tartu õlletehase õlut* või *Tartus tehtud õlut*.

Uus reegel ei välista siiski täielikult suure ja väikese algustähe opositsiooni, sest mõnel harval juhul võib koha- ja liigikuuluvuse eristamiseks olla mõeldav kirjutada kohanimi ka väikese algustähega, nt *Edami edami juust* – *Eesti edami juust* (juustusort, tehtud kord Edamis, kord Eestis). Selge vastanduse puududes on küll eelistatavam suurtäht: *Põltsamaa Eesti juust*, *Tori-Selja Eesti juust*. Kui liiki näitav kohanimi on ühtlasi valmistuskoha nimi (*Edami Edami juust*), on selgem öelda ja kirjutada pikemalt: *Edamis tehtud Edami juust* ~ *Edamis tehtud Edam* (kui kauba liik on teada, võib liigisõna ka ära jääda). Üksikuid vanemaid nimesid võib kujunenud tava järgides kirjutada ka väikese algustähega ja häälduspäraselt, nt *Roqueforti juust* ~ *Roquefort* ~ *rokfoori juust* ~ *rokfoor* (nagu *pilsen*, *bordoo* jt). Selliste hulk ei ole siiski kuigi suur.

Et suurim muudatus senisega võrreldes puudutab kohanimelise esiosaga kaubanimede kirjutamist, on selle kohta esitatud ka kõige rohkem näiteid tooterühma-

de kaupa. Isikunimelise esiosaga kaubanimede puhul jääb üldjoontes kehtima senine reegel, mille kohaselt **isikunimi kirjutatakse suure algustähga ka isikunimelise täiendiga ühendites**.² Keeletoimkond peab võimalikuks soovitada suure algustähga (ja mugandamata) kirjutada ka selliseid nimesid nagu nt *Napoleoni tort* ja *Aleksandri kook*, mida seni on käsitletud täielikult mittenimedeks muutunud nimedena ning kirjutatud seetõttu väikese algustähga ja häälduspäraselt (*napoleonitort*, *aleksandrikook*).

Omaette rühma moodustavad nimed, kus isikunimi langeb kokku pühanimetuse esiosaga (isikunimeks on öieti pühanimetuse lähtenimi – pühakunime mugand), nagu nt *Jaani* ja *jaani*(päeva), *Madise* ja *madise*(päeva), *Mardi* ja *mardi*(päeva), *Kadri* ja *kadri*(päeva). Siin kirjutatakse nimi väikese algustähga ja järgneva liigisõnaga kokku üksnes neil juhtudel, kui ta tuleneb selgelt vastava püha nimetusest, nagu nt *mardihani* 'mardipäevaks või -õhtuks tehtav hanepraad', vrd *Kadri sai* (saiasort, mida toodetakse ja süüakse aasta läbi).

Nimi, sh kaubanimeks olev isikunimi – kuid mitte üksik kohanimi – võib kaubanimel paikneda nii liigisõna ees kui ka järel, kusjuures eestipärane on üldiselt eesasend. Järelasend võib osutada, et tegemist on sekundaarnimega, nt *teraleib Ants*, *õlu Aleksander* (isikunimi toote nimena), kuna eesasendis võib nimi märkida ka omajat või valmistajat, nt *paprikamajonees*, *Provence'i majonees* ja *majonees Formeer* on *Formeeri majoneese* (AS Formeeris toodetud).

Nimepanekul tuleks võimaluse korral eelistada omastavalist nimetusmalli, nt pigem *Tiigriõlu*, *Maamehe sink*, kui *õlu Tiiger*, *sink Maamees*. Omastavas käändes nimi paikneb **alati liigisõna ees**: *Teekonnakompvek*, mitte *kompvek Teekonna*, *Juubeli tordipulber* või *Juubelitordi pulber*, mitte *tordipulber Juubeli*. Nime käänamata jätmise liigisõna ees on viga, nt *Kellogs maisihelbed* p.o *Kellogsi maisihelbed*, *Eliit piimatooted* p.o *Eliidi piimatooted*. Kui nime mingil põhjusel käänata ei taheta või ei saa, tuleks ta panna liigisõna järele, nt *juust Atleet*, *maisihelbed Kellogs*.

Üksik kohanimi asetseb kaubanimel alati liigisõna ees, olenemata sellest, kas ta näitab valmistuskohta või liiki, nt *Nõo rulaad*, *Kubani vorst*, mitte *rulaad Nõo*, *vorst Kubani*. Kui kohanimi on kaubanime osa, võib ta paikneda ka liigisõna järel, nt *munaliköör Kiiu Torn*, *liköör Vana Tallinn* ~ *Vana Tallinna liköör*, *õlu Saku Tume*, *vein Põltsamaa Punane*. Muide, niisuguseid nimesid nagu *Saku Tume* või *Põltsamaa Punane* (koosnevad tootmis- vm koha nimest ja kaupa iseloomustavast omadussõnast) on mõeldav kirjutada ka nimetustena, mispuhul võib muuta ka sõnade järjekorda: *õlu Saku Tume* – *Saku tume õlu* ~ *tume Saku õlu*. Kui nimes esinev omadussõna ei ole otseselt liigisõnana kasutatav, nt (veinid) *Põltsamaa Tõmmu*, *Põltsamaa Kuldne*, saab nime ja nimetuse vahele kindlama piiri tõmmata.

Kõigile kaupadele ei ole nimesid pandud; **sõnad, mis näitavad koostisainet, valmistusviisi, kuju, otstarvet vms, ei ole kaubanimed ja neid kirjutatakse**

² Isikunimi kirjutatakse erandlikult väikese algustähga loomatõugude ja usundite nimetustes (*orlovi traavel*, *muhamedi usk*). Ka siin ei tule lugeda suurt algustähte veaks.

nagu üldsõnu. Nt *suitsujuust*, *õllevorst* on nimetused, (sulatatud juust) *Merevaik*, (juustuga poolsuitsuvorst ~ juustu-poolsuitsuvorst) *Õlleke* on nimed. Kuigi selgematel juhtudel ei tohiks see raske olla, ei osata nime ja nimetuse vahel vahet teha; nimeks on pandud sõnu, mis seda kuidagi olla ei saa, nt *lõunakonserv Seljanka* pro *konservseljanka* või *seljankakonserv*, *tordipulber Rummi* pro *rummitordipulber*, *maitsestatud viin Pipra* pro (*maitsestatud*) *pipraviin*, *magus naps Metsmaasika* pro *magus metsmaasikanaps*.

Nime ja nimetuse vaheline piir ei ole alati päris selge neil juhtudel, kui nimeks on pandud üldnimi. Näiteks *maaleib* on 'maal tehtud leib', kuid sama sõna võib olla pandud ka leivasordi nimeks ja sel juhul tuleb teda kirjutada juba nagu nime, st suure algustähega: *Maaleib*. Sama laadi näiteid on *linnasai* ja *Linnasai*, *laadasai* ja *Laadasai*, *kodusai* ja *Kodusai*, *pagarisai* ja *Pagarisai* jt. Kasutaja seisukohalt on need tülikad nimed. Nt *Kuningavorsti* puhul võib olla enam-vähem kindel, et seda ei tehta ei kuningatest ega kuningatele, seevastu nt *piknikupihv* laseb end üsna hästi kaheti tõlgendada (ja kirjutada): *Piknikupihvi* võib süüa kus tahes ja kes tahes, *piknikupihvi* süüakse piknikul nagu *hommikuhelbeid* hommikul ja *õllevorsti* õlle kõrvale. Mõistlikum on muidugi panna nimesid, mille nimeks-olek ka võhikule kätte paistab, või siis leppida nimetustega. Ebaõnnestunud nimevaliku näiteid on *Ahju sai* (sai, mis jõuab kauplusse ahjusoojalt), *Hamburgeri Amps* pro *hamburgerisai* ~ *hamburgerikukkel* (või vähemalt tulnuks kokku kirjutada – *Hamburgeriamps* nagu *Õleamps*).

Muide, oleks hea, kui toote nime saaks välja lugeda ka tootel olevalt sildilt. Mida pidada nimeks, kui saiakoti ühe külje peal on kiri „hamburgerikukkel”, teisel küljel „hamburgeri amps”, või kui mööda jogurtitopsi on laiali puistatud kirjad „Johanna jogurt”, „Meie”, „ananassi jogurt”? (Õige on muidugi ananassijogurt.)

Nagu juba esitatud näidetestki näha, võidakse nimi (v.a isiku- ja kohanimi) teatud juhtudel järgneva liigisõnaga ka kokku kirjutada. Senised reeglid ei ole seda võimalust kaubanimede puhul ette näinud, kuid analoogilist kokkukirjutust kohtab nt ettevõtettenimeses (*Hansapank*, *Vaalgalerii* jt). Keeletoimikond soovib kirjutada nime (v.a isiku- ja kohanimi) järgneva liigisõnaga kokku siis, kui nii nimi kui ka liigisõna koosnevad kumbki ühest tüvest, nt *Kirdesai*, *Reheleib*. Kui emb-kumb, st kas nimi või liigisõna, koosneb kahest või enamast tüvest, on soovitatav kirjutada nimi järgnevast liigisõnast lahku, nt *Viljaveski leib*, *Kõstri täissuitsuvorst*. Kui kohanimi langeb kokku üldkeele sõnaga, peab teadma, kumma järgi kaup on nimetatud; sellest oleneb, kas kirjutada nt *Ranna juust* (Ranna-nimelise koha järgi) või *Rannajuust*. Pikemad kirjutame muidugi lahku, nt *Ranna poolsuitsuvorst*.

Nagu tavaks saanud, ei tühista uus reeglistik vana kehtivust päevapealt, ja kes soovib, võib kohanimelise täiendiga ühends kasutada veel liiki toonitavat väikest algustähte. Kui aga tekib kahtlus, kas kirjutada suur või väike algustäht, võiks küll eelistada pigem suurtähte.

Kaupade nimetamine

(soovitus on kirjutatud toidukaupade põhjal)

Kaupade nimetused kirjutatakse väikese algustähega.

Näiteks *leib, sai, müsli, salaami, viiner, feta ~ fetajuust, ricotta* (juust), *mozzarella* (juust), *jogurt, õlu, šampanja, pitsa, lasanje, ravioolid, tšilli, araabika* (kohv);³

koostisaine järgi: *terasepik, kliisarveke, linnaseleib, piimavorst, krabipulgad, küüslaugukaste, roseepiprakaste, konjakikommid, piiparmündinäts;*

valmistusviisi järgi: *keeduvorst, täissuitsuvorst, suitsujuust;*

kuju järgi: *vormisai, vigurburgerid, rullsink, miniviiner;*

otstarbe järgi: *röstsai, grillvorst, õllevorst, teekook, hommikuhelbed, pannkoogimoos, salatikaste jne.*

Paljudele kaupadele on pandud nimed. Kaubanimedes kirjutatakse iga sõna (v.a sidesõnad) suurtähena, liigisõna väikesega.

Näiteks *Perenaise sai, Talupoja leib, Ärimehe leib, Talu terasepik, Veskimehe teraleib, Täpi täissuitsuvorst, Pandivere juust, Karakumi kommid, Kadri sai, Kirdesai, Moonakasepik, Reheleib, Laadavorst, Kuningavorst, Sõbrasink;*

Rännumees (leib), Rukki-Ruudi (leib), Pariisi Kaksikud (saiad), suitsurulaad Korall, juust Atleet, koorekompvekid Kiss-Kiss, teraleib Ants, kakao Meie Mark, rummikompvekid Must Roos, vein Põltsamaa Kuldne, õlu Saku Originaal, õlu Seitse Munka ~ Seitsme Munga õlu, õlu Tõmmu Hiid ~ Tõmmu Hiu õlu, liköör Vana Tallinn ~ Vana Tallinna liköör, assortiikompvekid Kallile.

Märkus. Kui kauba liik on teada, võib liigisõna ka ära jääda. Näiteks: *Ostsin kaks Rännumeest, ühe paki Meie Marki ja pool kilo Atleeti.*

Kui emb-kumb, st kas nimi või liigisõna, koosneb kahest või enamast tüvest, **on soovitatav kirjutada nimi järgnevast liigisõnast lahku.**

³ Haruldasemaid nimetusi kirjapildilt ei mugandata, muust eesti tekstist eristamiseks tuleb nad kirjutada teises, nt kursiivkirjas (söüb *ricotta*'t ja *mozzarella*'t).

Näiteks *Vanapoisai sai, Peretütrelle leib, Rehepapi rukkileib, Vilja-veski leib, Simmani peenleib, Tare teraleib, Köstri täissuitsuvorst, Ordu suitsurulaad, Linnamehe sink, Pealinna pelmeenid, Raehärä õlu.*

Kui nii nimi kui ka liigisõna koosnevad kumbki ühest tüvest, on soovitatav kirjutada nimi (v.a isiku- ja kohanimed) järgneva liigisõnaga kokku.

Näiteks *Mammasai, Linnasai, Laadasai, Kodusai, Pagarisai, Ämmapäts (sai), Pilvesepik, Muulileib, Taluleib, Maaleib, Tööleib, Volbrileib, Tiigrikook, Akadeemikutort, Lastevorst, Doktorivorst, Mürsikuvorst, Perekurk, Lossivein 27, Peoviin, Juubelišokolaad.*

Isikunimelise esiosaga kaubanimedes kirjutatakse isikunimi suure algustähega ja liigisõnast lahku, liigisõna on väikese algustähega.

Näiteks *Madise leib, Jaani leib, Pauli teraleib, Möldri-Liisa sai, Aleksandri kook, Napoleoni kook, Napoleoni tort, Marta juust, Lembitu poolsuitsuvorst, Hugo munaroog, Tõllu ketšup, Rummu Jüri õlu, Heleni neljaviljahelbed, Johannese nisukliid, Veski-Mati riis, Alma piim, Emma kohupiimakreem.*

Kohanimelise esiosaga kaubanimedes kirjutatakse kohanimi, olenemata sellest, kas kohanimi näitab valmistuskohta või liiki, suure algustähega ja liigisõnast lahku, liigisõna aga väikesega.

Näiteks **lihatooted:** *Viru maksavorst, Näpi poolsuitsuvorst, Krakovi poolsuitsuvorst, Järva täissuitsuvorst, Muuga vorst, Sagadi vorst, Adavere sardell, Nõo rulaad, Kunda sink, Parma keedusink, Siberi pelmeenid, Kiievi frikadellid, Taani salaami, Ungari pekk;*

kalatooted: *Hiiu lest, Tallinna kilud, Atlandi heeringas, Islandi heeringas, Peipsi tint, Tallinna anšoovis, Islandi krevetid;*

juustud: *Eesti juust, Hollandi leib, Pühajärve juust, Tarvastu juust, Vene juust, Viru juust, Pärnu juust, Tartu juust, Ahja talujuust; Edami juust, Gouda juust, Gruyère'i juust, Brie juust, Emmentali juust, Gorgonzola juust, Camemberti juust, Roqueforti juust, Stiltoni juust, Cheddari juust;*

pagaritooted: *Toorse leib, Kadrina leib, Pärnu leib, Viru leib, Aruküla peenleib, Järva peenleib, Tallinna peenleib, Riia leib, Boro-dino leib, Baieri leib, Viini sai;*

õlled: *Saku õlu, Pärnu õlu, Tartu õlu, Kuressaare õlu, Toolse õlu, Vihula õlu, Palmse õlu;*

kohv, tee: *Colombia ~ Kolumbia kohv, Costa Rica kohv, Santose kohv, Assami ~ India tee, Darjeelingsi tee, Tseiloni tee, Indoneesia tee, Hiina tee, Gruusia tee, Inglise tee;*

muud: *Itaalia kaste, Tabasco kaste, Worcesteri ~ Worcestershire'i kaste, Bretagne'i pasteet, Provence'i majonees, Vene sinep, Põltsamaa sinep.*

Märkus 1. Vanemates tavapärares ühendites võib nimi säilida oma endisaegsel kujul ja teda ei pea tänapäevastama, nt *Krakovi vorst* (Krakówi vorst), *Pilseni õlu* ehk *pilsen* (Plžeňi õlu), *Tseiloni tee* (Sri Lanka tee), *Havanna sigarid* (La Habana sigarid), *Böömi klaas* (Čechy klaas).

Märkus 2. Kui kauba liik on teada, võib liigisõna ka ära jääda: *ostab Stiltonit* (Stiltoni juustu), *sööb Bried* (Brie juustu). Vanemaid nimetusi võib siiski kirjutada muude nimelähtete sõnade eeskujul ka väiketähega ja häälduspäraselt: *pilsen* (Pilseni õlu), *bordoo* (Bordeaux' vein), *tokai* (Tokaj vein), *šarlott* (Charlotte'i tort).

Märkus 3. Taime- ja loomanimetustes on vastavalt botaanikas ja zooloogias tavaks kirjutada kohanime omastav kääne väikese algustähega: *saaremaa robirohi, virgiinia kadakas, amuuri tiiger, india elevant, grööni vaal*. Üldkeeles ei ole viga ka *Saaremaa robirohi, Virginia kadakas, Amuuri tiiger, India elevant, Grööni vaal*.

Varem ilmunud:

Keel ja Kirjandus 1998, nr 11, lk 766–770.

Võõrnimede häälendus

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas oma koosolekutel 17. veebruaril, 7. märtsil, 11. aprillil ja 3. mail 2000. a Einar Kraudi esildise alusel võõrkeelsete nimede häälendamise probleeme. Aruteludel osalesid keeleteimkonna liikmed Tiiu Erelt, Reet Kasik, Krista Kerge, Katrin Kern, Einar Kraut (liige alates 2000. a aprillist), Jaak Peebo, Peeter Päll, Maire Raadik, Ellen Uuspõld, Tiit-Rein Viitso ja külalisena Tiina Mullamaa.

Toimkond ei seadnud endale eesmärgiks anda ammendavaid soovitusi võõrnimede hääldamiseks, vaid pidas silmas kaht praktilist väljundit: 1) põhimõttelisi soovitusi võimaliku nimede hääldušsõnastiku koostamiseks, ning 2) vajalikke parandusi „Eesti keele sõnaraamatu ÖS 1999” korduštrüki kohanimevalimikus ja hääldušjuhistes.

1.

Võõrnimesid tuleb üldreeglina hääldata **mõõdukalt originaalilähedaselt**, st lähtudes päritolukeele hääldušest, kuid arvestades eesti hääldušalust ja häälikušüsteemi. Selle reegli alla ei käi:

a) nimed, mille kirjpilt on eesti keelde mugandatud, seega ei ole enam *võõrkeelsed* nimed (*Berliin, Helsingi, Mooses, Muhamed, Pariis, Riia, Taavet, Ural* jms);

b) üksikud reeglipäraselt kirjutatavad nimed, mille hääldamine kirjpildi (s.o eesti hääldušreeglite) kohaselt on kujunenud traditsiooniks: *Arkansas, Budapest, Gent, London, Moskva* jms. Veaks ei tule lugeda seda, kui nime soovitakse hääldata ja sellele vastavalt käänata ka originaalilähedaselt, nt *Arkansas* [*a' rkan.soo*] : omastav *Arkansas'*.

Toimkond on seisukohal, et **võõrnimede korrektseks hääldamiseks piisab eesti häälikušüsteemi kuuluvatest häälikutest**. Võõrhäälikutest kõige enam tekitasid diskussiooni inglise ja mõne teise keele hääldušest tuntud hammashäälikud [*θ*] ja [*ð*]. Kuigi üldreegel eeldab nende asendamist inglise nimedes kas kuuldeliselt lähedaste [*ʃ*]-i ja [*v*]-ga või kirjpildile vihjavate [*t*] ja [*d*]-ga, pidasid toimkonna liikmed ka võimalikuks nende häälikute matkimist eestikeelses kõnes. Hispaania keele puhul on [*θ*] asendushäälik [*s(s)*].

Niisamuti peeti loomulikuks nimedes **eesti hääldusaluse ja võõrsõnade üldiste hääldusmallide järgimist**. See tähendab muu hulgas:

a) *b, d, g, z-i* ja *ž* helitut hääldamist nime alguses ning poolhelitut hääldamist sõna sees ja lõpus helilises ümbruses;

b) vältus- ja rõhusuhete kohandamist;

c) redutseerunud (taandunud) häälikute kirja-pildilähedast hääldamist.

Samas ei maksa välistada olukorda, kus kuulajale tahetakse näidata nime võõrust või vihjata kirja-pildile ja hääldatakse mõnda häälikut täpsemalt, kui eesti hääldusvahendid seda võimaldavad; eeskätt käib see näiteks nimealguliste *b, d, g, z-i* ja *ž* kohta nime esmainimisel.

Toimkond peab õigeaks **säilitada nime lähtekeele pearõhk**. Üksnes tuntumate nimede puhul on eesti häälduses kujunenud lähtekeeltest erinev rõhk:

a) paljude vene nimede esisilbirõhk on tavapärane: *Baikal, Jaroslavl, Orenburg, Rostov, Sahhalin, Tambov*;

b) nimetavas kolmesilbiliste sõnade puhul on rõhu nihkumine esisilbile võõrsõnades üldtunnustatud tendents, mida tuntumate või suulises tekstis korduvalt kasutatavate võõrnimede puhul aktsepteeritakse: *Amsterdam, Jerevan, Magadan, Pavlodar, Rotterdam*.

Samuti tuleb võimalikult säilitada nime lähtekeeles esinevad **pikkade ja lühikeste häälikute erisused**. Keelte puhul, kus rõhk toob kaasa lahtise silbi täishääliku vältuse pikenedamise (nt idaslaavi, poola, enamik romaani keeli, suahiili, indoneesia), on soovitatav seda nime häälduses kajastada: *Kanin [kaanin], Luga [luuga], Zakopane [zakopaane], Querétaro [kereetaro], Nairobi [nairoobi], Bali [baali]*.

Lähtekeele **pingsaid kaashäälikuid** (*k, p, t, s, š, f jt*) saab eesti häälduses edasi anda vastava hääliku topeldamise (geminatsiooni) abil, kui häälik esineb ümbruses, mis seda võimaldab ja nõuab: *Cěsis [tseessis], Masarik [massarik], Porhov [porhhov]*.

Eesti keeles **puuduvaid häälikuid** saab edasi anda kas kuuldeliselt lähima eesti häälikuvastega (nt araabia > *h*: *Hađramawt [hadra.maut]*), kirja-pildile vihjava hääldusega (nt hispaania [*b*] nime

alguses > v: *Vigo* [viigo]) või neid saab jätta hääldamata (nt araabia heliline kõriahtushäälik 'ayn: 'Ammān [ammaan]).

2.

ÕS 1999 kohanimevalimiku ja hääldusjuhiste täpsustamiseks vaates keeleteoimkond lähemalt hispaania, hollandi, inglise, prantsuse, rootsi, saksa ja vene nimede hääldust.

Kohanimevalimikus pidas keeleteoimkond oluliseks häälikupikuste senisest täpsemat ja süsteemsemat kajastamist.

Keerulisim probleem on niisuguste nimede häälduse ja käändtüübi määramine, kus nime rõhulises lõppsilbis on lähtekeeles lühike täishäälik ja kaashäälik (v.a *k, p, t, f, š*). Tavapäraselt on need nimed paigutatud *seminar*-tüüpi (ÕS 1999 6. tüüp), pidades silmas eelkõige nende käänamist kirja-pildis: *Don : Doni : Doni, Termiz : Termizi : Termizi, Erzurum : Erzurumi : Erzurumi*. Samas on selge, et suulises kasutuses niisugused nimed käänduvad pigem astmevaheldusliku tüübi järgi (ÕS 1999 20. tüüp): [*donn : donni : .donni*], [*ter.miiz : termiizi : ter.miizi*], [*erzu.rumm : erzuru'mmi : erzu.rummi*]. Raskusi põhjustab asjaolu, et niisuguste nimede hulk on küllalt suur, mistõttu igakordne häälduse lisamine ei ole tundunud praktiline. Lisaks ei ole alati selge, millist häälikut lõppsilbis pikendada.

Toimkond nõustus soovituselgi piirduda kohanimevalimiku alguse lisatud märkusega:

„Nimed, mille rõhulises lõppsilbis on kirja-pildis lühike täishäälik ja kaashäälik (v.a *k, p, t, f, š*), on valimikus määratud 6. tüüpi kuuluvaks, nt *Erzurum : Erzurumi : Erzurumi*. See kajastab nimede käändelõppe üksnes nende kirja-pildi seisukohalt. Suulises kõnes on loomulik, et üks lõppsilbi häälikutest (kaas- või täishäälik) pikeneb ning nimi käändub vältevaheldusliku malli (20. tüübi) kohaselt: [*erzu.rumm : erzuru'mmi : erzu.rummi*].”

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

2-01-01941

Kirja- keele

TEATAJA